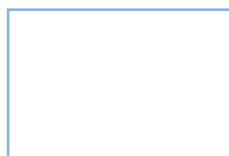

ВУЧИНА РАИЧЕВИЋ • ВИОЛЕТА ВЛАЈКОВИЋ БОЈИЋ

ПОДСЕТНИК ЗА НАСТАВНИКЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

ПОДСЕТНИК ЗА НАСТАВНИКЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Завод за унапређивање образовања и васпитања

ВУЧИНА РАИЧЕВИЋ • ВИОЛЕТА ВЛАЈКОВИЋ БОЈИЋ

ПОДСЕТНИК ЗА НАСТАВНИКЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

-Приручник за наставнике-

Београд
2017.

Захвалница

Захваљујемо наставницима и сарадницима који су својим радовима, драгоценим сугестијама и препорукама допринели креирању овог подсетника: Ани Марковић, наставници руског језика, ОШ „Вељко Дугошевић“, Ранилуг; Весни Мацић - Жунић, наставници немачког језика, ОШ „Јован Јовановић Змај“, Сремска Митровица; Јелени Вићовац, саветнику за енглески језик, ЗУОВ, Београд; др Јелени Филиповић, редовној професорки шпанског језика и социолингвистике, Филолошки факултет у Београду; др Катарини Завишин, доценткињи примењене лингвистике и наставе италијанског језика 1 и 2, Филолошки факултет, Београд; Катарини Крстић, наставници шпанског језика, VIII београдска гимназија, Београд; Лидији Тодорић, наставници енглеског језика, ОШ „Стари град“, Ужице; Марији Алексић, наставници разредне наставе и професорки руског језика и књижевности, ОШ „Драган Лукић“, Београд; Оливери Стефановић, професорки француског језика, Гимназија „Таковски устанак“, Горњи Милановац.

Посебну захвалност осећамо према свим наставницима страних језика који раде у образовном систему Републике Србије. Они су најзначајнији чиниоци организације и управљања наставом, који кроз своју професионално-педагошку делатност успостављају фину равнотежу у представљању националне и стране културе, подстичу, вреднују, усмеравају, истражују, инспиришу, преносе знања, личне и универзалне вредности на своје ученике, верују у њих и помажу им да стасају у аутентичне личности са здравим погледом на свет, свесни себе и опште важности знања страних језика.

Захваљујемо се Заводу за унапређивање образовања и васпитања за подршку и препознавање корисности овог штива у активизацији и дидактичко-методичкој операционализацији теоријских знања у наставној пракси.

Аутори

РЕЧ УНАПРЕД

Овај приручник-подсетник обраћа се свим наставницима страног језика који раде у систему образовања и васпитања Републике Србије и рачуна на њихово знање, вештине и искуство стечено током година припремања и бављења овим позивом. Он је елементарни, помоћни инструктивни дидактичко-методички документ који треба да послужи као подршка у реализацији циљева и задатака учења страних језика, решавању практичних проблема и питања ове наставе. Он није никаква замена за неку врсту методике, нити методичког практикума, док се теоријских питања само дотиче тамо где је то неопходно.

Намера аутора је да овим приручником понуде концизан и конструктиван, практично применљив и проверљив дидактичко-методички материјал, који ће наставницима помоћи у припремању наставе, у раду с уџбеником, у организовању, оптимизацији и рационализацији комплексне наставе страних језика, да пружи помоћ у активизацији и дидактичко-методичкој операционализацији теоријских знања из методике, у испољавању што вишег степена самосталности и креативности, те да им помогне да се лакше снађу у различитим, конкретним наставним ситуацијама на које утичу многи, како унутрашњи, тако и спољашњи фактори.

Наравно, процес наставе страних језика, као и сваки други, веома је жив и флескибилан систем. Стичу се нова наставна искуства, у сталном су порасту нова истраживања у методици наставе страних језика која треба да допринесу њеној ефикасности.

ПРВИ ДЕО

ПОДСЕТНИК ИЗ ТЕОРИЈЕ НАСТАВЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Зашто учимо стране језике?

Савремени друштвено-економски и политички односи код нас, у Европи и шире у свету, евидентно су променили услове и садржаје, а самим тим и циљеве образовања и васпитања у школском систему на свим нивоима. Све те појаве и дешавања код нас и на ширем, пре свега на европском простору, одразиле су се и на циљеве и задатке наставе страних језика, на потребу, опсег и услове њиховог учења.

У релевантној дидактичкој и педагошкој литератури, како раније, тако и данас, увек се придавао велики значај учењу страних језика у нашем образовно-васпитном систему. Стога, истичемо два главна циља ове наставе. *Образовни циљ* наставе страних језика у значајној мери доприноси општем образовању деце и повећању нивоа њихове опште културе, проширује круг општих знања, посебно о земљи и народу чији се језик учи. Учење страних језика доприноси и подизању нивоа културе комуницирања, развијању мишљења и логичког расуђивања и др.

Васпитни циљ наставе страних језика има комплексан карактер, јер се он, поред прагматичног (комуникативног), реализује у раду с текстовима различитог жанра, у разговору с ученицима, у различитим наставним и ваннаставним активностима итд. Постиже се кроз развој свестране личности ученика, његовог мишљења, кроз развијање система моралних и естетских вредности, развијање ширих интересовања потребних за даље самообразовање и васпитање.

Циљеве и задатке савремене наставе страних језика у нашој земљи ближе одређују и дефинишу наставни програми на свим нивоима образовног система.

У савременој Европи и шире свету приступа се активном, масовном изучавању страних језика. Учење другог страног језика у основној и средњој школи, ослањајући се на искуства и знања стечена учењем првог страног језика, поспешује стицање вишејезичке и вишекултурне компетенције и развијање свести о језичком богатству ужег и ширег окружења. Владање најмање једним страним језиком неопходан је услов, како професионалне тако и личне каријере и афирмације човека.

Наравно, поред личне мотивације учења језика, владање страним језиком корисно је и неопходно за напредак сваког друштва, пре свега, у области економског и културног развоја друштвене заједнице и појединца. Последњих година све више се говори о перспективној концепцији рецептивне вишејезичности на европском простору. Тачније, да се појединац оспособи да разуме говор и чита неки текст на страном језику. Дошло је до интензивне размене техничких и научних информација, достигнућа у свим областима људске делатности, укључујући и језик и културу. То подразумева и пажљив однос према сваком *језику и култури* ради очувања специфичности језичког и културног наслеђа различитих народа. *Језик је и оруђе културе и чувар њеног основног етно-културног блага, исказивач духа народа, његовог искуства и историјског памћења.* У европској концепцији образовања истиче се да образован човек превасходно треба да буде продукт своје културе, што му омогућава да сагледа погледе других људи и других култура. При томе имамо у виду да укупан утицај културних факата на човека није једностран процес, јер човек није у позицији објекта утицања, него, пре свега, има улогу истинског субјекта у процесу обостраног утицања, општења с фактима културе, тачније, дијалога култура – у нашем случају стране и матичне.

У *Заједничкој декларацији* Савета Европе и Европске комисије поводом обележавања 10-годишњице *Европског дана језика*, у Грацу, 26. 09. 2011. године, истиче се, поред осталог, да су поштовање културне и језичке различитости и језичко образовање за све основни принципи Савета Европе и Европске уније. Способност да се разуме и користи више језика помаже грађанима да у потпуности остваре свој потенцијал, како друштвени, тако и професионални. У светлу тренутног пораста опште мобилности, економије и променљивих економских трендова, потреба да се уче језици и развија плурилингвално и интеркултурно образовање је очигледнија него икада. Европски дан језика охрабрује целоживотно учење језика ради личног остварења, пуног учешћа у демократским друштвима Европе и професионалног развоја. Европска повеља о мањинским и регионалним језицима Савета Европе је јединствени инструмент у Европској унији и шире за очување и промовисање лингвистичког наслеђа Европи.

Нема сумње да страни језик објективно представља друштвену вредност, па отуда и његово континуирано укључивање у школске програме на свим ступњевима образовања, говори о потребама сваког друштва. С друге стране, из угла субјективног посматрања, за многе

страни језик није реална, већ потенцијална вредност, која ће се испољити, било у сфери професионалне делатности, било у даљем школовању или у одређеним животним ситуацијама. Ипак, у већини случајева, у нашим школама ученици виде и осећају шта им учење страног језика пружа и шта им може дати, особито у будућности. Отуда је питање мотивисаности посебно важно у учењу и усвајању страног језика и културе. Јер, само поимање правог смисла и циља учења страног језика наставу може учинити успешном и ефикасном, тако да ће сваки ученик моћи да одговори на сопствено питање: „зашто учим страни језик“? Страни језик није само наставни предмет него у много чему и образовна дисциплина која поседује велики потенцијал и значајно доприноси развоју сваког младог човека као личности.

Као и у настави других школских предмета, на свим нивоима образовног система, циљ је да ученици постигну одређени ниво специфичних предметних компетенција. У савременој настави страних језика те компетенције утврђене су и у *општим језичким стандардима* – као *рецептивне* и *продуктивне*.

Рецептивне специфичне предметне компетенције (аудирање и разумевање прочитаног текста/читање) у процесу учења страног језика на различитим нивоима наставе, обухватају следеће: *основни (почетни) ниво* - ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази. Почетна етапа учења страног језика је у ствари такав наставни циклус који обезбеђује реализацију наставних циљева на најелементарнијем нивоу, тачније, могућност комуникације у одабраној форми, у одабраном кругу ситуација у оквиру изабране сфере комуникације. Разуме се, почетну етапу карактерише релативна непотпуност изрази, али и отвореност циља, садржаја и форме комуникације. *Средњи ниво* - ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања. *Напредни ниво* - ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима

се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

УЧЕСНИЦИ ПРОЦЕСА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник - кључни чинилац и креатор процеса наставе

Полазећи од савремених европских токова и перспективе развоја образовно-васпитног система наше земље мора се радити на активном доживотном учењу, стицању и унапређивању општих и стручних знања и умења, и након завршетка факултета. Разуме се, доживотно учење подразумева и претходно стечена и објективно вреднована знања и умења, на чијим се искуствима иначе темеље нова знања, умења и стручне компетенције. Овде се имају у виду шира теоријска и практична знања и умења наставника неопходна ради успешног обављања кључних задатака наставе, коришћењем различитих ефикасних наставних метода и поступака, ради адекватног одабирања и примене савремених наставних и технолошких средстава и информација, уз одговарајуће прилагођавање условима рада, специфичним околностима у којима се одвија наставни процес. Сваки човек, па и наставник страног језика у оквиру своје струке треба да је свестан чињенице о границама својих теоријских и практичних знања, те их током целог радног века и живота мора проширивати, освежавати и надограђивати. При томе, у свакодневном комплексном и динамичном раду наставник може да очекује и низ непредвидивих околности и промена, па се увек намеће питање критичког преиспитивања, прилагођавања новим ситуацијама, самосталног решавања проблема. То захтева и примену нових наставних технологија, стратегија и тактика, унапређивање квалитета наставе.

У погледу места и улоге наставника у организацији наставе страног језика, његовог односа према свом позиву и односа према ученицима, њиховом подстицању на учење и креативан рад, истакнути савремени руски методичар Ј. И. Пасов инсистира на *наставнику као личности*, која је образована, комуникативна, способна и морално одговорна у раду с децом. „Пре свега, наставник-комуникант је личност, јер води ученика према духовности способна је само личност (...) Наставник не може да ради у колосеку датог система без таквих компоненти, као што су: педагошка дужност, педагошка правичност, педагошка савесност, љубав према деци која подразумева разумевање, стрпљење, тактичност, емоционалну културу, доброту, искреност. Осим тога, неопходни су

комуникативност/друштвеност, отвореност, добронамеран тон, осећање за хомор (...) Наставник, ако је личност и професионалац, способан је да буде и субјект управљања. И као такав он је способан (обавезан!) да схвати да пред њим није објект (објект је *активност* ученика), већ равноправни партнер процеса комуникације, чија је суштина – *дијалогичност*“ (Пасов и др. 2007: 95).

С обзиром на карактер новог модела наставе страних језика, од наставника се очекује и тражи да има на уму да су његови поступци којима одражава своје ставове и способности најважнији део окружења за учење и усвајање страног језика. Он представља *узоре* које ученици могу следити у будућој практичној употреби језика, а можда и у будућем раду као наставници. Стога су од посебног значаја различите компоненте наставничких компетенција, као што су: вештина подучавања ученика, вештина артикулације и вођења часа, способности истраживања наставне праксе и самооцењивања, знања и способности преношења и интерпретације социокултурних садржаја, способности и вештине организације различитих облика рада у учионици и друго (вид. *Заједнички европски оквир за живе језике: учење, настава, оцењивање*, 2003: 153-158).

Педагошка и дидактичко-методичка *спремност* наставника обухвата целокупност метода и поступака који се огледају у следећим вештинама: у остваривању потпуног педагошког и комуникативног контакта с ученицима, у правовременом и адекватном разумевању и оцењивању услова комуницирања, у поступцима ученика и њиховој реакцији на говор и понашање наставника, у оперативној и адекватној корекцији како својих, тако и ученичких комуникативних активности и у владању педагошким тактом у зависности од конкретне ситуације, у тренутном психолошком стању ученика, у коришћењу одговарајућих наставних ситуација за формирање говорне и комуникативне компетенције са каснијим њеним преношењем у природну говорну комуникацију итд. Наставник страног језика у што већој мери треба да буде организатор, координатор и коректор активности и међусобног разговора ученика, с тим да што више наставног времена буде препуштено ученицима и њиховим активностима.

Познавање методичких појмова и термина.

Наставник страног језика је, без сумње, дужан да познаје и поседује неопходан број основних, најфреквентнијих и шире прихваћених појмова, термина и термилолошких синтагми из лингводидактике, односно опште и посебних методика савремене наставе страних језика, укључујући и школску лексику и фразеологију, како на српском, тако и на датом страном језику. Пошто је методика интердисциплинарна наука, значајан део њеног терминосистема чини и појмовно-термилолошки апарат њој блиских научних дисциплина - педагогије, дидактике, лингвистике, психологије, културологије и лингвокултурологије, који се користи у теорији и пракси учења страних језика. Добро познавање дидактичко-методичке терминологије наставницима знатно олакшава коришћење и разумевање оригиналне методичке литературе и научно-стручне периодике, како на српском, тако и на страним језицима. У томе им може помоћи бројна педагошка, дидактичка, психолошка и методичка литература, педагошке енциклопедије и лесикони, психолошки, лингводидактички, односно методички речници.

Познавање и праћење научне и стручне литературе. Истраживање у настави.

Од посебног је значаја познавање уже научне и стручне методичке и шире педагошке литературе и периодике, као и актуелних уџбеника и приручника по којима се ради у савременој настави страних језика у Србији на различитим нивоима учења, укључујући и нову генерацију уџбеника који се апробирају и постепено укључују у наставу страних језика у основној и средњој школи. То чини добру основу да сваки наставник даље проширује видокруг својих методичких знања и умења из различитих подручја, за сопствено индивидуално усавршавање. То нам говори да је учење страног језика сложен феномен и да захтева интердисциплинарни и мултидисциплинарни приступ. Стога, веома је пожељно и вишеструко корисно да се наставник страног језика бави и истраживачким радом. Управо у школи се експериментално проверавају различите научне идеје, пројекти нових наставних планова и програма, нове генерације уџбеника страних језика, нових наставних метода и др. Тако наставник може себи поставити практичан задатак да, на пример, разради и планира одговарајућа наставна средства која су неопходна

за снажнију активизацију мисаоних активности ученика, да их стално користи, и након проверавања њихове ефикасности у наставном процесу, коригује током времена. Без научне основе није могућ суштински прогрес ни у једној сфери делатности, посебно у образовању, у нашем случају у методици наставе страних језика. Технологија наставе и образовања у целини тесно је повезана с одговарајућим **педагошко-психолошким и дидактичко-методичким** торијским поставкама које га и објашњавају. **Професионална умења наставника састоје се у томе да он овлада технологијом (системом метода и поступака)** наставе и да је примењује у зависности од познавања општих законитости и природе наставног процеса.

Наставник треба да зна да треба да проучава и законе психичких појава којима жели да управља с циљем да наставни процес учини што оптималнијим и ефикаснијим, јер постоје многобројни објективни и субјективни фактори који утичу на одвијање наставног процеса. Трагање за новим неодвојив је део професије наставника, у чему се и манифестује његов креативни и истраживачки дух.

Ученик - субјект наставног процеса

Индивидуална својства ученика чине основу његове индивидуалности, карактеристична својства личности. У та својства се обично сврставају: контекст наставне активности ученика, његово животно искуство, интересовања, жеље, склоности, поглед на свет и живот, емоције и осећања, његов статус као личности у ученичком колективу. Интересовања терају ученика да тражи одговарајуће изворе информација, док статус ученика у колективу (рецимо, његова популарност у одељењу или обрнуто) понекад пружа могућност да се он искористи за организацију рада у паровима, групама и другим облицима наставног рада и активности. Треба имати у виду и да лична својства ученика чине основу за формирање комуникативне мотивације, карактеришу развијање индивидуалног стила у учењу и, најзад, својства ученика као индивидуе подразумевају вођење рачуна о развијању његових интелектуалних способности и склоности. У конципирању стратегије и тактике индивидуализације наставе мора се водити рачуна о узрасним, образовним, индивидуалним, типолошким, социјалним, етнокултурним и другим карактеристикама ученика, пошто оне у значајној мери врше утицај на одвијање и ефикасност наставног процеса

и морају се узимати у обзир. То је неопходно како би наставник могао да оперативно и у пуној мери управља наставним процесом, а самим тим и процесом индивидуализације и диференцијације. То се може постићи вођењем одговарајуће евиденције о сваком ученику и одељењу као целини. Основне методичке карактеристике и специфичности ученичког колектива и сваког поједица могу да се добију уз помоћ специјалних анкета и тестова, који се проводе периодично, етапно, и заузимају највише 1-2 часа наставног времена, али се драгоцени подаци и информације користе током трајања не само једне школске године него током целог наставног периода, рецимо 5-8. разреда основне школе или 1-4. разреда средње школе, с тим што ће се они временом прецизирати, допуњавати и кориговати, најбоље почетком сваке школске године, јер и нису дати за сва времена, пошто се и деца мењају, и сами услови наставе, њени циљеви и задаци. Таква евиденција садржи дијагностичке податке о успешности ученика у учењу страног језика, индивидуалне мотиве ученика који утичу на учење језика као наставног предмета, пропусти ученика у усвајању језичког градива, податке о општем нивоу развоја способности и нивоу развоја појединачних способности ученика (памћење, пажња, воља и др.), што значајно помаже да се установи правилна дијагноза и одреди што поузданији тон и тактика у односима с ученицима. Поред тога, од посебне је важности имати податке о ефикасности примене различитих наставних метода и поступака у учењу и усвајању језика, који показују колико успешно ученик, уз помоћ за њега рационалних поступака, уме да реализује различите наставне задатке. Све добијене информације треба да послуже наставнику за утврђивање правилне индивидуализације и диференцијације наставе, која у суштини има алгоритамски карактер.

У процесу наставе страног језика веома је битно која и каква ће нова сазнања и искуства како о животу своје, тако и циљне друштвене заједнице, ученик моћи да добије, како би лакше постигао успех у комуникацији на неком језику, јер свест коју буде поседовао о објективном односу сопствене културе и културе циљне земље и народа чији језик учи, од посебног је значаја за изграђивање одговарајуће *међукултурне компетенције*. Зато је битно имати јасну представу и циљ о томе *које* способности, знања и умења код ученика треба развијати да би он касније могао успешно комуницирати у реалним ситуацијама. У такве способности и умења могу се сврстати следеће: способност успостављања односа између сопствене и стране културе, изграђивање адекватног доживљаја у односу на страну културу и њене представнике,

способност посредовања међу двама културама, способност исказивања поштовања и разумевања других вредности и несметаног превазилажења стереотипних представа (подроб. вид. *Заједнички европски оквир за живе језике*, 2003: 116-117). Одговарајуће *познавање културе* земље и народа чији се језик учи омогућава човеку да успешно комуницира на том језику, односно пружа се могућност адекватне *међукултурне комуникације*, уз максимално уважавање и разумевање специфичности културе носилаца датог језика, међу којима су најбитније следеће: 1) *знања фона* – тј. знања присутна код носилаца страног језика као одраз њихове културе, а која не постоје у матичној култури ученика; то су социјална, животна, социокултурна и официјелно-пословна сфера; 2) *језичка средства* која обезбеђују међукултурну комуникацију: *вербална* - лексичке јединице које не постоје у матерњем језику ученика, тзв. *нееквивалентна лексика* и *невербална средства комуникације* – гестови, мимика, позе и сл.; 3) *норме свакодневне комуникације* које одражавају специфичности менталитета носилаца датог језика – начин мишљења, понашање, карактер и нарав и сл.; 4) *говорна етикеција* – правила говорног понашања, као одраз културе носилаца језика, а која носе стандардизовани карактер и испољавају се у вербалној и невербалној форми.

С друге стране, које, заправо, *психолошке факторе* треба узимати у обзир у настави страног језика? У методици су прихваћени следећи фактори који доприносе ефикасности наставе: *мотиви овладавања језиком, комуникативне потребе, стратегије савладавања језика и стратегије коришћења језика сагласно циљевима наставе*. Веома је важно да наставник познаје различите мотиве, интересовања и потребе својих ученика, док степен заинтересованости за страни језик свесно одређују сами ученици, на пример, умети комуницирати у свакодневним животним ситуацијама или за време екскурзије у земљи чији се језик учи, научити како се пишу писма својим вршњацима, нпр. путем интернета, оспособити се за читање књижевних дела у оригиналу, разумети речи песама, гледати филмове итд.

Наставници, као непосредни реализатори програмских садржаја, за оптималан процес учења и усвајања страног језика, морају имати у виду неколико следећих битних чинилаца: ученик треба да осети и види у наставнику равноправног партнера у комуникацији на часу, при чему ће он моћи слободно да изражава своје мишљење и на датом страном језику; ученик треба да се увери да су часови страног језика у ствари часови комуникације, јер култура комуницирања, само општење с

наставником и својим друговима у одељењу мора да постане његова лична вредност; овладавајући новим средством комуникације (другим језиком), ученик на нов начин себи открива, а затим и добија непосредан приступ културним вредностима за њега нове земље и народа чији језик учи, што у ствари представља наставну стратегију која омогућава примену *принципа новине*, јер само нови факт културе, начин његовог презентовања и одговарајућа технологија наставе која доприноси стицању нови знања, развоју и васпитању личности ученика, представља моћан фактор настајања и подстицања личног смисла и пунемотивације ученика у процесу учења страног језика и културе; ученик треба да осети и доживи да задаци које он решава у процесу наставе страног језика представљају значајан допринос култури његовог интелектуалног рада и развитака, ствара претпоставке за развој самоучења и самообразовања у задовољавању сопствених потреба и остварењу својих циљева (вид. Пасов и др. 2007: 14-17).

Мотивација и мотиви учења

Мотивација је скуп подстицаја и побуда које човека покрећу на активност; психички процес покретања, усмеравања и регулисања делатности појединца или колектива према одређеном циљу. Главни општи и посебни психолошки фактори личности који се узимају у обзир у настави страних језика су: мотиви учења, комуникативне потребе, стратегије и тактике савладавања језика (укупна интелектуална активност при учењу језика), стратегије коришћења страног језика у комуникацији. Мотивација има *регулаторну* функцију у понашању. Она усмерава и контролише понашање у једном правцу и одбацује друге; мотивација има *интегративну функцију*. Усмеравајући делатност према одређеном циљу, она све процесе обједињује у целину. Изведена делатност има обележја јединствености, као и личност која дела» (Крстић, *Психолошки речник* 1996: 385-386).

Мотиви су унутрашњи подстицаји, побуде; заједнички назив за различите унутарње психолошке и биолошке побуде које служе као главни покретач активности појединца. Најважнији појмови који се односе на процес мотивације су: потреба, жеља, тежња, намера, подстицај, нагон. У наставном процесу мотиви су извор енергије која покреће ученика и наставника, нпр. на путу учења и савладавања страног језика.

У историји развоја педагогије и психологије проблем мотива и мотивације један је од традиционалних, најважнијих и најсложенијих проблема, али и проблем низа других наука, у којима се проучавају извори и последице људског понашања и постављају задаци да се оно регулише у интересу развитака човека као индивидуе и личности. Отуда је проблем мотивисаности ученика био и даље остаје један од централних проблема савремене наставе уопште, па и учења страних језика. Заправо, само постојање, снага и карактер мотивације одређује однос наставника и ученика према образовно-васпитном процесу, на извешан начин одређује меру колико су учесници овог процеса заинтересовани за стицање знања и умећа и њихову практичну примену, за самообразовање и даље напредовање.

Мотиви, циљеви, стимуланси и интересовања – главни су мотивациони фактори који, и по нашем мишљењу, морају бити узети о обзир у наставном процесу. Неки стручњаци основано закључују да се мотиви учења могу поделити на **мотиве избора** и на **мотиве учења** страног језика. Мотиви *избора* нису повезани са садржајем и процесом наставе страног језика зато што се ученик још није упознао с језиком, није се укључио у наставни процес и није се почео бавити наставном делатношћу с циљем да постигне одређени резултат у учењу језика, које тек предстоји.

У данашњој ситуацији измењених друштвених и економских околности и услова живљења савремени млади човек размишља и жели да се испољи и докаже не само у оквирима своје земље већ и знатно шире, изван њених граница, управо захваљујући и владању различитим језицима. Квалитативни ниво самомотивације испољава се у формираним вештинама да се адекватно оцене сопствена знања и да се самостално траже и налазе начини њиховог усавршавања.

ПРЕПАРАТИВНА И ОПЕРАТИВНА ЕТАПА НАСТАВЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Програм наставе и учења

Програм наставе и учења је дидактичко-методички и инструктивни документ који одређује конкретне наставне садржаје појединих предмета, обим знања, навика и умења која подлежу обавезном усвајању по школским годинама и нивоима наставе; *опсег* (екстензитет), *дубина* (интензитет) и *редослед* (структура) наставних садржаја три су битне одреднице наставног програма сваког наставног предмета, па самим тим и страних језика. С дидактичко-методичке тачке гледишта, структуру наставног програма за сваки предмет чине следеће обавезне компоненте: циљеви и задаци наставе, садржај наставе, дидактичко- методичка упутства за реализацију програма и за праћење напредовања и евалуацију резултата. Структура програма упућује којим ће се редоследом обрађивати наставни садржаји датог предмета, у једном или више узастопних разреда. Дужност наставника је да студиозно проучи наставни програм и сва допунска дидактичко-методичка објашњења, сугестије и упутства које се односе на његову реализацију, јер само ако се добро познаје наставни програм свог предмета може се приступити осмишљеном планирању и реализацији програма.

Писмена припрема наставника за час

У оквиру микроорганизације наставе страног језика је и добро осмишљена активност наставника на планирању и организацији (микроартикулацији) сваког часа појединачно, при чему треба да дође до изражаја његова стручно-педагошка способност. Сама припрема наставника за час мора да има неколико фаза и компоненти које карактерише поуздана дидактичко-методичка и педагошко-психолошка заснованост концепције микроартикулације часа, промишљеност и јасан циљ часа. Редослед корака током припрема за час могао би да изгледа овако: а) одређивање и прецизирање теме часа (наставне јединице) према оперативном (месечном) плану рада и одређивање типа часа, његовог образовног и васпитног циља; б) избор једног основног текста

из актуелног уџбеника у вези с датом темом, избор језичког, лексичког и другог материјала за усвајање на часу; в) састављање детаљног плана часа; овде се укључују конкретни елементи појединих етапа часа: обраћање ученицима, провера домаћег задатка, питања и задаци за проверу знања и степена усвојености пређеног градива, план излагања наставника, како у вези са обрадом новог (уколико је час таквог типа) лексичко-граматичког и другог материјала, тако и питања и задаци за примарно утврђивање новог градива, вежбања за формирање навика и вештина, резимирање рада на часу, формулисање домаћег задатка и друго. Фактички, у овој фази наставник сачињава детаљан план рада. Писмена припрема наставника за час је лична манифестација његове стручне и педагошко-психолошке компетенције, његовог знања, умења, инвентивности и креативности. Свака писана припрема за час поуздан је водич и подсетник за организацију и вођење часа. Она у извесном смислу представља и дневник рада наставника. Припрема има два кључна плана: стручни (професионални) и дидактичко-методички. Међутим, у којем обиму и форми ће наставник писати припрему за час зависи од више унутрашњих и спољашњих фактора, а уз то још и од циља наставе страног језика, од конкретног часа, типа школе и услова рада. Наставник треба да врши редовну критичку анализу реализованих часова, односно анализу степена усвојености знања, навика и умења код ученика, што значајно доприноси унапређењу организације и артикулације часа, ефикасности наставе датог страног језика.

Основни дидактичко-методички критеријум (или законитост) у планирању наставног процеса за било који предмет је – *критеријум/закон адекватности*. То значи да сваки циљ може бити остварен само у оптималним/адекватним условима на путу њихове пуне реализације. Ово питање је веома значајно и за наставу страних језика, коју треба да карактерише неколико условних претпоставки: номенклатура циљева и задатака, номенклатура неопходних наставних средстава и номенклатура услова наставе.

Уџбеник

Уџбеник је основно руководство и средство у настави страног језика. Он садржи типичне обрасце усменог и писменог изражавања на савременом страном језику, језички материјал одабран уз вођење рачуна о оптерећењу и могућностима одређеног контингента ученика, о нивоу учења језика и узрасту ученика.

У настави страног језика главни извор културолошких информација представљају *уџбеници*, *приручници* и различити наставни материјали. Елементи стране културе у уџбенику се презентују и посредством *екстралингвистичких средстава* – оригиналних слика, цртежа, скица, илустрација гестова, мимике и неких других социокултурно маркираних садржаја који су за наставу страног језика носиоци релевантних информација. Уџбеник је, дакле, *трансмисија и основни извор социокултурних чињеница* на линији страна → матична култура у условима изван социокултурне средине изворних говорника. Значи, само у чврсто повезаном троуглу *наставник-уџбеник-ученик*, у њиховој адекватној интеракцији могу се постићи програмом утврђени циљеви наставе.

О уџбенику, поред осталог, треба знати следеће:

а) сваки уџбеник страног језика саставља се у строгој сагласности с актуелним наставним програмом;

б) савремени уџбеник врши следеће основне функције:

1) *информативну* (извор је језичког и културолошког материјала за усвајање),

2) *образовно-васпитну* (навике, умења, личност ученика),

3) *мотивациону*,

4) *контролну* (проверавање нивоа знања, навика и умења),

5) *естетску*.

Уџбеник представља модел наставног процеса (за једну школску годину и за одређени разред/ниво учења страног језика), али дат у једном сажетом и језгровитом виду.

На структурном и садржајном плану савремени уџбеник страног језика обавезно садржи следеће компоненте: текстове различитих стилова (по правилу, снимљени на CD), фонетско-фонолошки материјал, лексички материјал, граматички материјал, културолошки и лингвокултуролошки материјал, коментаре уз текстове, вежбе и задатке, различит пратећи илустративни материјал (илустрације, фотографије, репродукције слика, цртежи др.) и кратки двојезични речник (пожељан је и потребан, пре свега, уз уџбенике за основну школу).

При структурирању уџбеника страног језика, укупни језички садржаји, с једне стране, дају се уз максимално коришћење позитивног трансфера (фацитације) навика и умења из матерњег у страни језик, а с друге стране, и обликовање одговарајућих механизма за спречавање интерферентних појава и утицаја, нарочито из правца матерњег језика током савладавања страног.

Оцењивање и/или рецензија уџбеника. Како изабрати уџбеник?

У оквиру својих стручне, професионалне компетенције неопходно је да наставник добро познаје усвојене опште стандарде који се односе на садржај уџбеника и различите захтеве за његову израду, да влада елементарном техником оцењивања и рецензирања уџбеника и уџбеничког комплета страног језика. За основну школу то су - уџбеник, радна свеска, приручник за наставнике и компакт-диск, за средње школе и гимназије, најчешће, само уџбеник и компакт-диск, а још боље - уџбеник с радном свеском и компакт-диском. При оцењивању и/или рецензирању уџбеника, мора се водити рачуна о следећим општим захтевима: садржају, педагошко-психолошким, дидактичко-методичким, образовним, васпитним, језичким и етичким захтевима, графичкој, ликовној и техничкој опремљености уџбеника, његовој усклађености са наставним планом и програмом, о томе да је језик уџбеника савремен и функционалан, да доприноси развоју система вредности који одговара општим циљевима нашег система образовања и васпитања, о развоју и очувању националног и културног идентитета и др.

Добро познавање уџбеника и уџбеничке литературе наставнику омогућава да с великом поузданошћу, за потребе наставе страног језика који предаје, може да одабере онај уџбеник и приручнике који у највећој мери одговарају програмским циљевима и садржајима и испуњавају главне лингвистичке, дидактичко-методичке и психолошке захтеве.

Рад с текстом

Сасвим је јасно да се настава страног језика заснива на писаним и усменим текстовима датог језика, с тим што на различитим етапама наставе на различит начин приступамо њиховој обради и разради. У процесу наставе код ученика се не реализује само формирање и изграђивање свих видова говорне делатности него се и моделирају потенцијалне, могуће варијанте говорне делатности у будућности, али је неопходна, незаобилазна компонента наставе страног ученика - *текст* који он перцепира (усмено или писмено) или продукује. Уосталом, као што је добро познато, сваки уџбеник страног језика почиње с неком врстом текста: дијалогом, монологом или полилогом - у форми усменог или писменог изражавања. Ученику мора бити презентован образац текста – као *еталон* савременог страног језика, јер су потребни одабрани

језички модели како би се показало како функционише свака поједина страна реч, фраза и исказ у оригиналној форми (тексту). Неопходни су дијалози-модели и монолози-модели, тачније – говорни модели датог језика, наравно, у зависности од нивоа наставе страног језика **и узраста ученика**. Нема сумње да је текст – продукт, крајњи резултат говорне делатности који фактички реализује циљ који. Границе текста су веома широке, јер то може бити и једна фраза у којој се реализује одређени комуникативни циљ, затим реплика једног говорног партнера или одговор другог, то може бити неки чланак, репортажа, анегдота, кратка прича или вишетомни роман, који се, фактички, састоји из мноштва микортекстова (као продукт реализације говорних чинова у дијалозима, односно мини-дијалозима и монолизима ликова књижевног дела). Треба, такође, имати у виду да је сваки текст појава језичке и ванјезичке стварности и врши најразличитије функције: то је средство комуникације, начин очувања и преношења информација, одраз психичког стања и живота индивидуе, продукт и одређеног развоја људске цивилизације и историјске епохе, облик постојања културе, одраз традиције и обичаја једног народа итд. Из искуства нам је познато да презентација појава и чињеница матичне културе, на фону аналогне стране културе, ученика стимулише на већу заинтересованост за учење страног језика и на његово дубље, лакше и брже савладавање. У процесу развоја говорних способности и мишљења код ученика значајно доприноси развијање њихових способности самосталног рада с текстом, између осталог и: одређивање теме и главне идеје датог текста, формулисање теме и основне идеје у сопственом исказу, издвајање оног дела текста који је корелативан са одговарајућом темом, подела текста на смисаоне делове, који би се могли и насловити у складу с темом и главном идејом, састављање плана текста, анализа текста/-ова различите функционалне намене, састављање текстова различитих врста (одговор, описивање, наратија, саопштење, размишљања и др.) и жанрова (репортажа, забелешке, писмо, писање дневника, занимљив чланак у уџбенику или приручнику итд.).

Закључак

1) У наставу треба давати текстове различитих жанрова и стилова, и то, пре свега, дијалогског типа, нарочито у нижим разредима основне школе, што, иначе, нуде уџбеници. Текстови могу бити презентовани не само кроз читање него и посредством аудирања и говорења.

2) Треба имати у виду да текстотеку сваког уџбеника страног језика, по правилу чине веома различити материјали – штампани и озвучени текстови различитих жанрова, репортаже, анегдоте и шале, загонетке, различите врсте илустрација итд., тј. све оно што подстиче, мотивише ученика на комуникацију.

3) Увек имати у виду да текст буде лексички и граматички примерен нивоу учења страног језика и узрасту ученика.

4) Сваки час страног језика и свака тематска целина мора почињати текстом – дијалогом, монологом или говорењем/усменим казивањем. У сваком случају, ученику мора бити презентован образац текста – еталон савременог страног језика, јер су одабрани обрасци, модели за успешно одвијање наставног процеса неопходни да се уверљиво покаже како функционише свака поједина реч, фраза и исказ у оригиналном тексту. Неопходни су, дакле, дијалози-модели и монолози-модели, тачније – говорни модели датог језичког система.

5) Текст је средство комуникације и начин очувања и преношења информација, одраз психичког живота сваке индивидуе, продукт одређене историјске епохе, одраз и облик постојања одређене културе – традиције, обичаја и навика једног народа итд. Текстови које нуде уџбеници страних језика на свим нивоима учења језика представљају веома различите сфере комуникације: свакодневни живот, друштвена, професионална, образовна и друге сфере. Да текст у што већој мери има сазнајну и информативну вредност.

6) Цео комплекс текстова предвиђених за сваку школску годину представља основу за формирање изразивачке личности ученика, у реализацији укупних образовних и васпитних циљева наставе, за развијање њихових како интелектуалних, тако и естетских и других способности.

7) Настава страних језика заснива се и на *књижевним текстовима* страних аутора, јер су они, поред осталог, богати извор лингвокултуролошких и културолошких информација.

Књижевни текстови често садрже важне културолошке информације које ученике упознају са вредностима стране културе, с традицијом, обичајима и свакодневним начином живота, с различитим фонским значењима. Они подстичу мисаону активност ученика, делују на њихове емоције и естетски укус. Стога, уз стране књижевне текстове веома је пожељно и потребно понудити и одломке из дела истакнутих српских писаца преведених на одређене језике, као и текстове о Србији, српској култури, традицији, културно-историјским споменицима итд.,

који доприносе комплетнијем, потпунијем и садржајнијем успостављању *дијалога култура* међу различитим народима и културама. У свим етапама наставе страних језика различити књижевни текстови такође чине веома добру основу за формирање и развитак личности ученика, како његових говорних, интелектуалних, тако и естетичких и других способности, за достизање жељених општеобразовних и васпитних циљева наставе.

При избору текстова и уопште садржаја из стране културе и друштвене стварности, за потребе наставе страног језика треба се руководити следећим критеријумима: а) типичношћу и веродостојношћу одабраних садржаја, б) корелативношћу одабраних чињеница стране културе с чињеницама матичне културе, в) узрасним особинама ученика и сврсисходношћу информација у односу на круг њихових интересовања и потреба и г) општеобразовном и васпитном валидношћу понуђених информација.

Говорне делатности – карактеристике, организација. Формирање говорних навика и умења.

Шта су, заправо, *говорне делатности*? У лингвистичком смислу – то је активни, усмерени процес преношења и пријема порука/ информација, посредно изражен језичким системом и условљен ситуацијом споразумевања. Из овога следи да је говорна делатност систем умења креативног карактера који је усмерен на решавање различитих комуникативних задатака, чији спектар може бити веома широк. Међутим, они се групишу у класе које се обједињавају према одређеним особинама. У складу с тим у лингводидактици се издвајају четири основна вида говорних делатности: *аудирање* (усмена форма, рецепција), *говорење* (усмена форма, продукција), *читање* (писмена форма, рецепција) и *писање* (писмена форма, продукција).

При формирању говорних навика и умења човек свесно усваја поједине њене компоненте – изговор, речи, граматичка и правописна правила и друго, а затим се све то аутоматизује и постепено одлази из свести, односно остаје само свесно постављен циљ: саопштити неки садржај, пренети поруку. Сасвим је јасно да при учењу језика постоји проблем узајамног односа свесних и несвесних (аутоматизованих) компоненти одређене говорне делатности. У почетној фази учења језика ученик се упознаје свесно с различитим језичким средствима, али наш је задатак да поступамо тако како би се та средства користила несвесно,

аутоматски. У сваком случају, реалан процес свесног усвајања језичког материјала у настави у знатној мери обезбеђује потенцијалну могућност свесног овладавања говорном делатношћу у различитим говорним ситуацијама. У томе се и састоји психолошка суштина методичког *принципа свесности*.

Као што је познато, говорење и писање у комуникацији играју активну улогу, стимулишући аудирање и читање који су позицији узвратног, реактивног процеса. За време аудирања и читања говорни и мисаони процеси се одвијају ништа мање интензивно него при говорењу и писању.

Усмену форму (усмено изражавање) говорних делатности на *екстралингвистичком плану* карактерише: контактност са саговорником, ситуативност, велики удео паралингвистичке информације (мимика, гестови, визуелно праћена артикулација, позе и др.), која са контактномшћу и ситуативношћу помаже да се подстиче и одржава стабилна и непосредна повратна веза, временска линеарност, неповратност одслушаног звучног говора/текста, темпо који говорник намеће и висок степен аутоматизованости. На *лингвистичком плану* најбитније карактеристике *усменог изражавања* су следеће: богатство интонационих форми, обиље лексичких јединица, релативно једноставни граматички облици, широка употреба елиптичних конструкција у дијалозима условљених контактномшћу, ситуативношћу, компензујућом улогом интонационих средстава, присуство инверзионог реда речи, изузетно фреквентне промене, у ходу, спољног обликовања програма изражавања, карактеристично је постојање семантички небитних речи, тј. оних које попуњавају паузе (у говору).

Писмено изражавање на *екстралингвистичком плану* одликује: одсуство непосредног контакта међу комуникантима, за адресанта и адресата одсуство заједничке ситуације комуницирања, а према томе и одсуство могућности коришћења невербалних канала и синхроне повратне везе. *Лингвистичке карактеристике* писменог вида говорне делатности односе се на следеће: на веома ограничене могућности изражавања интонацијом свог односа према предмету говора, целовитост, раширеност и подробност излагања, коришћење сложенијих синтаксичких структура, за разлику од усменог говора, промишљено, јасно, стилско и структурно-логичко структурирање текста, затим усвојена техника писања – правилна графика и ортографија; правилан ред речи и фраза у реченици; комуникативни циљ писменог изражавања (*зашто* и *коме*

се пише? *ко* је конкретни или потенцијални прималац, односно читалац датог текста?).

Различите врсте говорне делатности према функционалом одређењу у лингводидактици се класификују на следећи начин:

Према карактеру говорне делатности учесника у комуникацији разликују се – *монологички и дијалогички говор*;

Према начину обликовања исказа – *усмено и писмено изражавање*;

Према условима и задацима комуницирања – *разговорни и књижики језик*;

Према типској важности – *расправа/дискусија, приповедање, описивање и оцењивање*.

У условима школске наставе успешно овладавање говорним, граматичким и лексичким навикама **и умењима** могуће је само на ограниченом, али комуникативно задовољавајућем нивоу. То истовремено значи да ученици себи могу дозволити и неке непрецизности и грешке у усменом и писменом изражавању, под условом да оне не ометају комуникацију и разумевање усменог или писаног текста.

Говорење – усмено изражавање (дијалог, монолог)

Говорење је продуктивна говорна делатност. То је практична звучна реализација језика, примена језика, односно једна од више могућих манифестација језика. Говорење је конкретно комуницирање ради изражавања мисли, жеља, осећања, потреба, намера итд. Главне одлике говора/говорења су: ритам, темпо (брзина), паузе, прелази, интонација, а битна његова компонента је *ситуативност* (постојање говорне ситуације); *говорни чин (акт)* - најмања јединица говора; жеља да се постигне конкретан комуникативни циљ (да се добије потврда, сагласност, савет и сл.) - тзв. комуникативна *намера (интенција)* одређује комуникативну улогу (са)говорника као учесника у комуникацији и означава конкретан циљ његовог исказа.

У процесу учења и усвајања страног језика главне етапе у настави говорења су: *етапа формирања навика* (лексичко-граматичких), *етапа усавршавања навика* (рад на тексту грађеном на језичком материјалу из претходне етапе – текстуална етапа), *етапа формирања и развијања*

умења (постекстуална етапа – развијање говора с ослоном на једну тему, затим развијање неприпремљеног говорења на међутематској основи, без ослањања на претходне теме и уз коришћење нових ситуација). У настави говорења издвајају се најтипичнија језичка средства, односно комуникативне јединице у виду говорних модела/образаца према типичним, комуникативним ситуацијама, који су у ствари типичне језичке, синтаксичке и етикетне структуре (које користе изворни говорници) карактеристичне за поједине реалне ситуације. У настави говорења традиционално постоје два основна типа вежби: припремне и говорне. *Припремне вежбе* могу бити: имитативне (репродуковање говорних образаца, њихово имитирање), супституционе (замена говорних образаца уз помоћ нове лексике), комбиноване (грађење исказа обједињавањем датих реченичних елемената), вежбе трансформације (измена лексичке и/или граматичке структуре); *говорне/комуникативне вежбе* такође могу бити организоване на различит начин, и то: као питања и одговори, ситуативне - грађење исказа на основу говорних ситуација, репродуктивне - препричавање одслушаног или прочитаног текста, дескриптивне - опис са ослоном на очигледност, иницијативне - игре по улогама, интервју, игре-викторине, вежбе превођења.

У настави говорења веома је битно структурирање и инсценирање различитих говорних ситуација у којима се може успешно остварити процес комуникације. Ситуације објективне стварности садрже стимуле за говор, тј. изазивају говорну реакцију. У настави страног језика говорна ситуација представља целокупност говорних (вербалних) и невербалних услова, које поставља наставник или ученик, а који су неопходни за остварење говорног чина у складу са одређеним комуникативним задатком. Укључивање одређене наставне ситуације у наставу страног језика одражава тенденције приближавања наставне говорне делатности на часу условима реалног комуницирања. Таква ситуација ствара се на часовима помоћу различитих поступака, као што су: опис саме ситуације, очигледна средства, инсценација, коришћење природних ситуација наставне комуникације (испуњење молби, тражење информација, позива, захтева, предлога, наредби итд.), што доприноси настојањима да говорне ситуације у што већој мери моделирају говорни чин, да предвиде употребу свих лексичких и граматичких средстава, да активирају материјал (граматичко-лексички) који се учи, уз учешће, ангажовање што већег броја, или свих, ученика.

У настави страног језика, који иначе има доминатну комуникативну оријентацију, посебна пажња се посвећује формирању говорних навика и умења код ученика. *Говорне навике* су компоненте свесног вршења неке делатности. Говорна активност се постиже систематичним и упорним вежбањем која ученика доводе до степена аутоматизма. То су способности да се на датом страном језику могу остварити операције према оптималним параметрима по којима се дати језик реализује у одређеним условима, а карактерише их низак ниво интензитета, флексибилност и спремност да се ученик укључује у нове ситуације и самим тим да стечене навике функционишу на новом језичком материјалу, затим свесна контрола и самоконтрола у случају настајања тешкоћа при грађењу исказа или прављењу грешака. *Говорна умења* су способности човека да успешно реализује неки од видова говорне делатности у условима решавања комуникативних задатака, а на основу већ формираних говорних навика и стечених језичких знања. Карактерише их продуктивност, креативност и извесна психолошка самосталност. Да би човек могао правилно и у потпуности да комуницира, он мора да уме да се добро оријентише у комуникативним условима на основу чега и гради свој исказ. Говорна умења се одликују осмишљеношћу, самосталношћу, одговорношћу, продуктивношћу и динамиком. Повезана су и са избором одређеног стила изржавања и његовог жанра, као и са употребом невербалних средстава комуницирања.

Закључак

1) Говорење, као *продуктивни вид* говорне делатности, неизбежно (и обавезно) је присутно на сваком часу страног језика, наравно, у различитом обиму и виду (као дијалог, монолог, полилог). При томе увек треба увежбавати и даље усавршавати говорне, односно комуникативне навике и умења ученика.

2) При планирању сваког часа, неопходно је да се што више времена за говорење предвиди/планира за ученике, а мање за наставника, било да су то планирани разговори или дискусија међу ученицима у пару или у групи, везани за одређену тему, било да је у питању појединачно излагање ученика о садржају прочитаног (обрађеног) или одслушаног текста, о актуелном догађају, путовању и сл.

3) У оквиру говорних вежби повремено су веома корисне и различите дидактичке игре, примерене узрасту ученика.

4) При раду на говорним/комуникативним вежбама треба имати у виду најмање три корака активности: језичку, говорну и активну комуникативну активност, водећи рачуна о расположивом времену током часа (може се и поделити на кратке временске сегменте часа). Како би се ученици мотивисали за разговор, могу се користити различити подстицаји, на пример: одломци из обрађених текстова, инсерти из одгледаних видеофилмова у учионици и слично, с тим да они буду провокативни, као што је решавање неког проблема, конфликтне ситуације, емотивна реакција итд.

5) У старијим разредима основне и средње школе наставник, у одређеним ситуацијама, може може бити у другом плану као саговорник на часу, а да буде само организатор, усмеривач и контролор активности ученика. Ученици једни другима могу сами постављати питања, водити разговор, организовати расправу о одређеној тематици. На крају говорних активности, по природи ствари, наставник врши резимира и коментарише резултате и успешност часа, врши потребну корекцију евентуалних грешака ученика.

Аудирање (разумевање одслушаног текста)

Аудирање је рецептивна говорна делатност која се састоји од рецепције звучног текста, његовог разумевања и добијања информације на основу тога. Тесно је повезано и с другим видовима говорне делатности, нарочито с говорењем (то су две стране једне те исте појаве која се још назива – „усмени говор“). Аудирање се ослања и на одређене навике – фонетске, фонолошко-артикулационе, лексичке и граматичке. У настави аудирања битна су два приступа која обухватају два типа вежби: припремне вежбе које обухватају упознавање ученика с новом лексиком, синтагмама, фразама и реченицама и говорне вежбе, у другој фази рада – вежбе комуникативног типа, омогућавају ученицима да усвоје говорне обрасце/моделе и потом да их користе у говорној синтези у датим ситуацијама. У оквиру овог сегмента наставе наставник, док говори, подешава темпо, презентира и тумачи језички садржај свог излагања, његови гестови и мимика олакшавају разумевање и усвајање говора и информација које се преносе ученицима. Слушање текста са компакт-диска омогућава развијање вештина разумевања и разликовања особина различитих гласова, али без визуелног ослона. Наравно, аудирање се практикује и путем аудиовизуелних извора информација – озвучених

филмова и дијафилмова, ТВ емисија и слично, што обезбеђује гласовно-визуелну синтезу. У систему вежби аудирања веома је важно да се у што већем степену увежбају и развију фонетски и интонациони слух, навике распознавања и диференцијације језичких јединица различитих нивоа - да се формирају фонетске, лексичке и граматичке навике аудирања, да се кроз систем усмених вежби води усмерена говорна делатност, при чему, разуме се, аудио-текст мора да одговара интересовањима ученика, њиховом говорном и животном искуству. С методичког становишта, у почетној фази учења страног језика требало би давати аудио-запис чија дужина не прелази од 1,5 до 2 минута слушања, али се дужина аудио-текста постепено повећава према нивоу учења језика и може достићи и до 10-15 минута на вишем ступњу учења језика, с тим што у прво време текст за аудирање може да садржи познат лексичко-граматички материјал, а касније се постепено проширује и непознатим језичким материјалом у циљу обogaћивања лексичког фонда и развијања механизма наслућивања значења речи код ученика.

Закључак

1) У савременој настави страних језика аудирање је постало редовна појава и константан елемент часа, самим тим што су уџбенички, пре свега, основни текстови снимљени на ЦД, те их при обради ученици морају одслушати. Стога, планирајући сваки час, мора се увек имати у виду временски оквир аудирања. Осим тога, на часу, поготово у почетној етапи наставе језика, могу се преслушавати и гласови ради уочавања разлика у њиховој артикулацији, затим поједине речи, фразе и реченице с различитим интонационим конструкцијама.

2) Осим уџбеничких текстова, пожељно је да се на вишим нивоима учења језика плански повремено укључе у наставу и различити оригинални страни аудио-текстови – из пригодних приручника, часописа, штампе, видео-филмова, ТВ емисија и сл. Начин рада на таквим текстовима зависи од циља часа, али и од тога шта наставник жели да постигне не само на датом часу него и у даљем наставном периоду.

3) Аудирање, као и свака друга говорна активност на часу, мора имати прецизно дефинисан задатак и циљ, на пример, да ученици приме неке важне и занимљиве информације, било из културе и књижевности, било из историје, географије или друге области, да се према садржају датог текста јасно одреде и дају своје мишљење, да своја постојећа сазнања упореде са оним што су чули.

4) Планирајући сегменте часа аудирања, при обради новог текста, посебно треба водити рачуна да текст који се слуша, пре свега, буде дијалог, а ређе монолог или полилог, нарочито на нижим нивоима учења језика.

Читање. Разумевање прочитаног.

У методици наставе страних језика с читањем се почиње већ у почетној етапи учења језика, од азбуке и формирања словно-гласовних асоцијација и пролази кроз низ етапа. У различитим периодима наставе посебан значај има формирање навика читања на којима се и ослањају умења читања. Почетну етапу наставе страног језика карактерише читање наглас, и то од слова, затим се иде даље: *слог – реч – синтагма – реченица*, при чему у овој фази учења језика треба да доминира фонемско-графемски метод, односно, речи се претходно усвоје усмено кроз њихово изговарање, а потом наставник издваја први глас (у речи), затим други итд., пишући одговарајућу графему/слово на табли. После усвајања свих графема дате речи експонира се цела реч која се чита и записује. У настави страног језика методичари издвајају неколико врста и облика читања: а) по форми: *читање у себи, тихо читање* (као средство у настави); *читање наглас/гласно читање* - као интелектуална активност; *индивидуално читање*; *хорско читање* - као поступак у настави изговора и, најзад, као посебан облик читања – *изражајно читање*, при којем треба да дође до изражаја динамика, ритам, интонација и правилан акценат; б) по начину откривања садржаја текста: *преводно читање*, с коришћењем двојезичног речника, различитих приручника и другог; *беспреводно читање* – индивидуално читање, као један вид самосталног рада ученика; в) према карактеру организације: *припремељено*, односно *инструисано читање*, уз елиминисање тешкоћа путем анализе текста и делимичног превођења; *неприпремељено читање* – адаптирани текстови према нивоу учења језика и *контролно читање*; г) према природи и дубини процеса разумевања садржаја текста при читању у себи, разликују се следеће врсте читања: *аналитичко читање*, тј. детаљно перцепирање текста и добијање информације, уз анализу језичке форме; *синтетичко читање* – читање на бази сигурног владања лексичким и граматичким материјалом читање које захтева потпуно и детаљно разумевање прочитаног текста као целине, *дијагонално читање* - читање наслова текстова, «прелетање» текста очима, читање са сасвим површним информисањем о садржини,

зрело читање - читање ради добијања потпуне информације са усредсређивањем пажње на садржину текста, *информативно читање* - читање са схватањем опште идеје текста, *студиозно читање* - читање с максимално тачним разумевањем информације.

Закључак

1) Читање се у методици сматра једним од најважнијих видова говорне делатности и увек је неизбежни саставни сегмент сваког часа страног језика. Стога се за читање увек планира неопходно време и место у стурктури часа, с јасно дефинисаним циљем. Поред осталог, циљ читања може бити развијање навика и умења на одређеној врсти и садржају текста.

2) Уџбеници страних језика нуде текстове различитих стилова, и то аутентичних, с тим што у млађим разредима основне школе поједини сложенији (али занимљиви) текстови могу бити и адаптирани. Заправо, у питању су наставни текстови, тематски, садржајно и језички примерени узрасту ученика и нивоу учења страног језика, циљу и задацима наставе.

3) Тежину текста треба посматрати из угла његове тематске занимљивости, синтаксичке и стилске сложености. Током читања увек се мора водити рачуна о стратегији и техници читања и разумевања, о анализи и разумевању његовог садржаја, о логичкој и смисаоној повезаности чињеница и информација, о међусобној лексичкој и граматичкој повезаности речи, о познавању и правилном коришћењу фонских знања ученика, из области стране и сопствене културе.

Писање (писмено изражавање)

Писање, као продуктивна говорна делатност, састоји се од следећих кључних операција: од бирања информације (поруке), стварања звучног текста у унутрашњем говору, трансформације тога текста у графички (писани) текст ради остварења комуникације. Овладавање писаном речју на страном језику (као и на матерњем) неопходно је да се овлада техником писања, тј. навикама и умењима да се правилно пише, да се обликују слова, упоређујући их са гласовима које она означавају, да се ученици упознају са азбуком и основним правилима стране графије, ортографије и интерпункције. Писање не карактерише заједничка комуникативна ситуација за онога који пише поруку и њеног примаоца,

чије присуство недостаје. То је и битна разлика између говорења и писања, а осим тога, писању је својствено планирање исказа који се унапред формира у мислима и подразумева низ интелектуалних радњи и операција, укључујући избор лексичких јединица и њихову организацију у граматички правилне реченице и успостављање њихових логичких и смисаоних веза.

У настави писања (писменог изражавања) једна од најважнијих врста вежби су писмени радови ученика и потребно их је у различитим облицима практиковати и неговати у свим етапама наставног процеса. У почетној етапи учења језика креће се од преписивања речи, реченица и делова текста. Циљ писмених вежби, односно радова, је савладавање и увежбавање технике писања и стварање одговарајућих навика и умења. У карактеристичне врсте писмених радова убрајају се: диктати, контролни и писмени задаци, самостални слободни састави, домаћи задаци и друго. При планирању и припреми писменог изражавања у настави страног језика, мора се имати у виду посебан значај и сложеност овог продуктивног вида говорне делатности, јер има вишеструки значај у савладавању страног језика. Писање, као и други видови говорне делатности, подразумева неизоставну самосталну креативну делатност ученика. Треба увек имати у виду један од главних задатака писања – понављање и запамћивање усвојених речи, утврђивање и развијање лексичких и граматичких навика и умења. У почетку ученици раде на савладавању страног писма, усвајању основних, типичних језичких модела, фраза и реченица, а затим на писању кратких и једноставних текстова, да би касније могли самостално да у сложенијем тексту опишу неки занимљив догађај и свој доживљај, да искажу своје мисли о неком питању или проблему и сл. На вишим нивоима учења језика неопходно је посвећивати пажњу и радити на самосталним писменим саставима ученика на задату или слободну тему.

У жанровском погледу писменог изражавања то могу бити и различите врсте писмених комуникативних вежби и задатака, као што је састављање текста по сликама, дописивање и завршавање краја неког текста, везаног за одређену тему, трансформација текста (нпр. пасивних језичких конструкција у активне и обратно), трансформација једног вида говорне делатности у други, писање резимеа садржаја прочитаног текста, реферата, писама, описивање неког природног простора, своје куће или стана, анкетање, планирање различитих активности – дружења, екскурзије, путовања по својој земљи или у иностранству итд.

Закључак

Које основне комуникативне компетенције ученик треба да поседује и даље изграђује у процесу учења страних језика, током свог школовања? То су, поред осталих, следеће:

а) способност правилног избора одговарајућих израза за одређене ситуације и комуникативне циљеве;

б) способност конструисања говорних јединица и модела различитог нивоа – фраза, карактеристичних синтагми, реченица, краћих или дужих текстова у усменом и писменом изражавању;

в) способност усменог или писменог преношења добијених информација из различитих извора (**из уџбеника и приручника, од наставника, из штампе, са телевизије и интернета итд.**);

г) способност комбиновања говорних јединица нижег и вишег нивоа изражавања;

д) способност трансформације говорних јединица истог (и различитог), нивоа изражавања.

Језички аспекти

Настава изговора с прозодијом

Адекватно савладан изговор у оквиру фонетско-фонолошког система страног језика је неопходан услов његовог савладавања, односно услов формирања и развијања навика и умења у свим видовима говорне делатности. Усвајање фонетског (фонолошког) система страног језика, тј. његове акустичке варијанте плана изражавања, за нашег ученика не значи само усвајање артикулације гласова (самогласника и сугласника) него и усвајање за њега нове динамике, нових ритмичних модела, нових мелодија (интонације). Стога, грешке у изговору значајно ометају остварење главног циља сваког језика – споразумевање, тачније међусобно разумевање саговорника. Нормирани изговор је и један од најважнијих елемената говорне културе, а према томе и опште културе човека. У школској настави неопходно је од самог почетка упорно и доследно развијати код ученика слушно-артикулаторних навика. Развијање ових навика, с једне стране, значи развијање способности да се оно што се чује правилно асоцира са одговарајућим значењем и, с друге стране, развијање способности да се произведу звуци који ће одговорати одређеним значењима. Фонетске грешке нарушавају звучни

облик, док фонолошке грешке нарушавају, поред звучног облика и смисао. Искуство матерњег језика нас учи да нарушавање фонетско-фонолошких правилности говора и његове интонације могу довести до неспоразума и неразумевања. Ту чињеницу при учењу страног језика морамо и те како имати у виду, утолико пре што су у овом случају такве могућности знатно веће, с тим што се та вероватноћа смањује са степеном овладавања страним изговором и његовим максималним приближавањем (апроксимацији) изговору изворног говорника. Рад на развијању и усавршавању изговора траје непрестано, на свим нивоима учења страног језика.

Рад на изговору је ефикаснији ако се он гради на вођењу рачуна о матерњем језику ученика. Тада је пажња наставника усмерена, како на разлике између система страног и матерњег језика, тако и на њихове сличности. Веома је важно утврдити степен тешкоћа усвајања изговора. Најважнији методи у модреној настави страног изговора су *имитативни*, уз опис артикулације гласова и њиховог ефекта, и *аналитичко-имитативни*, тј. свесни. Суштина *имитативног метода* састоји се у томе што ученици прво чују образац, а затим га репродукују. Имитативне способности ученика, поготово млађег узраста, веома су добро развијене, и то је предност овог метода. *Аналитичко-имитативни метод* се са становишта нових опредељења у модерној методици наставе страних језика већ може третирати водећим у настави изговора. Он се ослања на *принцип свесности*. То значи да се усвајање фонетског материјала одвија на основу јасног схватања онога што ученици усвајају, тј. они претходно морају знати и разумети *како* и *шта* конкретно треба урадити као би се правилно артикулисао дати глас, а затим ће га изговорити. Другим речима, уводи се моменат анализе фонетског материјала који се усваја. Отуда наставник мора почети с објашњењима фонетских појава, користећи табеле, схеме артикулације гласова, схеме кретања тона у речи у различитим ИК итд. Потом треба дати гласовни образац. Дакле, само после објашњења и демонстрације ученици сами изговарају гласовни образац. У савременој методици се све више истиче да је *имитација*, која следи после анализе и објашњења, ефикаснија јер има и свесни карактер. Постављање артикулације једног гласа треба почињати од изолованог гласа или слога.

У методици наставе страних језика срећу се и издвајају поједини поступци тзв. отвореног управљања артикулацијом који се ослањају на осетљиве и лако приметне моменте артикулације, тј. на оне који су

подложни контроли – визуелној, мишићној, опипљивој и који се могу обављати самовољно и свесно, ко што су следећи моменти артикулације: облик усана, положај језика, напрегнутост говорних органа, рад гласних жица и величина отвора уста, снага и усмереност ваздушне струје и др.

Постављање гласа је, заправо, етапа тражења артикулације. Није довољно да се ограничимо само на то да је ученик добро изговорио глас у једној или другој позицији (у слогу, речи), него његов изговор треба добро утврдити, тј. формирати навику његове аутоматизоване и правилне употребе у говору. Иначе, утврђивање правилног изговора гласова одвија се кроз добро организован систем вежби у изолованом положају и слогу, затим у речи и реченици. Дакле, изговор се практично усваја кроз речи, синтагме, реченице, али и кроз супрасегментне елементе и појаве – акценат, логички акценат (у реченици), паузе, ритам и интонацију.

Закључак

У настави страног изговора треба имати у виду следеће:

1) што чешће радити с аудио-материјалом, тачније – на слушању, разумевању, понављању и излагању садржаја одслушаног текста, односно веома је пожељно да се на сваком часу одвоји један његов сегмент за развијање навика и умења изговора и прозодије;

2) рад на фонетици и вежбама изговора мора да се одвија плански, а не стихично, од случаја до случаја;

3) у што већој мери треба користити и допунска средства у раду на фонетици, као што су читање и рецитовање стихова истакнутих страних песника, певање песама, рад на ритмици и интонацији реченице, а захвално је користити и брзалице, ритмичне фразе уз музику итд;

4) повремено практиковати тзв. фонетске диктате, чија сложеност зависи од нивоа учења језика, и на часу их исправљати и коментарисати.

Према актуелним школским наставним програмима, у почетној настави страних језика настава фонетике/изговора и прозодије заузимају централно место, што је и разумљиво, с обзиром на посебан значај правовременог савладавања изговора гласова датог језика. Међутим, у наредним етапама наставе језика фонетика губи доминантно место, што не значи да је треба запоставити. Заправо, рад на изговору и прозодији одвија се непрекидно, на свим нивоима наставе, стим што то, у одређеној мери, зависи и од профила, циљева и задатака наставе, броја наставних часова и других услова.

У процесу учења страног језика наставу лексике, с психолошке тачке гледишта, можемо сматрати најважнијим језичким аспектом, јер без одговарајућег фонда речи није могуће владати неким језиком и служити се њиме у комуникацији. Рад на лексици наилази на низ тешкоћа које су условљене различитим разлозима, а значајно место заузимају разлози психолошке природе. У случају недовољног, оскудног фонда речи ученик не може да изађе на крај ни с наставним задацима из граматике, ортографије, тј. не може довољно брзо и правилно да одабере, на пример, речи за проверу писања појединих гласова, нити пак да се користи синонимима, има тешкоћа да наведе примере када треба да објасни граматички материјал. Дакле, лексичка баријера значајно отежава коришћење страног језика, нарочито у реалним животним ситуацијама.

Посебан значај у процесу усвајања стране лексике има формирање лексичких навика и умења, што се огледа у правилном избору лексичких јединица и њиховој правилној продуктивној употреби у зависности од ситуације, при чему се одвија неколико операција: визуелна или звучна перцепција речи у процесу њеног функционисања, разумевање значења речи које се односи на именовање предмета и појава, имитација изоловане речи или у контексту реченице, комбиновање једне речи с другим речима с којима улази у нове синтаксичке везе. Стога постоји широк репертоар различитих типова лексичких вежби на различитим нивоима учења страног језика, на пример: откривање лексичких и граматичких значења речи у тексту, вишезначност речи и њихова денотативна и конотативна значења, откривање нових значења већ познатих речи и њихових нових синтагми, морфемска анализа састава речи и начина њихове творбе, избор сродних речи, синонима и антонима, идентификовање унутарјезичких и међујезичких хомонима и паронима, активирање усвојених речи и њихово укључивање у реченице, синтагме, везане текстове и говор, анализа и исправљање ученичких писмених задатака и састава и домаћих задатака, исправљање и анализа различитих типова грешака и објашњавање узрока њиховог појављивања итд.

Закључак

У процесу савладавања и усвајања стране лексике битно је имати у виду следеће:

1) проблем избора и презентације лексичког материјала веома је осетљив на свим нивоима школске наставе страног језика; при томе се увек постављају питања: *шта одабрати* и *колико речи одабрати*? што је, заправо, питање *дозирања* лексичког материјала; 2) решавање проблема *избора лексике* одређује се, пре свега, циљевима и задацима наставе и профилом школе, фреквентношћу речи и ширином њихове употребе, доследан с позиције система датог страног језика, док се ближе одређивање *лексичког минимума* за потребе наставе страних језика мора урадити под условима строгог, економичног и рационалног избора речи, према јасним критеријумима и принципима, узимајући у обзир и богата искуства из добре наставне праксе; за почетну етапу наставе као главни принципи избора лексике треба да буду: језичка системност, општеупотребљивост речи, фреквентност лексичке јединице, њена семантичка вредност, синтагматска и творбена вредност, као и њена комуникативна неопходност и ситуативно-тематска корелативност;

3) с методичке тачке гледишта, у почетној етапи наставе, поготово у основној школи, мора се обезбедити активно лексичко језгро, а на каснијим етапама учења језика активни лексички фонд ученика постепено се проширује по принципу концентричних кругова, па ће се све више развијати пасивни, а самим тим и активни речник ученика;

5) за наставу страног језика карактеристично је усвајање лексике у оквирима различитих тематских подручја, а *све теме се обрађују у различитим ситуацијама, не обратно; једну тему можемо обрадити у једној, две или више ситуација*; сама говорна ситуација није само „скуп“ него и систем узајамних односа у комуникацији и основна је јединица комуникације.

6) при презентацији новог лексичког материјала полази се, по правилу, од неког текста (усменог или писменог) према појединачној речи; учење речи и њихових значења не одвија се изоловано, већ у контексту, кроз њихову употребу, у реченици, а према датим комуникативним ситуацијама у оквиру одређене тематике, а уз то треба поштовати и *принцип једне тешкоће* на тај начин што се нова лексика уводи, даје кроз од раније познате и усвојене граматичке структуре;

7) семантизација нових речи и израза има више могућности које су у методици већ познате: уз помоћ очигледних средстава, предмета или слика, једноставним објашњењем значења на датом страном језику, наслућивањем значења кроз употребу речи, посредством синонима или антонима, посредством творбене/морфемске анализе структуре речи (на вишим нивоима учења језика), уз помоћ превода и др.

Настава граматике

Грамматика, уз лексику, представља кључни предуслов овладавања страним језиком. Савладавање и усвајање основних граматичких структура подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог решавању ортографских задатака и појава и изграђивању и унапређивању културе говора. Такође, усвајање граматике чврсто је повезано с радом на фонетици, графици, творби речи, лексици итд. Грамматика је и средство развијања апстрактног мишљења, обезбеђује изражавање мисли у усменој и писменој форми, развија логичко мишљење код ученика, способност за анализу и синтезу итд. С друге стране, треба имати на уму да грамматика као теорија није крајњи циљ наставе. Грамматичке појаве могу се посматрати са системско-структурног аспекта, тј. од облика према значењу (традиционални приступ), и функционално, тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). Тзв. *активна грамматика (продуктивна)* оријентисана је на продукцију – *на усмени говор и на писану реч*. Она иде од смисла ка облику, уз избор фреквентнијих и што једноставнијих начина изражавања неког смисла, а у складу са нивоом учења страног језика и других услова рада. Савладавање граматике треба да карактерише поступност, да се иде од лакшег, једноставнијег, ка тежем, сложенијем, уз давање синонимичних граматичких конструкција. У употребу се укључују оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, при чему се и усваја продуктивно кроз све видове говорних активности (аудирање, читање, говорење и писање, па и превођење), по *принципу линеарно-спиралног и концентричног система* расподеле и презентације, односно обраде језичког (лексичко-граматичког) материјала, по програмски јасно одређеним етапама/нивоима учења страног језика.

Практична и функционална усмереност наставе граматике налази свој одраз у одговарајућем избору, *дозирању граматичког минимума*, тј. граматичког материјала неопходног за одређени ниво учења страног језика, довољног за практично скужење страним језиком. У граматички минимум, по мишљењу многих методичара, углавном улазе *продуктивне граматичке категорије* – врсте речи, падежи, глаголски облици, функционалне јединице, једноставније реченице и др., дакле, онај граматички материјал који обухвата шири фонд лексичких јединица. Дакле, оне граматичке категорије и конструкције које су неопходне и типичне за свакодневну комуникацију, пре свега, у усменом изражавању. Овај минимум се усваја продуктивно посредством различитих врста усмених и писмених вежби, као што је аудирање, усмено изражавање (кроз дијалог и монолог), писмене вежбе (проблемски и домаћи задаци, слободни састави и др.).

Избор граматичког материјала треба да се базира на следећим главним принципима: на *принцип систематичности*, *принцип комуникативне основаности и потребе*, *тематско-ситуативни принцип*, *принцип вођења рачуна о матерњем језику ученика* и *принцип професионалних интересовања ученика* (у средњој стручној школи).

Закључак

У настави граматике најважније је знати следеће:

1) граматички материјал даје се на разумљив, јасан и датом узрасту *примерен начин*, уз вођење рачуна о матерњем језику ученика, с неопходним конфронтирањем граматичких појава;

2) постојање *граматичког минимума* тј. оних граматичких средстава која омогућују да се уз њихову употребу перципира и продукује говор (усмени и писмени) на страном језику; граматички минимум се одређује и одабира према узорности облика (рус. *образцовость форм*), фреквенцији свих граматичких облика, усклађеност са лексичким минимумом, као и селективну употребу синонимичних облика и средстава у зависности од нивоа учења језика;

3) граматички материјал се даје и *усваја комплексно* – морфолошки облици и законитости дају се у синтаксичким структурама, пре свега у реченици; граматика се даје *кроз моделе*, правила и њихово комбиновање, с тим да правила буду крајње јасна, концизна и језгровита; обично се користе правила-инструкције (упутства) и правила-генерализације (уопштавања);

4) сваки граматички облици елемент, свака појединачна граматичка тешкоћа морају се *благовремено савладати*, почев од наставникових објашњења и упутстава, понављања граматичких облика и структура с ученицима кроз различита вежбања, све до утврђивања граматичког градива, путем обилних писмених и усмених вежби, домаћих, котролних и писмених задатака;

6) у настави граматике на свим нивоима учења језика мора се поштовати (већ устаљен) *принцип једне тешкоће*, тј. нове граматичке појаве усвајају се кроз познату лексику, при чему се вежба и усваја само једна тешкоћа у синтаксичким структурама, а потом се по усвајању дате појаве иде даље, кумулативно, по линеарно-спиралном систему, с ослоном на оно што је већ усвојено;

8) граматички појмови се формирају *индуктивно* или *дедуктивно*, тачније – у првом случају (индуктивно) се иде од појединачног према општем, од конкретног ка апстрактном, тј. прво се дају примери, модели одређене граматичке појаве у тексту (писменом или усменом), а затим се иде на уопштавање, на правило, значи иде се од језичке праксе ка теорији, а у другом случају (дедуктивно) иде се од општег, тј. од правила/теорије према појединачном, од парадигме и правила ка примерима, употреби облика, односно од теорије ка говорној пракси;

9) најчешћи типови вежби утврђивања граматике су следећи: *супституционе*, тј. вежбе замењивања, *попуњавање изостављених места у реченици*; *творба синтагми у реченици*; *трансформација (преобликовање) језичког материјала у реченици или синтагми*; *превођење* са страног на матерњи и с матерњег на страни језик. При утврђивању и понављању граматичког градива, на свим нивоима учења језика, пожељно је да се ураде понуђене вежбе и задаци у уџбенику, ако не све, онда већи број, а остале се могу дати за самосталан рад ученика на појединим часовима наставе или за домаћи задатак.

10) у савременим *уџбеницима страних језика* граматички материјал се најчешће презентује *по структурално-семантичком принципу*. Материјал се не даје линеарно, него се уводи у виду *малих доза* које садрже комуникативно важан комплекс лексичко-граматичког материјала, те на тај начин има *форму концентричних кругова* који крећу од језгра, тј. од основних језичких структура. На почетној етапи наставе језика постоје различите варијанте увођења граматике, али се, ипак, те варијанте међусобно разликују само у појединостима. Најважније је да се поштује *принцип једне тешкоће* за ученике, водећи

рачуна о постављеном циљу наставе и о практичним комуникативним потребама, које у наредним етапама учења све више нарастају, шире се у свим видовима говорне делатности. Уџбеничка лекција се, по правилу, дели на два дела: 1) увођење новог лексичко-граматичког материјала и његово примарно утврђивање и 2) посебни, специјални део – усвојени/обрађени лексичко-граматички материјал се утврђује у дијалозима и карактеристичним говорним обртима.

Рад с речником у настави страног језика

Дидактички (школски) двојезични речник страног језика је интегрални и веома важан део уџбеничког комплета за основну и средњу школу. Он је увек комплементаран са уџбеницима, граматиком и другим приручницима. Његов значај састоји се, у првом реду, у поузданијем усвајању стране лексике, као и налажењу информација из области ортографије, ортоепије, граматике, стилистике, синтагматике, лингвокултурологије и других области, у оспособљавању ученика за самостално учење језика.

Рад с двојезичним речником подразумева развијање технике умешног и рационалног коришћења речника у циљу добијања поузданих информација о семантици речи и израза, односно налажења одговарајућих семантичких еквивалената. Рад с речником значајно доприноси развијању навика и вештина читања, писања и говорења, богаћењу лексичког фонда, развијању механизма наслућивања значења непознатих речи, запамћивања и логичког мишљења. Намена и садржаји сваког дидактичког речника у функцији су остваривања програмских циљева наставе страног језика на одређеној етапи наставе. Рад с речником и различитим типовима лексикографских вежби мора бити добро осмишљен, организован и систематичан од стране наставника, како на редовним часовима тако и у виду домаћих задатака ученицима, како би ученик у што већој мери овладао елементарном техником активног самосталног служења речником у циљу развијања комуникативних способности и самообразовања.

ЧАС СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Час је, разуме се, обавезна форма организоване наставе и има свој образовни, васпитни и практични (комуникативни) циљ. При планирању наставе страног језика, одређивање конкретних циљева и задатака система часова, као и сваког часа посебно, изузетно је важан моменат наставног процеса, а задатак једног конкретног часа мора да одражава и крајњи циљ наставе страног језика на одређеном нивоу учења. Да би час одговорио постављеним педагошким и лингводидактичким захтевима и задацима, он мора имати јасно одређен и формулисан циљ. У зависности од постављеног циља наставник страног језика ближе одређује садржај часа, методе и облике рада. За разлику од других наставних предмета, час страног језика карактерише више специфичних црта. Главна и најважнија је – *комуникативна усмереност* часа. Затим следе: *његова пуна функционалност, вишекомпонентност и комплексност* (чине је различити језички аспекти и говорне делатности, различити облици рада, активност ученика и др.), психолошке законитости усвајања страног језика у односу на одређени *матерњи језик ученика*, *ослањање* (свесно или несвесно) на матерњи језик у процесу овладавања страним језиком, при чему се из матерњег језика, по правилу, преносе она знања, навике и умења која су преносива и помажу усвајању страног језика, али и она знања, навике и умења која су специфична само за матерњи језик и отежавају учење страног језика, тј. изазивају интерференцију у различитим областима. Сваки наредни час је степеница у развијању говорних навика и умења на одређеном језичком, тематском и текстуалном материјалу. Атмосфера општења на часу мора бити заснована на свесној дисциплини, на интересовању на само за учење већ и за међусобни однос наставника и ученика као партнера.

Структуру и логику часа страног језика суштински карактеришу четири кључна аспекта, и то: 1) корелативност свих елемената часа са главним циљем, односно њихова усмереност ка циљу; 2) пропорционалност свих елемената часа и адекватна међусобна координација, што час чини компактним; 3) одвијање активности по етапама усвајања језичког материјала, што се може назвати динамиком часа; 4) јединство и повезаност материјала по садржају, њихова складност и међусобна чврста повезаност.

У савременој методичкој литератури нема јединственог става у погледу класификације типова часова страног језика, што је последица различитог приступа овом питању и различитих критеријума. Ипак, савремени приступ учењу и усвајању страног језика подразумева паралелно овладавање *лингвистичком* (способност да се разуме језик и његов систем), *говорном* (способност да се језик реализује у говору) и *комуникативном* (способност адекватног комуницирања) *компетенцијом*. Последња и представља централни појам и задатак модерне стратегије и тактике овладавања страним језиком. С обзиром на специфичност часа страног језика, његову структуру, циљеве и задатке, најприхватљивија је тројна класификација – *час увођења и примарног усвајања новог градива, час контроле и утврђивања пређеног градива и комбиновани час*, чија је структура различита и варијабилна. У наставној пракси најчешће се користе *комбиновани часови* с веома различитим садржајима. Функцију и конкретне задатке сваког часа одређује сам наставник. У принципу, час страног језика укључује обавезне и факултативне компоненте и елементе. Неке од тих компоненти имају чврсто одређен временски оквир, на пример, уводни део часа, односно сам тренутак увођења ученика у час на страном језику, док су друге компоненте варијабилне и мање или више су интегрисане у структуру часа

Прва, обавезна, временски фиксирана компонента часа обично се назива – увођење ученика у језичку средину (2-3 минута). Од организације тог сегмента часа зависи хоће ли ученици моћи да се у потпуности преоријентишу на атмосферу датог страног језика и на одређени, планирани вид језичке активности, а према томе и да ли ће рад на целом часу бити ефикасан. Наставник уводом у час жели да себи на часу обезбеди партнере за разговор на страном језику, да код ученика пробуди жељу за слободан разговор и дискусију. То је настојање да се уђе у атмосферу, амбијент страног језика. Стога ову компоненту, односно сегмент часа, треба сматрати обавезним. Почетак часа, тј. увод у час, обично карактерише поздрављање с ученицима, размена различитих информација о актуелним догађајима у школи и изван школе, о неким догађајима или занимљивостима из свакодневног живота ученика и слично; затим следи извештај редара на страном језику, након чега наставник сасвим кратко саопштава план часа, уз подсећање на пређено градиво на претходном часу ради успостављања везе с наставном јединицом планираном за тај час. Следећи корак је провера и кратка анализа домаћег задатка (4-5 минута или нешто дуже). Домаћи задатак

се делом чита или исписује на табли, коментарише и анализирају језичке грешке, наравно, све зависи од типа и сложености задатка. Ова етапа/фаза часа је временски и по садржају варијабилна, али је обавезна. У овој етапи рада треба бити веома опрезан да се не прекорачи рационално планирано време, на штету главног дела, па и целог тока часа. Друга, кључна етапа/фаза тока часа је његов *главни део* (15-20 минута), односно *презентација* и *објашњавање новог градива* (обрада новог текста с усвајањем нове лексике, обрада једног од граматичких аспеката и др.). У овој фази часа одвија се активност на језичком материјалу ради формирања и развијања навика и умења у различитим видовима говорне делатности. Овде се подразумева и добро испланиран систем вежбања, задатака и коментара, с јасно одређеним сегментима времена за сваку појединачну активност, као и добро прогнозирану активност ученика и све њихове могуће реакције. Током увођења новог градива објашњења морају да буду кратка, јасна, приступачна и разумљива ученицима, по могућности максимално очигледна (уз употребу очигледних наставних средстава). Објашњења се дају на страном језику, али се једним делом могу дати и на матерњем језику ученика, у зависности од тежине и карактера новог градива, као и нивоа учења руског језика. Неопходна теоријска објашњења обично се састоје од уочавања, издвајања и рецепције различитих фонетских, ортографских, ортоепских, граматичких и лексичких појава. По окончању ове етапе часа приступа се *примарном утврђивању* и *проверавању* усвојеног новог градива, што оријентационо треба да траје 10-15 минута. Примарно утврђивање обавља се путем различитих краћих вежби и задатака (усмених и писмених) на страном језику, али једним делом то се може учинити и на матерњем језику ученика, поготово на нижим нивоима учења језика. Вежбе и задаци за проверу састоје се од различитих питања ученицима, контроле разумевања, рецимо, новог текста, допуњавања или трансформације типских реченица итд. При свему томе ученику треба да се даје све већи временски простор за његову активност на часу, препушта му се иницијатива под контролом наставника. Наредна етапа и компонента часа је *резимирање резултата рада* (3-4 минута) на часу, с оријентацијом на стварање позитивног односа према предмету и мотивације за учење, побуђивање различитих интересовања ученика и подстицање на самосталан рад, чији је циљ психолошко-педагошке природе – схватање и увиђање постигнутог сопственог успеха и успешно направљеног новог корака у учењу, свест о значају учења страног језика, стварање позитивног емотивног набоја

и стимуланса за даљи рад у ближој и даљој будућности, да се постигне атмосфера позитивних емоција на часу и да се осете ефекти рада. Завршна етапа часа је - *задавање домаћег задатка* (2-4 минута), која се готово увек планира пре оглашавања школског звона, али и у ранијој фази часа, нпр. после увођења новог градива. *Домаћи задатак* треба да се ослања по свом садржају и сложености на задатке и вежбања која су урађена на текућем часу, али делом може бити мотивисан и садржајем и типом наредног часа. Домаћи задатак по својој сложености мора да одговара могућностима ученика, да не садржи неке нове тешкоће и елементе који им дотле нису познати. Домаћи задаци активирају интелектуалну и емоционалну сферу делатности, креативност и самосталност у учењу.

Током вођења часа треба правити сасвим кратке паузе између појединих етапа часа. То је пожељно чинити из три основна разлога: ради спречавања замора ученика и разбијања монотоније, ради лакшег преласка на следећу фазу часа и ради темељнијег промишљања обрађеног језичког материјала кроз неколико питања или кроз мини-писмене контролне вежбе, а понекад то може бити сасвим кратка усмена, говорна вежба или задатак као вид припреме за прелазак на следећу фазу рада. У различитим етапама часа организација активности ученика, зависно од типа часа, одвија се на различит начин, применом конкретних, одговарајућих облика рада - фронталног, индивидуалног, групног и рада у паровима, у складу с оперативним (месечним) планом и прецизно урађеном припремом за час.

Грешке ученика. О чему оне говоре? Како их исправљати?

У процесу учења и савладавања страног језика грешке ученика су реална и неминовна појава с којом се сваки наставник и ученик редовно суочавају. Оне се јављају, пре свега, у језичкој продукцији ученика – у говорној и писаној - и углавном су резултат недовољно формираних језичких и говорних навика и умења током учења језика. Нема сумње да ограничено време и простор у којем се учи страни језик, као и одсуство реалне стране социокултурне средине, не пружају довољно могућности ученику за спонтано исправљање сопствених грешака, због чега је неопходна интервенција наставника. Постоје различити узроци настајања грешака у укупној језичкој продукцији ученика на страном језику, а један од главних узрочника је - *интерференција њиховог матерњег језика*, поготово у случају блиско сродних језика, и то на основу функционисања

језичког њима познатог система матерњег језика, али и под утицајем новог система који уче.

Међу типичне грешке *услед интерференције* у процесу усвајања страних језика у српској говорној средини могу се сврстати следеће:

- поистовећивање изговора/артикулације појединих страних и српских гласова, односно, нарушавање фонетских норми и правила,
- одсуство семантичке диференцијације страних творбених елемената и њихових еквивалената у српском језику,
- деформација и погрешна употреба граматичких облика именске промене под утицајем матерњег језика (замена страних морфема српским),
- нарушавање норми стране глаголске рекције,
- нарушавање норми падешке промене и конјугације,
- поистовећивање лексичких значења као последица међујезичке хомонимије и паронимије, нарочито при учењу сродног словенског језика,
- неадекватна интонација питања и реченице (нарушавање система неких страних интонационих конструкција и прозодије),
- неадекватно разумевање устаљених страних израза и фразеологизама и њихово погрешно компарирање с формално сличним у српском језику,
- већа и мања одступања од норми стране говорне етикеције и др.

Већи број од напред наведених погрешака које су реално могуће на свим језичким нивоима има спонтани карактер.

С методичког становишта увек је неопходно ученику најпре омогућити да сам исправи своју грешку, а уколико то не учини, онда интервенише наставник уз додатна објашњења и давање примера правилне употребе.

Током праћења и евидентирања ученичких грешака веома је важно *урадити њихову класификацију*, одредити тип и важност грешака, у првом реду ради предузимања мера њиховог исправљања, али и спречавања. Важност грешке може, поред осталог, да зависи од тога колико она омета преношење поруке и комуникацију у одређеној ситуацији, као и од тога колико она одступа од језичке норме страног језика.

Стратешки је важно прецизно одговорити на питања: *када* и *како* исправљати грешке ученика? Сама чињеница да је настава страног језика један когнитиван процес, морамо, дакле, и ученике оспособити да постану свесни својих грешака, да их правилно оцењују и исправљају, и самостално и уз помоћ наставника. Пре него што се пређе на одговарајуће корективне вежбе, наставник мора утврдити колико се често праве грешке и који број ученика то чини, а затим се сачињава одговарајући план и систем њиховог исправљања.

Исправљању грешака у усменом говору и у писаном тексту приступа се на различит начин.

Исправљање грешака у усменом говору ученика може бити тренутно - *непосредно* – када се грешке исправљају док ученик говори и *накнадно* исправљање – пошто ученик заврши свој исказ или краће излагање.

У првом случају (непосредно исправљање) грешке се могу исправљати на неколико начина:

- 1) у тренутку када ученик погреши, наставник га зауставља, исправља његову грешку и упозорава га на то, а затим сам ученик исправља своју грешку;
- 2) наставник наводи ученика да понови фразу или исказ у коме је направио грешку, како би проверио да ли ће поновљени исказ бити језички правилан, а уколико је грешка поново направљена, онда је наставник исправља и упозорава ученика;
- 3) у тренутку док ученик говори и прави грешке, наставник не прекида његово излагање и не упозорава га, већ прихвата његов исказ као исправан, затим га понавља у правилном облику, а може тражити и од ученика да учини исто и да на тај начин уочи своју погрешку, што има и одређену психолошку предност;
- 4) наставник понавља учеников исказ до места где је погрешио, а ученик сам исправља своју грешку.

При исправљању грешака веома је важна одмереност, добра процена и правовремено реаговање наставника. Најбоље је то чинити у виду тзв. комуникативног исправљања грешака, у форми понављања питања, као да се с учеником води спонтани разговор, у форми сугестије или поступком језичке аналогije. У случају накнадног исправљања

ученичких грешака ситуација је друкчија. Наставник не прекида ученика (односно ученике ако воде дијалог), али бележи почињене грешке. По престанку разговора међу ученицима или монологског излагања једног од њих, наставник саопштава погрешке које су починили, исправља их у сарадњи с ученицима и коментарише их, наводи примере правилне употребе датих облика или значења и додатно даје потребна упутства и упозорава све ученике.

Исправљање грешака у *писаном тексту* треба обављати уз што активније учешће ученика. При писменом изражавању, за разлику од усменог, ученик је у повољнијој ситуацији јер има потребно време за размишљање и концентрацију за формирање адекватног исказа и избор прецизнијих лексичких јединица и граматичких облика. Школски писмени задаци, контролни и домаћи задаци и тестови су различити облици писменог вида проверавања нивоа усвојености знања, умења и навика код ученика, али је то и значајан део стратегије и методологије учења страног језика. У овој области ученик треба да у што већем степену овлада правописом, основама стране граматике и лексиком, што ће се позитивно одразити на његово усмено изражавање. Исправљени писмени и контролни задаци дају се на увид ученицима и, најважније, наставник на наредном часу указује на природу и тежину грешака, коментарише их и дискутује с ученицима, а потом се записују на табли исправне језичке структуре и облици. Дају се потребна објашњења и упутства да се такве грешке не чине, а затим се иде на планиран систем вежбања ради њиховог отклањања, водећи рачуна о њиховој природи и учесталости. Веома је важно да наставник прецизно утврди *какве* је грешке ученик направио и *зашто*. Рад на грешкама одвија се непрекидно и систематски, прожима цео наставни процес страног језика.

Ученичке грешке свакако имају и „*дијагностичку*“ функцију, јер показују наставнику у којој мери ученици напредују у учењу страног језика и које су то конкретне тешкоће на путу усвајања језика. С друге стране, грешке које ученици праве помажу им да дубље улазе у природу система страног језика и да постепено мењају своје представе о њему, да брже уочавају сличности и разлике између страног и матерњег језика. Осим тога, као психолошки фактор, од посебног је значаја однос наставника према грешкама које ученици праве, што неминовно утиче на мотивацију ученика, било у позитивном, било у негативном смислу.

У принципу, према различитим врстама грешака треба се односити различито. У сваком случају, толерантност према грешкама ученика једноставно је потребна, јер су оне недостатак не само доброг познавања функционисања система датог језика него и одраз креативног процеса у учењу и савладавању страног језика.

Дидактичке игре

Дидактичке игре представљају посебан облик и технику рада у настави страног језика, али и у ваннаставним активностима у циљу повећања сазнајних интересовања и мотивације ученика, развијања њихових комуникативних способности, радозналости и креативности итд. Посебну улогу имају креативне језичке игре које се примењују како у школским, тако и у ваншколским условима. Тако се, на пример, могу организовати следеће врсте игара:

- *друштвене игре*: у говору (приче загонетног садржаја, откривање грешака и сл.), у писању (лексичке, граматичке др.), аудио-визуелне, са картицама и коцкицама (у нижим разредима), игре слагалице, мимике итд.;
- *индивидуалне активности*: загонетке, укрштене речи, ребуси, анаграми и слично;
- *игре речи*: у рекламама у штампи и на телевизији, наслови у новинама, графити са духовитим порукама и друго.

Посебну улогу и место имају игре у почетној настави страног језика на нижем узрасту ученика. Преовлађује мишљење да се значај дидактичких игара, пре свега, састоји у томе да се ученицима олакша настава, савладавање и усвајање одређеног градива. Развити интересовање (и љубав) ученика за дати предмет учиниће и његово учење лаким и занимљивијим. Занимљивост предмета јесте управо оно методичко средство које мотивише ученике на учење, наводи их на размишљање и самоиницијативност. Током различитих дидактичких игара на часу руског језика ствара се позитивна атмосфера у којој ученици треба да се осећају што природније. Велику улогу током провођења наставних игара има њихов такмичарски карактер, при чему сваки ученик настоји да покаже своју успешност и креативност. Ипак, игру карактерише и то да њен мотив не лежи у постизању крајњег

(успешног) резултата активности, већ је мотив у самом процесу игре. Игра, дакле, подстиче емоционалну активност ученика, у час уноси моментат и атмосферу растерећења и опуштања, значајно смањује умни замор који је карактеристичан за рутински наставни рад на градиву или на једнообразним и монотоним вежбама. Емоције усмеравају пажњу ученика, продубљу мишљење и изоштравају памћење. Игра елиминише фрустрацију и страх од неуспеха код ученика. Међутим, треба имати у виду да свака игра мора бити од стране наставника добро и промишљено испланирана, садржајно и временски одређена, са јасно постављеним циљем и задатком. На часу нема места играма које се организују само ради забаве, али оне свакако доприносе опуштеном и ведром расположењу ученика. Игра се органски уклапа, интегрише у час, постаје његов природни део и наставак. Основни захтев који се поставља пред игру јесте – њена примереност и приступачност узрасту ученика и етапи учења језика.

У методичкој литератури игре се класификују према различитим критеријумима, иако у суштини све одражавају њихову природу и функцију. Могу бити: *језичке игре и комуникативне, игре за утврђивање и проширивање културолошког градива и сазнања*; затим *фронталне, групне и игре по улогама, усмене и писмене, игре упамћивања, игре питања и одговора, игре погађања, игре по улогама, игре драматизације, имитативне игре, покретне игре, народне игре* итд.

Савремене технологије у настави страног језика

У савременој настави страних језика интернет се користи као средство добијања најразличитијих информација и као извор аутентичних текстова, који могу бити искоришћени у настави језика. Данас се све више ради на разради поступног и добро осмишљеног и рационалног коришћења компјутера, односно организације тзв. компјутерске наставе и интернета у настави страних језика. Уз помоћ компјутера и интернета постиже се и виши степен индивидуализације наставе, ученик су упућује на креативнији и самосталнији рад.

Праћење напредовања, проверавање, самопроверавање и оцењивање ученика

Неодвојива компонента наставе страног језика је праћење напредовања и проверавање (контроле) знања, навика и умења ученика. Правилна организација проверавања доприноси повећању ефикасности наставе. Да је улога проверавања од великог значаја у наставном процесу говоре и неке непобитне чињенице. Прво, у поступку проверавања открива се степен усвојености градива од стране ученика, уочавају се проблеми и празнине у њиховом знању. Друго, запажају се и евидентирају психолошке особине ученика (пажња, памћење, логичко закључивање и др.), што доприноси индивидуализацији наставе. Треће, и најважније, треба истаћи главну функцију проверавања - усвајање и развијање знања, умења и навика. На тај начин се у процесу текућег, редовног проверавања (на сваком часу) остварује повратна веза (интеракција) између ученика и наставника која је неизоставан предуслов успешности комуникативно оријентисане наставе страног језика. Проверавање, као поступак, претходи оцењивању, а резултат било којег вида проверавања треба објективно изразити, тј. треба обавити оцењивање. Ове две стране наставне праксе узајамно се прожимају и фактички чине јединствену целину. Многа истраживања су показала да на већину ученика оцењивање делује стимулативно, подстиче их на рад, а у томе, заправо, и јесте основна педагошка функција оцењивања. Да би се постигао повољан педагошки ефекат треба *обезбедити објективност оцено*, што представља објективан исказ о резултатима учења. С обзиром на специфичност наставе страног језика неопходан је континуитет у раду, а самим тим и у организацији проверавања и оцењивања. Само оцењивање треба да буде свестрано, да је органски повезано с циљевима и садржајима наставе, а оцена треба да је одраз способности, интересовања и залагања ученика.

ДРУГИ ДЕО

ИЗАЗОВИ ПРОФЕСИЈЕ НАСТАВНИКА У САВРЕМЕНОЈ НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Задатак савремене наставе страних језика могао би се исказати и формулацијом: *не треба преносити само знања, формирати и развијати умења него и учити ученика да учи.*

У живој наставној пракси дошло је до смене субјекатско-објекатске парадигме, када је ученик имао позицију објекта наставног процеса с директним, једносмерним деловањем и утицањем наставника, субјекатско-субјекатском позицијом у којој ученик има третман равноправног партнера и субјекта у комуникацији с наставником.

С позиције опште методике наставе страних језика неопходно је да наставник, поред осталог, поседује не само основна дидактичко-методичка знања и умења, него и да познаје теоријске основе методике и њену повезаност с другим научним дисциплинама – педагогијом, дидактиком, психологијом, лингвистиком; да добро познаје основне принципе, методе и поступке у настави страног језика и облике организације наставе и номенклатуру наставних средстава; да солидно познаје различите облике планирања наставног процеса (годишње/глобално, месечно/оперативно планирање, непосредно припремање за извођење часа); да добро познаје уџбеничку и приручну литературу намењену настави страног језика итд.

Наставник у учионици је кључни саговорник, главни извор мотивације и оријентир својим ученицима, тј. личност која ученика третира као равноправног партнера и води га према постављеном циљу. Као личност, педагог и професионалац, наставник је оспособљен за улогу субјекта управљања наставним процесом. Академик Л. В. Шчерба¹ је истицао да наставник страног језика мора да поседује како језичке, тако и лингвистичко теоријске компетенције: „Нажалост многи сматрају, како из редова ширих друштвених кругова, тако и стручњаци из блиских области, да, рецимо, један прави Француз или Немац може бити наставник француског или немачког језика, макар имао минимално опште образовање. То мишљење може бити валидно у време гувернанти. У стварности, образовани лингвиста, макар поседовао релативно

Т. Лав Владимирович Шчерба (1880-1944) – руски и совјетски лингвиста, академик АН СССР, заслужан за развој психолингвистике, лексикографије и фонологије. Један од твораца теорије фонеме. Стручњак из области опште лингвистике.

несавршено владање језиком, бољи је наставник страног језика од изворног Немца или Француза.“²

Сваки наставник страног језика, још на почетку своје каријере, почиње да развија критички став о сопственој наставној пракси, па кроз индивидуално професионално усавршавање одмах почиње са унапређивањем квалитета наставе и ефикасности учења језика. То подразумева континуирано проширивање репертоара наставних поступака, стратегија, преиспитивање сопствених идеја и тактика у настави у складу с новим дидактичко-методичким сазнањима и искуствима.

2. Щерба Л.В. : *Преподавание языков в школе. Общие вопросы методики. Учебное пособие . Для студентов филологических факультетов*, 3-е издание, исправленное и дополненное. Москва, 2002.

НАСТАВНИК, УЧЕНИК, ЧАС СТРАНОГ ЈЕЗИКА

- 1) **Наставник страног језика:** предаје, посматра, процењује, вреднује рад својих ученика, усмерава, покреће, подстиче на истраживање, међусобну сарадњу, преноси знања и личне вредности, утиче на формирање њихових ставова, вредносни систем и формирање личности.
- 2) **Наставне активности ученика:** упознавање с наставним материјалом (језичким, говорним, културолошким); различити типови вежбања неопходних за формирање језичких и говорних навика и умења; примена наученог у решавању конкретних навика и умења; примењује језик комуникације у комуникативне сврхе у усменом и писменом изражавању.
- 3) **Час страног језика:** „Час страног језика може се дефинисати као структурна јединица педагошког процеса која у одређеном временском сегменту доприноси реализовању конкретних задатака путем практиковања унапред испланираних говорних поступака индивидуалног и индивидуално-групног карактера, уз коришћење различитих наставних средстава и поступака.“ (Н. И. Гез)
- 4) **Структура часа** треба да одговара логици наставног процеса и његовим законитостима: припремање ученика за наставу, обрада нових садржаја, увежбавање, понављање, проверавање, оцењивање.
- 5) Најједноставнија је **подела композиције часа** на три дела:
 - Уводни** – мобилизација и мотивација ученика за рад;
 - Главни** – реализација постављеног циља (обрада текста, теме или граматичке јединице, увежбавања...);
 - Завршни** – сумирање резултата рада (домаћи и други задаци, успостављање везе са следећом темом...).
- 6) **Расподела времена:** за увођење новог материјала треба планирати први део часа, и то до 15 минута од почетка часа. Пребацивање усвајања новог градива на другу половину часа је непродуктивно – ученицима опада радна способност и они престају да слушају.
 - Увођење новог градива, до 15 мин.
 - Вежбања, најмање 15 мин.
 - Провера домаћег задатка, до 10 мин.
 - Остали структурни елементи, до 5 мин.
 - Актуализација раније усвојеног материјала треба да буде присутна на сваком часу!

-
- 7) Час треба да буде **разноврстан!** Када год околности допуштају, препоручује се увођење нетрадиционалних елемената: песма, дидактичка игра, компјутер у настави, „слободни часови“...
 - 8) Водити рачуна о **узрасту ученика!** У млађим разредима треба инсистирати на репродуковању наученог, дидактичким играма, драматизацији текстова; од 6. разреда опада интересовање за учењем кроз игру – уместо пасивног запамћивања заступљеније је логичко размишљање и уочавање веза међу појавама; средњошколци теже већем импровизовању у односу на уџбенички текст и наставниково излагање.
 - 9) Час треба да буде посвећен **развијању комуникативних навика.** Наставници и ученици су партнери у комуникацији – наставник треба да заинтересује свог партнера да би он учествовао у комуникацији!
 - 10) Нека уактивностима на часу учествују **сви ученици!** Индивидуализујте наставу: осмислите задатаке прилагођене индивидуалним потребама ученика кроз рад у пару, групни рад, игре улога...
 - 11) 25% часа – обрада новог градива;
75% часа – усвајање, увежбавање, утврђивање лексике.
 - 12) Свеске би требало прегледати на сваких 4-5 часова, радове на часу – на крају сваког часа.
 - 13) Утисак или оцена за одговор ученика, петнаестоминутне писмене провере знања, однос према раду/предмету, уредност и сл. пожељно би било уписивати у **педагошку свеску.**

...

ПЕДАГОШКИ АСПЕКТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЧАСА СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Ослањање методике на педагогију је потпуно разумљиво, када се зна да је методика једна област педагогије, те да у много чему представља примењену педагогију или конкретизовану дидактику. Увек би требало имати на уму да је наставни процес и његова организација условљена психолошким аспектима и специфичностима усвајања страног језика на одређеном узрасту. Стручност јесте најважнији предуслов успешног рада у настави, али је ту и читав низ личносних, методичких и организационо-комуникативних квалитета, неопходних у раду с ученицима свих узраста и на свим нивоима школског система. У свим животним ситуацијама дете врши вредновање и формира ставове на основу својих потреба. С временом се компоненте његове личности мењају, али су свакако различите у односу на одрасле. Стога, при конципирању наставе никада не треба полазити са становишта одрасле особе, већ је потребно све чиниоце наставе прилагодити интелектуалном нивоу, способностима и личносним карактеристикама ученика.

Многи наставници су приметили да, поред часова после којих су веома задовољни, пуни самопоуздања и елана, испуњени због унапређеног знања својих ученика, полетни због резултата постигнутих на такмичењима или другим облицима ваннаставних активности и сл., постоје и они на којима примећују да ученицима опада интересовање за учење језика, да губе веру у сопствене снаге, да поред уложеног (заједничког) напора изостају конкретни резултати, да су им часови напорни или досадни, да нема интеракција. Узроци оваквих појава код деце могу бити различити – од нелагодности због дужег седења у затвореној просторији (на млађим школским узрастима), преко недовољне способности планирања учења (око 11, 12. године), до недовољне мотивације узроковане спољашњим надражајима – *учи се зато што се то захтева* (после 11, 12. или 13. године). Потребно је активирати додатне подстицаје у организацији наставе.

Није увек лако створити позитиван емоционални однос према школским активностима, и није у питању само општа методичка спремност наставника, већ је ту и низ наизглед малих (али веома битних) ствари које струку чине изазовном и слојевитом. Будући да је професија наставника страног језика један веома комплексан,

разноврстан и креативан стваралачки процес, у делу који следи даће се неколико смерница које могу помоћи у превладавању тешкоћа (у облику својеврсног џепног подсетника).

ПОДСЕТНИК бр. 1

Добар избор уџбеничке и приручне литературе
Два прва службеника државе су васпитачи и наставници.

Да би вам било лакше да свој позив обављате стручно, професионално и достојанствено, препорука је да пажљиво бирате уџбеничку и приручну литературу.

Њихова основна функција није само у томе да ученику пружи одређена обавештења и послужи као основа за развијање знања, већ и да активно учествују у настави и самосталном раду ученика. Водећу улогу у систему наставних средстава има уџбеник који уз оригиналне идеје и педагошко стваралаштво наставника представља важан фактор мотивације и интересовања ученика.

Дидактичке функције уџбеника могу се свести на две основне: информациону и трансформациону, а ово су основне препоруке о томе шта би требало узети у обзир приликом избора уџбеника (уџбеничког комплета):

- Налази се на листи одобрених уџбеника МПНТР;
- Садржај је усаглашен са програмом наставе и учења;
- Хоризонтално и вертикално је усаглашен са другим уџбеницима за исти предмет на различитим нивоима, осигурава логичан прелаз из разреда у разред/програма у програм, те омогућава постепено напредовање ваших ученика;
- Садржаји одговарају интелектуалном нивоу, потребама и искуству ваших ученика;
- Присутне су разноврсне форме презентовања наставних јединица (дијалошка и монолошка, наративна и дескриптивна, прозни и поетски текстови...)
- Заступљени су садржаји који узимају у обзир различите језичке способности ваших ученика, односно, који варирају према минималним, средњим и максималним захтевима, те њиховим различитим афинитетима;

-
- Инструкције су правилно и јасно формулисане;
 - Методички садржај је истакнут и пружа не само знање о језику, него и о томе како се језик учи;
 - Заступљен је *принцип минималног напора* (материјал је занимљив, усваја се са најмање напора и користи самосталној продукцији ваших ученика);
 - Ученици имају могућност самоконтроле и самокорекције, могу самостално да прате своје напредовање и да се враћају на недовољно савладане делове градива;
 - Информације из опште културе и информисаности су поуздане и тачне;
 - Садржаји подстичу на развој иницијативе и формирање вредносних судова и ставова у складу са општим моралним нормама и начелима;
 - Процес заборављања се неутралише кроз обнављање лексичког и граматичког материјала у новим контекстима;
 - Илустративни материјал је функционалан и информативан;
 - Однос између текста и илустрација је примерен узрасту ученика.

Као допуну уџбеничком комплету, можете изабрати одговарајући дидактички/наставни материјал. Деца најмлађег узраста релаксирано усвајају нова знања кроз нешто неочекивано, чак и ако су им појаве познате, док их нарочито интригира нешто сасвим ново и необично. Све узрасте ће веома заинтересовати коришћење великих могућности интернета, где се могу пронаћи аутентични аудио, видео и текстуални материјали.

Никада немојте сметнути с ума да је уџбеник средство, а да сте ВИ генератор на релацији наставник – ученик, те кључна спона на релацији ученик – наставник и ученик – ученик. ВИ организујете и управљате процесом и без вас принцип комуникативне усмерености наставе не може да се реализује.

ПОДСЕТНИК бр. 2

Главна улога

Наставнички позив је узвишен и племенит. Али, наставник није онај који је васпитаван и образован за наставника, него онај који је дубоко уверен да је наставник и да друго не може бити.

Лав Николајевич Толстој

Веома је тешко, готово немогуће, идентификовати једноставан рецепт чији састојци чине сваког ученика мотивисаним, а сваки час страног језика посебним и успешним. Ако вам се чини да ваши ученици нису довољно мотивисани за рад, односно учење и стицање нових знања и умења, знајте да су многи истраживачи (педагози, психолози, дидактичари и методичари) тражили, и још увек трагају за правим облицима и стратегијама наставне делатности које би са што вишим степеном поузданости мотивисали ученике на рад, учење, стицање знања и умења, те их подстицали за њихову практичну примену, самообразовање и даље напредовање.

Темељ сваке сарадње и партнерског односа с људима, а нарочито с ученицима је да они виде и осете да сте ВИ једноставно добра, саосећајна особа која воли децу и своју професију, која је у стању да им отклони трему, да их релаксира, која има смисла за хумор, али је стручан и правичан аторитет највишег реда. Препознати универзални људски квалитети су основ професије *наставник страног језика*.

Ваша јединствена и најприроднија улога је: Човек, Васпитач и Наставник.

Међутим, ако и поред тога не можете да придобијете партнере у комуникацији и изазовете емоционални одзив код поједине деце у једном одељењу, или код одељења у целини, размислите да ли вам се дешавају неке од следећих појава, и ако их препознате, потрудите се да их што пре решите:

- Превише фронталног облика рада;
- Одсуство креативности, динамике и разноврсних облика рада;
- Механичко и дуготрајно вежбање;
- Претешки задаци који не одговарају могућностима ученика у одељењу;
- Рад са неколико ученика, док су остали само присутни на часу;
- Велики број лоших оцена;

-
- Незадовољство и примедбе не саопштавате тактично и обазриво;
 - Не дајете ученицима повратну информацију о њиховом напретку;
 - Не истичете успехе ученика и позитивне моменте на часу;
 - Ученици вас не разумеју јер превише брзо говорите;
 - Ученици не разумеју ваше инструкције;
 - Више говорите ви, мање ученици;
 - Спољашњи утицаји.

Знајте да идеалан наставник није савршена особа, и не треба да буде: и он греши, преиспитује се, понекад можда нема довољно стрпљења, опада му мотивација... Све је то природни део развојног пута и професионалног развоја, тим пре што је наставник страног језика, далеко више од других предметних наставника, у ситуацији да с ученицима остварује аутентичну комуникацију, упознаје њихове карактере, интересовања, утиче на њихове системе вредности и ставове, помера њихове границе у прихватању других култура, понекад разбија предрасуде према народима чији језик уче и да им кроз развијање атмосфере непосредне корисности знања страног језика пружи јединствен осећај чистог задовољства. А то, признаћете, није нимало једноставно!

ПОДСЕТНИК бр. 3

Микроклима у учионици

*Добра клима у одељењу је предуслов сваког успешног рада на часу
страног језика.*

Од вас се захтева да будете стручни, професионални, креативни, иновативни, племенити, увек спремни, добри, хумани, правични, толерантни, сурогарт родитељ, стрпљиви, да први долазите до информације, први је саопштавате... Савршено добро знате да млађи ученици више цене вашу емоционалност, док старији интелектуалне подстицаје, реторичке способности... И ви, свесно изабравши свој позив, веома савесно и одговорно одговарате тим захтевима, и више од тога.

Али, има и оних ситуација у којима вам се чини да све измиче контроли, да током часа „варнички“, што између појединих ученика, што између вас и ученика, и час вам једноставно „побегне“. Не брините, свима се дешава!

Ево неколико сугестија које увек можете применити и променити климу у одељењу на боље:

- 1) Шала, досетка;
- 2) Похвала;
- 3) Дидактичке игре – оне су увек погодне за хуманизацију и социјализацију односа, те успостављање добре климе у одељењу;
- 4) Нерасположеном, „одсутном ученику“, приђите, обратите му се с осмехом, покушајте да му вратите расуте мисли тако што ћете га активирати повереним задатком;
- 5) Избегавајте повишени или раздражљив тон;
- 6) Трудите се да избегнете замку упуштања у расправе (надмудривања) с вашим ученицима;
- 7) Уместо негативних коментара, анализирајте резултате рада ученика – увек можете пронаћи нешто позитивно (техника + – +, увек је *при руци*);
- 8) Позитивна повратна информација о раду подстиче fine емоције код ученика;
- 9) Трудите се да избегавате да поредите рад ученика у одељењу – поредите ученика с њим самим, с његовим ранијим радом, знањем и успехом и то у светлу његових индивидуалних карактеристика;
- 10) Потрудите се да типичне грешке ученика не саопштавате пред

целим одељењем, радије прибегните индивидуалним консултацијама, њима се неутралише осећај несигурности, недостатак самопоуздања и подстиче жеља за напредовањем;

- 11) Десиће се да су ученици, нпр. пре часа страног језика имали контролни задатак из неког предмета и живо разговарају о томе. Не либите се да са њима, на језику који предајете (ако је то могуће, а ако није, онда на матерњем језику), поразговарате, да их мало опустите, да их питате како се осећају, какав резултат очекују и сл. Они ће у томе препознати вашу бригу и доживљавање вас као искреног пријатеља. Па, иако је који минут часа жртвован, добит је много већа!
- 12) Радујте се успесима ваших ученика и делите своју радост са њима!

Искористите прегршт могућности часа страног језика! Због доминантне комуникативне усмерености наставе, сваку критичну ситуацију можете искористити и преокренути у корист унапређивања технике разумевања, изражавања, усвајања нових речи и израза, граматичких обрта, односно, активног учешћа и побољшавања свих видова говорне делатности ваших ученика.

ПОДСЕТНИК бр. 4**Партнерство**

Дијалогичност → Партнерство (у комуникацији) → Равноправност

Коме припада најважније место у наставном процесу – наставнику или ученицима? Наравно, ученицима. Али, на часу страног језика нема места таквој врсти поделе. Пре би се могло рећи да се ради о интеракцијском процесу у коме један учесник (наставник) учи, а други (ученик) се учи.

Сваки ваш ученик треба да буде сигуран у то да га наставник слуша, брине се о његовом напретку, труди се да га разуме и правично оцени то што он говори или ради, те да заузима важно место у процесу комуникације на часу.

Партнерство (којим управља наставник) се одвија на бази заједничког промишљања, дискусије о задатој теми, тексту, резултата рада по групама, представљању неког задатог пројекта и сл.

У томе вам могу помоћи подстицајне реплике типа:

Покажи свом другу...

Кажи нам...

Да ли имаш/имате питање?

Можда ме ниси разумео...

Молим вас децо, волео/ла бих да чујем ваше мишљење...

Хајде заједно да размислимо о...

Шта ви мислите о...

Имате ли још предлога... Да их чујемо!

Час старног језика красе ситуације у којима ученик, као учесник комуникације, не реализује само комуникативну активност, већ изражава своје мишљење, покреће иницијативу, тражи информацију, усмерава ток разговора, изводи закључке...

Кроз такву врсту организације, страни језик изнова и изнова потврђује своју специфичну ангажовану улогу у васпитавању културе дијалога, стварању вредносних система, уважавању личности и различитости. Истовремено, користећи се једноставним *навигационим* репликама, типа: **Шта? Где? Када? Зашто? Како?** (*Извините, шта то тачно значи? Молим те, хоћеш ли поновити, нисам најбоље разумео/*

разумела. Извините, молим вас... Поновите... Шта мислите, где се може пронаћи одговор на наше питање? Размислите о... Размислите још мало, како би се то могло рећи на други начин... Хајде да чујемо једни друге! Да ли сви мислимо исто? Да чујемо зашто је ово важно. Хајде да пробамо да дођемо до заједничког одговора! и сл.) побуђује се низ фактора утицаја на процес учења и наставе страног језика.

А можда је најважније то што ви васпитавате код ваших ученика умеће, да на рачун сопствене активности и иницијативе, исказују поштовање, стрпљивост, уважавање туђег мишљења, учтивост, пристојност и да говоре тако да их људи разумеју и они разумеју њих.

ПОДСЕТНИК бр. 5

Личност се формира у колективу
Задовољан је онај који је део целине.

Учитељ/учитељица „трансформише“ одељење у реалативно стабилну одељенску заједницу – колектив у коме ученици опажају групне циљеве као лично привлачне и вредне. У остваривању општих циљева и задатака образовања ученици успостављају разноврсне интеракције и комуникације, обављају различите улоге и заузимају одређене положаје у групи.

Настава страног језика ствара систематску могућност додатног јачања устаљеног система улога, положаја, активности и међусобних односа ученика у одељењу. Ваше поље утицаја се огледа у адекватном одабиру садржаја, наставних метода и средстава.

Дешава се, међутим, да ученици у одељењу још увек нису успоставили стабилан интеракцијски однос (нарочито ако говоримо о 1. страном језику који се учи од 1. разреда основне школе, или пак о настави страног језика у 1. години средње школе).

Настава страног језика, можда више него било који други предмет у формалном образовању, има велики потенцијал у организацији оних видова наставне делатности којима се развијају интерперсонални односи, ученици боље разумеју, статус сваке личности у колективу бива повољнији, а ваша улога плодотворнија. Различити видови групних активности, нетрадиционални часови и сл. пружају добру основу да ви, као њихов партнер, претходно узевши у обзир индивидуалне језичке способности, когнитивни стил и особине личности ученика, изабраним обликом индивидуализације наставе и активизацијом ученика, **истовремено делујете на више фронтова**: развијате им способност за комуницирање, обезбеђујете боље услове за обучавање говорењу и аудирању (него што се то постиже нпр. фронталним радом), стварате аутентичну ситуацију за размену мисли и израза на страном језику, доприносите појави спонтане потребе за учешћем у комуникацији и жеље за говорењем и заједништвом.

Ако се пажња усмери на организацију рада у групама, нијезгорег подсетити се:

- 1) На нижим узрастима (1-3. разреда) рад можете организовати у групама 3-4 ученика користећи њихову просторну блискост, а састав

групе с времена на време мењати да бисте избегли да стално једни те исти ученици буду доминантни, други „невидљиви“, а деца схватила важност сарадње и заједничке активности. Наравно, природно је да сте ви – *а ученици су тога свесни* – „главни уредник“ овакве организације рада.

- 2) До 6. разреда може им се препустити више иницијативе у осмишљавању и планирању својих колективних активности (групно или у паровима). То их чини посебно важнима и они осећају да су корисни чланови заједнице. Сада сте више „координатор“ него „уредник“ њихових активности. (Ви их и даље плански водите кроз процес, али су они, захваљујући вашој вештини да *заметнете трагове*, тога мање свесни.)
- 3) У вишим разредима основне школе (од 7. разреда) „редакторска палица“ се полако може предавати ученицима, тежиште померати према њима, а код њих стварати осећај одговорности према себи и својој групи/колективу. Осећај заједништва доминира, те се појединачни успеси (нпр. на такмичењима из страног језика) доживљавају као колективни успех свих ученика и предмет су високог поштовања.
- 4) На средњошколском узрасту је потреба за социјалном провером њихових способности још израженија, те ваша „редакторска“ улога бива потиснута у други план.

ПОДСЕТНИК бр. 6

Заинтересовати, стимулисати ученика
Не пропустите моменат побуђене пажње!

Познато је да успех наставе страних језика зависи од многих фактора који су узајамно условљени и повезани. Један од важних чинилаца је и то да се настава страних језика одвија изван аутентичне говорне средине, да већина школа нема специјално опремљене кабинете (језичке лабораторије), да је у настави потребно симулирати и импровизовати ситуације које би могле одговорати непосредној и природној комуникацији, а ученике заинтересовати и одржати њихову пажњу. То није увек једноставно, ако се узме у обзир свеукупност изазова који стоје пред наставником страног језика.

Интересовање ученика (на свим узрастним нивоима) је веома често повезано са елементом зачудности. Увек је корисно када се час почне са нечим занимљивим, неочекиваним. Када је њихова пажња побуђена и већ створена атмосфера опуштеног и ведрога расположења, те позитивна разредна интеракција, створена је и добра клима за испуњавање програмских циљева часа.

У ту сврху можете искористити потенцијал дидактичких игара. Ево неких предлога:

Млађи узраст³

- Игре за овладавање навикама правилног изговора, развој фонематског слуха и концентрације:

1) Игра *Речи и гласови*

Наставник изговара и пише на табли реч на страном језику и прави кратку паузу. Ученици треба да погоде колико у речи има гласова (dog – 3 гласа; girl – 3 гласа).

2) Игра *Пронађи парове*

Наставник дели ученицима картице са измешаним великим и малим словима. Њихов задатак је да упаре велика са одговарајућим малим словима (Аа...).

3. Приступ настави страног језика у првом и другом разреду основне школе је у основи оралан. Читање и писање се развија од трећег разреда.

3) Игра *Покварени телефон*

Наставник подели ученике у два тима, тако да формирају два реда у којима играчи стоје један поред другог. На челу сваког реда је ученик коме је додељена улога телефонисте. Телефониста шапуће једну реч првом играчу до себе. Сваки следећи играч треба да је шапне ономе до себе, и све тако до краја реда. Последњи у реду треба гласно да изговори ту реч. Побеђује тим који је тачно и најбрже пренео задату реч до последњег играча.

4) Игра *Предмети на слици*

Наставник ученицима показује слику на којој је приказано неколико предмета. Они је посматрају пар минута.

Задатак:

- 1) Размислите који од датих предмета почињу (*нпр.*) на слово А.
- 2) Тачно изговорити називе свих предмета који почињу на слово А.
- 3) На која почетна слова почињу називи осталих предмета.
- 4) Уписати одговоре у своје свеске.

• Игре за развијање памћења и пажње

1) Игра *Гласно слово*

Наставник сваком ученику додели по једно слово; затим почиње „прозивка“: када наставник гласно изговори неко слово, ученик искорачи, плесне рукама и изговори то слово.

2) Игра *Речи у ваздуху*

Наставник (или ученик кога он одреди) у ваздуху „пише“ једноставне речи. Ученици „читају“ шта је написано и записују речи у свеску. Победник је онај који је записао највише тачних речи.

3) Игра *Погоди глагол*

Наставник одреди ученика који ће пред одељењем демонстрирати неку радњу, стање или збивање. Задатак за ученике је да погоде глагол који означава показану радњу, стање или збивање.

- Игре за формирање мишљења (класификација и супротстављање појмова)

- 1) Игра *Састави реченицу*

Наставник измеша речи и инерпункцијске знаке и каже ученицима да саставе реченицу по смислу, запишу је и прочитају.

- 2) Игра *Пронађи уљеза*

Наставник напише реченицу на табли. Ученици треба да пронађу и избаце реч која је уљез.

- 3) Игра *Погоди шта је*

Наставник с неколико речи описује неки предмет. Ученици треба да погоде о ком предмету је реч.

- 4) Игра *Доврши мисао*

Наставник напише реченицу на табли, али изостави крај. Задатак ученика је да је доврше онако како мисле да треба, а да одговор буде прихватљив (тачан).

Виши разреди

- Вежбе/игре за развој менталне комбинаторике, хипотетичко-дедуктивног мишљења и стваралачких способности

- 1) Игра *Састави речи*

Ова игра се организује после обрађене наставне теме или обрађеног текста. Наставник даје ученицима списак слова. Ученици добијају задатак да саставе што је могуће више речи из текста (теме). Број речи може бити и релевантан показатељ усвојене лексике.

- 2) Игра *Шта ради*

Наставник показује слику неког предмета. Ученици добијају задатак да „излистају“ све радње које се могу обављати тим предметом. (Нпр.: A pencil – write, draw, break...)

- 3) Игра *Смисли причу*

Наставник дели ученике у две групе. Свака група добије неколико кључних речи. Ученици имају задатак да саставе причу чији ће „стубови“ бити задате речи. Победник је она група чија је прича оригиналнија и развијенија.

Никада не треба изгубити из вида да сваки час страног језика представља својеврсну представу чији је аутор и редитељ сам наставник, а ученици главни носиоци радње!

ПОДСЕТНИК бр. 7

Говор наставника и корисност говорних формула

Ученик је огледало наставника.

Реч наставника је образац и модел за **реч ученика**, оријентир за развој комуникативних односа с ученицима и успостављања добре климе у одељењу.

Треба избегавати замке у које се с времена на време може упасти из жеље да се постигне што више за што мање времена:

- Више говори наставник, мање ученик;
- Наставник доноси судове, закључке, мишљење **уместо** ученика, а не заједно с њима;
- Преспор или пребрз темпо говора наставника;
- Синтаксички компликоване реченице наставника...

Адекватне репетитивне говорне формуле наставника могу бити добра потка, између осталог, за подстицање и одржавање позитивног емоционалног односа ученика према предмету, дијалогичност, овладавање навикама правилног изговора...

Ево неких корисних говорних формула за:

- 1) Изражавање сагласности и одобравања:
 - Наравно!
 - Јасно!
 - Одлично!
 - Браво!
- 2) Изражавање негације и неодобравања:
 - Не!
 - Наравно да не!
 - Не бих се сагласио/ла!
- 3) Изражавање сумње:
 - Да или не!?
 - Може ли се тако рећи?
 - Зашто да не и тако, али да размислимо још мало.
- 4) Изражавање радости, задовољства:
 - Слушам са задовољством!
 - Дивно!
 - Правилно!
 - Одлично!
 - Браво!

5) Изражавање изненађења:

- Не, како то!

6) Изражавање жаљења:

- Жао ми је, али то није добро/тачно, покушај још једном!
- Нажалост, одговор није добар/тачан!
- Жао ми је, мораћеш да поновош тест!
- Жао ми је, мораћеш да будеш мало пажљивији!

ПОДСЕТНИК бр. 8

Паралингвистичка средства наставе (мимика, гестови)

Познато је да се једна те иста информација може пренети на различите начине. Велики утицај на квалитет двосмерне комуникације на часу имају паралингвистички елементи који треба да буду функционално повезани са представљањем одређених садржаја.

Најизраженији су:

- тембр;
- дијапазон тона (гласа);
- вокална резонанца;
- темпо говора;
- смех;
- уздах;
- говорна пауза.

Њихова улога је у анотацији и нивелацији смисла исказа (фраза), изражајном говору... На квалитет речи утиче и то да ли наставник седи или стоји, да ли гледа ученика у лице, да ли гледа у под, прелистава уџбеник, или је током говора наставника ученицима расута пажња. Понекад је свеукупност моторичког понашања, покрета, држања тела од пресудног значаја за укључивање ученика у процес комуникације на часу. Саопштавање непријатнијих вести ученику може се умногоме ублажити ако је испраћено осмехом.

Гестови и реч су узајамно зависни и повезани. Гестовима се скраћује текст, речи се могу заменити покретом, дајући им овај или онај смисао. На пример, демонстрирање артикулације се може остварити покретом руке. Гестови током изговора речи појачавају захтевану интонативну изражајност. Њима се наглашава изражавање недоумице, незадовољства, досаде, узбуђења, радости, однос говорника и слушаца према садржају информације. Ефикасност часа се може повећати ако се заједно с ученицима развија заједнички, паралингвистички микројезик. Уместо да се изговори примедба: „Тишина!“, може се прислонити кажипрст устима и сл.

Језик мимике и гестова развија узајамни однос поверења наставника и ученика и указује им на важност адекватне невербалне комуникације у будућем изражавању интерперсоналних ставова.

ПОДСЕТНИК бр. 9**Захтевност и доследност**

*Доследност у поштовању једном успостављених правила,
предуслов је успешног рада на часу страног језика и залог за будући
рад.*

Кроз наставу страних језика, поред осталог, негује се и развија тачност, прецизност, јасност мисли, специфичан систем изражавања, одговорност за оно што се каже, како се каже и сл. Односи који се успостављају на релацији ученик – наставник имају карактер двосмерности, те би и захтеве које наставник ставља пред себе и своје ученике требало да одликује доследност у придржавању једном успостављених правила.

То се развија кроз низ микросегмената наставе, рецимо: организовали сте рад по групама, поделили задатке, дали јасне инструкције шта која група треба да уради и определили време за израду задатака. Да би рад био успешан требало би испоштовати сваку структурну компоненту задатка. Уколико се праве одступања било које врсте, умањује се важност дате активности, ученици стичу утисак да је задатак необавезан, а њихов труд безначајан.

Наравно, значај и важност обавеза ученика већином зависи и од активности самог наставника, односно, његовог односа према сопственом раду. Ако добро организујете властити рад, ако сте стручни и професионални, ако сте тачни и одговорни, ако нисте индиферентни, пасивни посматрачи, или пак доминантни генератор свих активности, они ће то умети да препознају, поштују и сами изграде однос поштовања и поверења према вама и предмету који предајете.

Доследност у поштовању правила не значи да сте ви (неоправдано) строг наставник, већ управо супротно: ви сте захтевна особа (пре свега према себи) са правом мером правичности, ауторитета, стрпљења, разумевања, осећањем хумора, неко кога они уважавају, на кога се угледају и схватају општу вредност предмета који предајете.

Доследност и захтевност се може огледати и у следећим ситуацијама:

- При првом сусрету с ученицима захтевате да сваког часа имају припремљене свеске, прибор и уџбенике.
- Комуникација се одвија на страном језику (осим у случајевима оправдане употребе матерњег језика).

-
- Ученици одговарају са свог места.
 - Уколико нису спремни за час понављања градива, морају вам то саопштити пре почетка часа.
 - Сваки ученик има свој речник непознатих речи.
 - Школске свеске се прегледају понедељком.
 - Писмени задаци се раде пенкалом или плавом хемијском оловком, а контролне вежбе графитном оловком.
 - ...

Треба водити рачуна да доследност и захтевност не пређе у ситничавост. Наставник који је ситничав и џангризав, неорганизован и неодговоран, а тражи од својих ученика оно што им сам не пружа својим примером, ствара код њих осећај одбојности према предмету и гуши подстицаје, те од ученика који **жели, хоће, може и досеже** своје циљеве, добијамо ученика који знање страних језика доживљава као непотребни школски баласт, лишен личне, опште и друштвене корисности.

При успостављању правила треба узимати у обзир чињеницу да ученици располажу неједнаким интелектуалним потенцијалима и способностима за учење језика, разликују се по когнитивним стиловима и већ имају извесне социјално-типолошке и опште навике. Није лако наћи праву меру и реално сагледати њихове могућности, те одредити повољне опште факторе утицаја, адекватне захтеве и инсистирати на доследности у случајевима, када код неких ученика можда морате тек да стимулишете и развијете правилан однос према раду и обавезама. (То је још један изазов који пред вас ставља изабрана професија.)

ПОДСЕТНИК бр. 10**О грешкама***Свака грешка је једно ново откриће!*

Свесни сте да ће ваши ученици који уче страни језик изван аутентичне говорне средине, правити грешке које су често последица специфичног начина транспоновања његове материје коју није довољно само регистровати у свести, него је и трансформисати у структуре кроз које се исказује мишљење на страном језику. Изазов да ослободите ученике предрасуде да је грешка спотицај уместо подстицај, део је ваше свакодневне праксе.

Реплике типа „Нетачно!“, „Неправилно!“ и сл., као и константно прекидање ученика током говора, могу дестимулисати жељу за говорењем, читањем, одговарањем, комуникацијом, активним учешћем у настави, рушити њихово самопоуздање и сл. Прекидање неког ученика током говора и исправљање грешака могло би бити оправдано једино ако се ради о изразито грубој грешци која се понавља. У осталим случајевима ученика не би требало прекидати током излагања, нити допустити другим ученицима да га ометају својим примедбама. Требало би применити такав приступ да се исправљањем грешака оствари двострука добит: указивањем на грешке једном ученику, ви се обраћате целом одељењу и учите их правилном говорењу, читању, писању, превођењу.

Пожељно да се међу вашим педагошким алаткама за исправљање грешака ученика у свим видовима говорне делатности, нађу оне које носе ноту оптимизма и могу их наводити на самокорекцију.

На пример:

- То није било лоше, али не знам да ли си приметио да си направио/ла грешку у ...
- Покушај да се сетиш, о томе смо говорили на прошлом часу.
- Може ли неко да се сетиш?/Да ли неко зна?
- _____, молим те помози другу/другарици!
- Сигуран/на сам да ти то можеш, само се потруди!
- Чини ми се да си заправо хтео/ла да кажеш...
- Ти хоћеш да кажеш...
- Твој одговор није сасвим тачан, молим те обрати пажњу на
- Ти мислиш тако, а можда још неко има неки предлог...
- Извини, нисам добро чуо/ла, шта си рекао о

- Извини, нисам добро чуо/ла, како си превео реч
- Да ли би неко превео другачије?
- ...

Исправљању грешака у говорењу треба приступити веома пажљиво и промишљено. У супротном штета је вишеструка: 1) ученик ће изгубити жељу да буде активни учесник комуникације, 2) стидеће се и неће желети да говори због осећаја нелагоде, 3) неправилне форме ће фиксирати у меморији, 4) неправилне форме ће постати устаљена структура која ће се тешко поправити.

Настава писања је такође веома сложен процес, али је исправљање грешака у настави писања мање јавно (а за ученике мањесрамно). Ипак, пред наставником је нимало нижи степен одговорности, стрпљивости, систематичности, умешности. Грешке за које процените да су лакше, можете само подвући/идентификовати, како би ученици сами покушали да их исправе. У осталим случајевима, грешке је пожељно доследно исправити, а са стране написати правилан одговор. Увек је корисно да приликом јавне анализе резултата неке писмене провере знања, направите листу карактеристичних грешака (не саопштавајући имена ученика који су их правили) а затим о њима заједно продискутујете и дате појашњење.

Наставник може бирати, у зависности од контекста говорне делатности, лингвистичка или паралингвистичка средства да би ученику указао на грешке, имајући на уму природу процеса комуникације, у којој сваки од партнера зна место које му припада.

ПОДСЕТНИК бр. 11**Наставник почетник**

Наставник страног језика није само одабрана професија – то је начин живота.

Према школском законодавству, наставник је лице које је стекло одговарајуће високо образовање. Наставник страног језика је лице са одговарајућим филолошким образовањем, односно лице које иницијално поседује теоријско-лингвистичку, комуникативну, културолошку, методичку, психолошко-педагошку, књижевнонаучну и, делимично, преводачку компетенцију.

Међутим, прелазак из улоге дипломираног студента, у улогу наставника који остварује рад у учионици може бити веома стресан. Ви ћете за своје ученике бити: партнер, преносилац и чувар знања, модел понашања и модел идентификације, ауторитет највишег реда, мотиватор, водич, сурогат родитељ, саветодавац...

Ако први пут заснивате радни однос (на одређено или неодређено време, са пуним или непуним радним временом) ви сте наставник приправник, и требало би да знате на шта можете рачунати, и која су ваша права у процесу савладавања програма за увођење у посао и полагања испита за лиценцу.

Према важећем *Закону о основама система образовања и васпитања*:

- Приправнички стаж траје најдуже две године од дана заснивања радног односа.
- За време трајања приправничког стажа, ради савладавања програма за увођење у посао наставника, установа је дужна да вам додели ментора. (Уколико установа нема ментора, односно, одговарајућег наставника, може вам бити додељен ментор, односно, наставник са лиценцом из друге установе.)
- Прва три месеца приправничког стажа радите под непосредним надзором наставника који има лиценцу и које вам је одредио ментор (за то време не оцењујете ученике).
- Ако сте савладали програм увођења у посао наставника, имате право на полагање испита за лиценцу после навршених годину дана рада.

- Испит за лиценцу се састоји из теоријског и практичног дела. (Теоријски део обухвата методичке, психолошке и педагошке садржаје (уколико нису били обухваћени иницијалним образовањем), као и садржаје везане за школско законодавство и организацију образовно-васпитног рада; практични део подразумева проверу методичких оспособљености кроз непосредно извођење часа.)
- Својство приправника вам престаје након положеног испита за лиценцу.

Дакле, да бисте се у улози наставника осећали боље и сигурније неопходна вам је помоћ и подршка, и установа у којој сте запослени је у обавези да вам је обезбеди. Са својим додељеним ментором ћете планирати и реализовати активности, анализирати, запажати, размењивати мишљења, идентификовати добре стране и оне области у којима вам је потребна додатна подршка. **Ментор** (а и друге колеге) ће вам помоћи приликом планирања наставног процеса, проналажења одговора на конкретна питања образовног и васпитног рада, избора и коришћења уџбеничке литературе, састављања материјала за наставу, спровођења индивидуализације наставе, вршења провере и оцењивања ученичких постигнућа, успостављања позитивне климе у одељењу и превазилажења могућих конфликтних ситуација, у организовању ваннаставних активности, опремању учионица...

Посећујте огледне и угледне часове својих колега, питајте, запажајте, записујте своја запажања и питања, и тражите одговоре. Увек имајте на уму да и када вам прође фаза приправничког стажа, односно, основног облика индивидуалног стручног усавршавања и практичног оспособљавања за самостално планирање и обављање наставних задатака, то је тек почетак вашег професионалног развоја који је континуирани, вишедимензионални и посебно одговорни процес.

ПОДСЕТНИК бр. 12

Млади наставник

Професионализам се развија и негује, тако он прелази у личностни квалитет који се препознаје и поштује.

Од првог дана вашег рада у учионици, ви ћете развијати сопствени стил рада, али било би добро када бисте се увек придржавали својих једном успостављених правила.

Пожељно је да:

- Долазите у учионицу нешто пре звона да бисте се уверили да је све спремно за час (да ли је табла чиста, припремљена наставна средства и техничка помагала и сл.)
- Пошто звони, у учионицу прво уђу ученици, па онда ви, с осмехом на лицу. Потрудите се да вас ученици организовано поздраве на језику који уче, односно, који предајете; одмах на почетку часа остварите контакт очима са свим ученицима (обухватите их погледом).

То су први, мали кораци да ваши ученици увиде корисност и привлачност организованог почетка часа/рада. Видећете да ће вам временом за организацију почетка часа требати све мање и мање времена; постаћете уигран тим, а ваш стил рада ће се преносити „с колена на колено“, па нећете имати проблема с наредним генерацијама.

- Питате редара ко је одсутан са часа и запишите тог ученика/те ученике у предвиђену рубрику у дневнику.

На тај начин ћете ученицима који неоправдано одсуствују (и/или касне) послати јасну поруку да нећете толерисати такво понашање.

- Избегавайте да на почетку часа постављате питање типа: *Ко није урадио домаћи задатак, научио песмицу, прочитао текст и сл.*

Тиме им шаљете поруку да је неурађен домаћи задатак, ненаучена песмица, непровучан текст неизбежна појава.

- Избегавайте празан ход на часу: дуге паузе између активности, незапосленост (сваког) ученика и дуга задржавања на једној активности воде ка његовој дезорганизацији.
- Заинтересујете ученике интересантним садржајима, креирате проблемске ситуације које побуђују промишљање, помажете ученицима који спорије напредују да јачају своје самопоуздање, тако што ћете им дати задатке усклађене с њиховим психосоција-

лним карактеристикама, а оне који делују незаинтересовано да запослите конкретним и презизним активностима/ вежбањима/ задацима .

- Провоцирате ученике питањима, задацима за размишљање, померате границу њихових могућности новим изазовима.
- Дајете својим ученицима повратну информацију о томе шта је и у којој мери било добро, а на чему би требало још радити.
Увек и увек проналазите и саопштавајте оно што је добро у раду сваког ученика.
- Час завршавате када звони.
- Уздржавате се од сувишних коментара.
- Покушате да сваку ситуацију на часу решавате заједно с ученицима у одељењу.
- Радујете се малим успесима својих ученика и покажете висок степен разумевања за њихова осећања када успех изостане.
- Када сте и сами у недоумици не устручавате се да заједно са њима трагате за правим одговором/решењем.
- Не тражите „савршену дисциплину“, нити сте ви, нити су они (ученици) работи који делају по савршеном моделу.
- Не спроводите час по шаблону/матрици. Допустите да сваки час буде једно ново откриће, порођена истина, покорени предео, инспирација за даље трагање.
- Сусрети са родитељима ваших ученика буду конструктивни, а ви мудри и педагошки тактични. Нека родитељи знају да сте на истој страни.
- Ако се двоумите између више и ниже оцене, дате ученику шансу да докаже да зна за више. Тиме му показујете да верујете у њега, дајете му ветар у леђа и јачате самопоуздање.
Али, ученик не сме да помисли да је лако и без труда добио жељену оцену.
- Умете да се извините, уколико сте погрешили. То не урушава, напротив, подиже ваш ауторитет у њиховим очима.
- Будете стрпљиви када ваши ученици праве грешке. Свака грешка је ново откриће.
- Својим односом према настави и ученицима будете репрезент културе и језика који предајете и тако утичете на формирање позитивног односа према свом наставном предмету.
- ...

ПОДСЕТНИК бр. 13

Искусни наставник/ментор и његов млади колега/приправник
Искуство и знање су привилегија само ако се умеју и желе некеме пренети.

Бити искусан наставник страног језика је велика привилегија. Делити своје искуство, преливајући га на младог наставника, велика је част. Топло и срдечно дочекајте младог колегу (сетите се себе како је изгледао ваш први радни дан и како сте се тог дана осећали). Од начина вашег пријема (лингвистичких и паралингвистичких средстава која ћете користити) можда зависи стил и квалитет рада некога ко тек ступа на стазе на којима сте ви суверени владар професије.

Ево неколико корисних сугестија:

- Младог колегу дочекајте с осмехом на лицу. Први утисак који одајете оставља траг на њему за цео живот, независно од тога да ли ви то желите или не.
- Заједно са младим колегом уђите у учионицу и спонтано га упознајте с ученицима.
- Заједно са својим младим колегом анализирајте планове и програме и дискутујте о реализацији њихових садржаја.
- Помозите младом колеги да састави свој тематски план рада и посаветујте га како да га реализује.
- Помозите младом колеги у лекцијском припремању наставе.
- Заједно сачините план стручног усавршавања.
- Упознајте младог колегу са свим активностима у школи кроз које се он може развијати и афирмисати.
- Пружите подршку младом колеги у свакој прилици која је за вас рутинска а за њега нова и слојевита. Упућујте га у тајне свог „заната“, јер ћете једнога бити спокојни што неко наставља путем којим ви идете, и грана га у сигурним развојним смеровима.
- Заједно припремајте дидактичке материјале, текстове, задатке, вежбања, писмене и контролне вежбе, угледне/огледне часове, приказе стручне књиге, приручника, стручног чланка, помозите му да осмисли примену наученог на обуци/семинару у пракси и сл.
- Посећујте часове свог младог колеге и пружајте му непосредну

подршку. Бележите шта је било добро, а шта би требало унапредити; анализирајте заједно све ситуације. (Не пропустите да га похвалите за оно што је добро урадио.)

- Позивајте свог младог колегу на ваше часове. Нека бележи све што ви радите. Анализирајте часове заједно. Развијајући његов рад, ви ћете увидети шта и у свом раду можете унапредити. Прихватајте добронамерне и добре сугестије без сувишне сујете искуства.
- Помозите младом колеги да се самообразује препоруком одговарајуће методичке литературе или му укажите на изворе које ће он сам претражити.
- Делите благо вашег знања и искуства несебично, ви ћете се осећати боље, а младом колеги ће бити лакше.
- Будите стрпљиви, толерантни и упорни.
- Нека млади наставник не буде ваша копија. Пустите га да изгради свој стил рада. Ви му помозите да га обликује.
- ...

ПОДСЕТНИК БРОЈ 14**Портфолио наставника страног језика***Визит-карта сваког наставника*

Портфолио наставника страног језика је систематично сведочење о свеукупности његовог професиограма на једном месту. Како ће он изгледати, зависи од самог наставника.

Постоје две врсте портфолија:

- **Папирни** (фасцикла (физички оквир) у коју се одлажу сведочења о вашем раду);
- **Електронски** (збир фасцикли на рачунару у које се одлажу сведочења о вашем раду).

Општи садржај портфолија:

- **Основни подаци о наставнику** (име и презиме, број телефона, и-мејл адреса, страни језици којима се служите, вештине рада на рачунару...)
- **Лични план професионалног развоја наставника** (сачињава се на основу самопроцене нивоа развијености свих компетенција за професију наставника страног језика)
- **Извештај** (реализација активности на којима је наставник примењивао новостечена знања и вештине; иновације у настави...)
- **Лична професионална оријентација (филозофија)** (есеј који најбоље описује на којим стандардима, ставовима и уверењима се темељи професионални рад наставника, односно, како он види своју професију наставника страног језика – његова мисија и визија)
- **Самопроцена** (саморефлексија и критички осврт на свој рад)
- **Спољашња процена** (директор, ПП служба, надзорници...)
- **Прилози** (докази, конкретна сведочанства којим се поткрепљују тврдње наставника о свом раду; то могу бити: фотографије, снимци ученичких представа, примери угледних/огледних часова, прикази стручне литературе, ученички радови, резултати тестова ученика, планирање наредних активности, евалуација рада од стране ученика, резултати и анализа анкета ученика, родитеља и сл.)

Многи наставници гаје извесни отпор према сачињавању, вођењу и ажурирању садржаја свог портфолија, сматрајући га непотребним наметом, јер њихов рад говори сам за себе. Међутим, пре него што се сагласите или не сагласите са наведеним, покушајте искрено да одговорите на следећа питања:

- 1) Ко сам ја?
- 2) Шта представља мој рад? Како то могу да пратим и доказујем?
- 3) На основу чега могу да вреднујем, анализирам и рефлектујем свој рад?
- 4) Како могу да пратим ниво развијености својих компетенција? На основу чега закључујем које компетенције треба да унапредим?
- 5) Да ли неко зна за моје примере добре праксе? Где може да се информише/упозна о/с њима?
- 6) Да ли моје колеге, директор, сарадници, ученици знају колике су моје могућности и какав је квалитет мог рада? Чиме (физички) могу да докажем да сам добар/добра у свом послу?
- 7) Да ли и како моји ученици вреднују мој рад? Како? На основу чега то закључујем?
- 8) Колико се моја радна филозофија мењала с годинама? На који начин? Да ли су моји професионални ставови и уверења остали исти као када сам почињао/ла да радим? На основу чега могу да упоредим себе некада и сада?
- 9) Желим да напредујем у звање/променим посао. На основу чега ћу доказати да сам заслужио/ла то звање/посао?
- 10) Да ли ми је потребан портфолио?**

ТРЕЋИ ДЕО

ПРИПРЕМАЊЕ НАСТАВНИКА И ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА

Према Закону о основама система образовања и васпитања, основни задатак наставника је да својим компетенцијама осигурају постизање циљева образовања и васпитања и стандарда постигнућа, уважавајући принципе образовања, предзнања, потребе, интересовања и посебне могућности детета и ученика. С обзиром да се компетенције не наслеђују, већ се стичу и постепено развијају од момента ступања у професију, неопходно је да наставници увек буду добро припремљени да би у сваком моменту могли да одговоре на захтеве које пред њих ставља изабрана струка. Припремање за наставу може да се посматра из два угла: 1) у ширем смислу оно је опште професионално оспособљавање и систематско стручно усавршавање у струци; 2) у ужем смислу оно је конкретна припрема наставника за рад.

Ми се нећемо бавити свим димензијама припремања наставника, већ ћемо се обратити припреми наставника за извођење часа.

Кренућемо од познате чињенице да припремање и планирање наставе улази у норму 40-часовне радне недеље и да је то обавезна, а не вољна активност. Када је реч о лекцијском планирању, односно, припремању за час, оно представља конкретизацију циљева, садржаја, средстава, метода и облика рада већ датих у тематском планирању наставе.

Зашто је важно да се припремате за сваки час?

Редовно припремање је потреба и обавеза која води ка: постизању задатог циља, изградњи властитог педагошког стила, неутрализацији могућих грешака (фонетских, лексичких, граматичких), избегавању непотребне импровизације, јачању самопоуздања (нарочито наставника почетника), избегавању рутине, осавремењивању наставе, изградњи професионалног угледа и ауторитета код ученика.

У ком облику ћете писати своју непосредну припрему (концепт, методичка скица, подсетник или интегрални текст излагања и могућих реплика ученика), зависи од вас самих, стила рада, радног искуства или навика. Да припрема за час не би склизнула у самодовољност, већ била добра а час успешан, ви, пре свега, треба добро да познајете

одељење, психологију ученика, ниво њиховог знања, њихове тренутне интересе и преокупације, и све специфичности, како бисте разрадили одређену наставну јединицу, одредили основне методе и методске поступке, испланирали време, одредили помоћна средства. Познато вам је да вођење часа захтева конкретна решења за све елементе и проблеме како би се што ефикасније остварио задати циљ. Зато, у припреми часа (готово визионарски) тачно знате: начин на који начин ће излагати материју, у свим њеним детаљима; како ћете формулисати и која ћете питања постављати; да предвидите каква питања можете очекивати од својих ученика; на какве нејасноће можете наићи; да предвидите могуће грешке ученика и да их на најбољи начин отклоните (или предупредите, ако је могуће); да спречите да се грешке понављају... Одступање од концепције часа је сасвим оправдано у одређеним ситуацијама, које се могу наметнути било уочи, било током самог часа (у случајевима када је специјална атмосфера у одељењу изазвана неуобичајеним случајем, општом радошћу ученика, немогућношћу ученика да у датом моменту и на датом нивоу усвоје предвиђене садржаје и сл.).

Припремање за наставу је обавезно, те директори школа, педагози, психолози и просветни инспектори проверавају, или ће проверавати квалитет вашег рада не само непосредним присуствовањем часу, већ и увидом у ваше припреме.

НАСТАВНИЦИ НАСТАВНИЦИМА

Један од најдрагоценијих облика стручног усавршавања је размена знања и искустава са колегама. Пред вама су **писане припреме за час** наставника страних језика који раде у образовном систему Републике Србије. У сваку од њих уткани су њихова стручност, личности, методички и организациони квалитети. Нека од датих искуства ће вам помоћи да добијете нову идеју, промените приступ истој теми, побољшате своју припрему, примените неку од датих метода или облика рада коју нисте до сада примењивали или констатујете да то није ваш стил рада и да ви то радите другачије. Као допринос вашем самообразовању, које је, признаћете, веома значајан и незаменљив облик вашег професионалног развоја, наставници вам сугеришу **корисне изворе знања**, и они се налазе испод сваке појединачне припреме.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Разред и одељење:	VI-4
Наставни предмет:	Енглески језик
Назив школе:	ОШ „Стари град“
Место школе:	Ужице
Наставник:	Лидија Тодорић

Наставна тема:	Module 4, Mysteries
Наставна јединица:	Mysteries, Past Continuous Tense
Тип часа:	Обрада
Време за реализацију:	45 минута
Облици рада:	фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставне методе:	Дијалогска, аудио-визуелна, демонстративна
Наставна средства:	Уџбеник, свеска, радна свеска, ЦД и ЦД плејер, слике, постер, листићи са вежбањима, маркери или креде у боји

Циљеви и задаци часа:	ОБРАЗОВНИ: - Разумевање кључних речи из наставне теме. - Усвајање употребе и грађења прошлог трајног времена. ВАСПИТНИ: - Развијање културе комуникације кроз вршњачку сарадњу у оквиру рада у пару. - Неговање и јачање мотивације за учење енглеског језика. ФУНКЦИОНАЛНИ: - Оспособљавање ученика да самостално дођу до неког граматичког правила. - Развијање способности решавања задатака о Past Continuous Tense. - Развијање вештине комуникације и примена нових граматичких структура у говору.
Резултати – исходи часа:	Ученици су се подсетили Past Simple and Present Continuous Tense, усвојили су нове речи и Past Continuous Tense, односно прошло трајно време – грађење и употребу .
Очекивани проблеми и могућа решења:	Уколико се догоди да ученицима нису довољно јасне инструкције на енглеском језику, наставник ће покушати једноставније да објасни исте, а у крајњем случају ће их превести на матерњи језик или ће питати некога од ученика да то уради. Такође, наставник ће, уколико процени да има мањак времена, модификовати излагање и активности.
Литература за ученике:	- Challenges 2, уџбеник и радна свеска за 6. разред основне школе Michael Harris, David Mower, Anna Sikorzynska, Pearson, Longman, 2006.
Литература за наставнике	- Challenges 2, уџбеник и радна свеска за 6.разред основне школе Patricia Mugglestone, Pearson, Longman 2006 - Енглески језик, Знам за више, Klett - Reaching – English, сајт
Место извођења наставе:	Учионица
Корелација:	Српски језик

Делови часа	Фазе рада на часу	Облик рада	Метода рада	Наставна средства	Време трајања
Уводни део	упознавање са темом часа, учење речи везаних за мистериозна створења	фронтални, индивидуални, рад у пару	монологшка, дијалогшка, демонстративна, аудио-визуелна	слике, постер са речима, наставни листићи, аудио ЦД, уџбеник	око 10 мин.
Главни део	проверавање разумевања разлике садашњег и прошлог времена, учење грађења и употребе прошлог трајног времена (The Past Continuous Tense), разлика у примени два прошла времена кроз примере	Фронтални, индивидуални, рад у пару	монологшка, дијалогшка, рад на примерима, демонстративна	наставни листићи, уџбеник, табла и креде (маркери)	око 28 мин.
Завршни део	сумирање градива рађеног у претходном делу часа кроз самовалуацију, задавање домаћег задатка	фронтални, индивидуални	монологшка, дијалогшка	радна свеска, наставни листићи	око 7 мин.

ТОК ЧАСА

Уводни део часа: око 10 минута

- Поздравим ученике и уписујем час. *Hello children. How are you?*
- Показујем ученицима постер са мистериозним створењима (дух, морско чудовиште, сирена, ванземаљац, вила, хобит, зомби, вампир, вукодлак, вештица и јети) - (ghost, sea monster, mermaid, alien, fairy, hobbit, zombie, vampire, werewolf, witch and yeti) и питам их за мишљење о њима у свакодневним животима. Након што закључе да је тема области Мистерије, на табли пишем наслов *Mysteries*. Кључне појмове које ће ученици обрађивати на следећих неколико часова ове области лепим на таблу поред постера. *Do you know what are these? Do you believe in any of them, do they exist in everyday life? How do we call stories than we are not sure are true, that are unsolved? These are the key words you are going to listen about in the next few lessons.*
- Сваки пар добија материјал у коме треба да повеже појам и објашњење. Сва створења, ученици имају на 125 страни уџбеника, у сликовном речнику. Наставник обилази и по потреби помаже ученицима. Након тога, ученици се јављају да реше задатак усмено док остали контролишу. Уколико је неки ученик без свог пара, придружиће се суседном столу. *Please, do this exercise in pairs. You need to match the creature with its description. Use your picture diary on the page 125, if you need to. Together we read the solutions.*
- Ученици отварају књиге на стр. 37 и док слушају ЦД запис погађају о којој слици је реч. Наставник их наводи на циљ часа, а то је да путем Present Continuous Tense-а, који користе у опису слике закључе да за прошлу трајну радњу користимо Past Continuous Tense, што истичемо на табли као други део наслова. *Open your books. We are going to listen to a few sentences that describe each picture and you try to guess which picture is it. While we are talking about these pictures what tense do we use? But if we know that these photos were taken in the past, what do you think, how do we call the tense which describes past action that lasted longer? That is our goal today.*

Главни део часа: око 28 минута

- Ученици уз помоћ Present Continuous Tense закључују како градимо Past Continuous Tense, потврдан, упитан и одричан облик. Усмено обнављамо и употребу прошлог времена глагола to be, односно was и were кроз лица. *After reviewing Present Continuous, together, we form Past Continuous Tense, interrogative and negative form. We repeat verb to be in Past Simple Tense.*

- Ученицима делим листиће где на линије стављају глагол у Past Continuous Tense уз помоћ правила са табле. Обилазим ученике и пратим њихов рад. Питам их како долазе до тачног решења. Ученици читају реченице. *Put the verb in Past Continuous Tense, fill in the gaps. Explain how did you get the right answers.*

- На табли лепим називе два времена Past Simple Tense и Past Continuous Tense. Уз моју помоћ, ученици долазе до закључка која је разлика између ова два времена, при чему им цртам временску линију ради бољег визуелног памћења. Обележавам линије различитим маркером при чему акцентујем да Past Simple Tense прекида радњу која се дешава у Past Continuous Tense. Дајем пример кроз реченицу *I was driving a car when I saw a ghost! Look at these two tenses, which one of them lasted longer? Look at these lines where Past Simple is presented with red and Past Continuous with blue marker.*

- Замолићу ученике да отворе страну 39 и ураде вежбање 8. из уџбеника. Понављамо и Past Simple Tense. Проверавамо реченице. *On page 39, please do the exercise number 8. We talk about Past Simple Tense. Let's check the right answers.*

- Ученицима делим слику са ситуацијом забаве на основу које ће у пару за три минута написати што више радњи, наравно користећи Past Continuous Tense. Ученици читају реченице које су написали. *Look at the picture in pairs and write as many sentences as you can in three minutes. Please, read your sentences.*

Завршни део часа : око 7 минута

- Задајем домаћи задатак: радна свеска, стр.37, вежбања 5,6.
Homework, workbook, page 37, exercises 5, 6.

- Ученицима делим папире где ће урадити самоевалуацију, односно процениће знање које су стекли на данашњем часу. После неколико минута пишем решења на табли. Решења су: В, С, А, В, С, А. На подељеним папирима, ученици ће имати постављен критеријум по коме ће себе оценити и проценити. *You are going to do self-evaluation exercises by circling the right answer. In four minutes, I am going to give you the answers on the board, and you evaluate yourself.*

- Похваљујем ученике. Питам ученике ште су данас научили и да ли су се им се допале активности, истичемо циљ часа .Евалуација наставника. *What did you learn today, did you like the activities? The lesson is over. Thank you! You were great! Teacher evaluation.*

- **Додатна активност** – уколико остане времена, ученици састављају реченице са сликама које им ја показујем (телефон,очи,породица.) **Уколико не буде довољно времена** ученици носе слику (са ситуацијом забаве) кући, на основу које ће написати бар три реченице у Past Continuous Tense. **У додатном материјалу** коверте за оне који брже заврше, као и за оне којима је потребна додатна подршка.

Лидија Тодорић, наставница енглеског језика,
ОШ „Стари град“, Ужице

Корисни извори знања:

- www.bbc.co.uk/learningenglish
- www.learnenglish.britishcouncil.org
- www.cambridgeenglish.org
- www.esolcourses.com
- www.usingenglish.com
- <http://reaching-english.blogspot.rs/>

Лидија Тодорић, наставница енглеског језика,
ОШ „Стари град“, Ужице
Јелена Вићовац, саветник за енглески језик, ЗУОВ, Београд

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Наставни предмет:	Италијански језик
Назив школе:	-
Место школе:	-
Наставник:	-
Разред и одељење:	I

Наставна тема:	Benvenuti!
Наставна јединица:	Parole e lettere, sostantivi (genere e numero), alfabeto e pronuncia
Тип часа:	Обрада
Време за реализацију:	45 минута
Облици рада:	фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставне методе:	Комбинована метода
Наставна средства:	Уџбеник, табла, ЦД, слике
Циљеви и задаци часа:	- образовни: Усвајање италијанске абецеде, правила за изговор слова “с”, правила за једнину и множину именица и њихово слагање са придевима - васпитни: Развијање тимског рада код ученика. - функционални: Развијање способности аналогног закључивања, изналажење веза између граматичких категорија и њихова примена на конкретним примерима у оквиру ученикове средине.
Резултати – исходи часа:	Ученици су обновили лексику у вези са културним аспектима и усвојили нову у вези са наставном темом. Ученици су усвојили правила за изговор сугласничке групе <i>sa, so, si</i> и <i>ga, go, gi</i> , као и правила за једнину и множину именица и њихово слагање са придевима.
Очекивани проблеми и могућа решења:	Уколико се догоди да ученицима нису довољно јасна правила у вези са облицима једнине и множине именица и придева, наставник може да, у оквиру увођења правила индуктивном методом, упуту ученике и на аналогiju са примерима у српском језику.

Литература за ученике:	<i>Progetto italiano junior 1</i>, T. Marin - A. Albano Corso multimediale per preadolescenti e adolescenti (11-17 anni). Livello elementare (A1), Edilingua Италијанско - српски речник за уџбеник: http://www.edilingua.it/Upload/06_PJ1_glsr.pdf.pdf Табеле за самосталну процену знања: http://www.edilingua.it/Upload/SCH_J1IT.pdf
Литература за наставнике	<i>Progetto italiano junior 1</i>, T. Marin - A. Albano Corso multimediale per preadolescenti e adolescenti (11-17 anni). Livello elementare (A1), Edilingua: Roma Интернет адреса за приручник за наставнике, додатне материјале и лудичке активности у вези са уџбеником: http://www.edilingua.it/it-it/registro.aspx?ReturnUrl=%2fdownload.ashx%3fElementID%3d20144e25-baa1-40e2-bfe0-ad4514b8c1d2%26position%3d0%26lang%3dit&noaccess=true Приручник за наставнике са лудичким активностима и додатним вежбањима за рад у групи и паровима: Anelli, A. (2007). <i>Tante idee...per (far) apprendere l'italiano</i>. Bonacci editore: Roma Додатни материјали <i>on-line</i> и приручници за наставнике: https://italianoperstranieri.loeschner.it/materiale-didattico/giochi-didattici
Место извођења наставе:	Учионица
Корелација:	Српски језик, Географија, Историја, Музичка и Ликовна култура

УВОДНИ ДЕО:

Ученици посматрају фотографије у вежби број 1 и позивају се да издвоје елементе који су својствени италијанској култури. Вежбу број 2 раде у паровима (повезивање речи са сликама и познавање других речи и израза на италијанском језику (нпр. *pizza*, *ciao*, *calcio* и др.).

Током провере задатака, наставник проширује лексику у вези са наведеним културним аспектима.

ГЛАВНИ ДЕО:

Активност 1: Слушање: *l'alfabeto italiano* (вежба бр. 3). Након слушања наставник позива све ученике у одељењу да понављају абегеду заједно са ЦД-ом, а потом читају појединачно: први ученик изговори само прво слово, други ученик понови прво слово и прочита друго, наредни ученик понови прва два слова и треће, и тако редом све док последњи ученик не прочита целу абегеду.

Активност 2: Наставник исписује на табли као примере за читање сугласничке групе *sa, so, si*, а потом на основу аналогije, позива ученике да закључе правила за сугласничку групу *ga, go, gi*. Исти поступак користе за комплетна правила за ове две сугласничке групе.

Активност 3: Слушање (вежба бр. 6). Наставник понавља вежбу слушања у складу са потребама ученика. Након тога, исписује речи на табли и позива ученика да их изговарају и издавају правила за читање и писање која су обрадили у претходној вежби.

Активност 4: *Italiano o italiana?* (В – вежба бр. 1) Наставник чита и показује слике у вежбању наводећи ученике на закључак о једнини и множини именица. Приликом демонстрације користи речи: *uno/tanti, uno/due* и показује предмете у учионици.

Активност 5: Вежба бр. 2: ученици индивидуално повезују речи са сликама, а потом проверавају у паровима. Наставник проверава задатак са целим разредом.

Активност 6: Вежба бр. 3: Наставник преноси шему на таблу и наводи ученике индуктивном методом на закључак о правила формирања једнине и множине, као рода именица.

Активност 7: Рад у групи: вежбе бр. 4 и 5. Наставник позива ученике да у групама 4-5 чланова ураде задатке у вези са применом правила формирања множине именица, као и именица са придевом.

ЗАВРШНИ ДЕО:

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: *Quaderno degli esercizi: es.: 1 - 3*

ЗАПАЖАЊА О ЧАСУ И САМОЕВАЛУАЦИЈА:

др Катарина Завишин,
доценткиња примењене лингвистике и
наставе италијанског језика 1 и 2,
Филолошки факултет у Београду

Корисни извори знања:

Стручна литература за наставнике (општа препорука):

- Balboni, P. E. (2008). Fare educazione linguistica. Torino: Utet
- De Marco, A. (a cura di) (2007). Manuale di glottodidattica. Roma: Carocci
- Dolci, R. & Celentin, P (a cura di) (2000). La formazione di base dl docente di italiano per
- stranieri, Progetto Itals. Bonacci: Roma
- Kelly, M. et al. (2004). European Profile for Language Teacher Education – A Frame of
- Reference. Online publication, European Commission.
- http://ec.europa.eu/languages/documents/doc477_en.pdf
- Lo Duca, M.G. (2006). Sillabo di italiano L2. Roma: Carocci
- Serra Borneto, Carlo (2005). C'era una volta un metodo. Roma: Carocci
- Vučo, Julijana (2009) Kako se učio jezik. Beograd: Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Интеркултурна компетенција, значај културе у настави:

- Dolci, R. & Celentin, P (a cura di) (2000). La formazione di base dl docente di italiano per
- stranieri, Progetto Itals. Bonacci: Roma, (Capitolo 6, 77-86; Capitolo 18, 257-265)
- Durbaba, O. (2011). Teorija i praksa učenja i nastave stranih jezika. Beograd: Zavod za udžbenike, (str. 47 – 52)
- Mezzadri, M. (2003). I ferri del mestiere Perugia: Guerra, (IX capitolo),
- Serra Borneto, Carlo (2005). C'era una volta un metodo. Roma: Carocci, (La competenza interculturale, 209 – 226)

Лудичке активности (италијански извори):

- Begotti P. (2006). L'insegnamento dell'italiano ad adulti stranieri. Perugia: Guerra Edizioni
- Begotti, P. (2007). La glottodidattica umanistico – affettiva nell'insegnamento dell'italiano LS e L2 ad adulti stranieri. Venezia: Ca' Foscari
- Caon F., Glottodidattica ludica: fondamenti, natura, obiettivi, in.IT, 19, 2006, (2-5)
- Caon F., Rutka S., La lingua in gioco. Attività ludiche per l'insegnamento

- dell'italiano L2, Guerra Edizioni, Perugia, 2004
- Freddi G.(1990). Azione, gioco, lingua. Padova: Liviana
 - Mollica, A. (2010). Ludolinguistica e Glottodidattica. Perugia: Guerra edizioni

др Катарина Завишин,
доценткиња примењене лингвистике и
наставе италијанског језика 1 и 2,
Филолошки факултет у Београду

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Präsens - Презент (садашње време)

НАПАМЕТ ☹ ☼ **a** → **ä** + наставци ☼ **e** → **i/ie** + наставци ♥ наставци

sein - бити haben - имати nehmen - узети, узимати wissen - знати werden - постати	fahren - возити, путовати schlafen - спавати laufen - трчати	helfen - помоћи; помагати sprechen - причати, говорити geben - дати, давати ausgeben - трошити sehen - гледати, видети fernsehen - гледати ТВ lesen - читати essen - јести treffen - срести, састати се eintreten - ући, ступити mitnehmen - понети са собом	kommen -доћи, долазити heißen - звати се, значити machen - радити, чинити aufmachen - отворити zumachen - затворити wohnen - становати, живети gehen - ићи kosten - коштати, пробати schreiben - писати spielen - играти се, свирати trinken - пити bestellen - поручити bezahlen - платити, плаћати tanzen - плесати fotografieren - фотографисати surfen - сурфовати hören - чути, слушати
---	---	--	---

			schwimmen- пливати faulenz- ленчарити stehen- стајати aufstehen- устати frühstücken- доручковати schneiden- сећи massieren- масирати frisieren- фризирати bedienen- служити kaufen- куповати einkaufen- куповати stören- сметати, ометати bringen- донети mitbringen- донети са собом warten- чекати aufräumen- поспребити anziehen- обући, обути ausziehen- свући, изути arbeiten- радити
--	--	--	--

У раду с ученицима од 5. до 8. разреда, а нарочито у почетној етапи учења немачког језика, показало се да савладавање презента може представљати велику тешкоћу. Остала времена ученици углавном лако савладају и без већих грешака они су у стању да примене одговарајуће време (правила) у датом контексту. Међутим, уочено је да облике презента, промену вокала у основи, не могу спонтано да примене у говору, односно, застану сваки пут размишљајући о томе, да ли се код датог глагола нешто мења или не. Чини се као да учење презента у уџбеницима, не прати процесуални аспект, да је некако расплинато, непрегледно и можда распарчано без потребе. То ученицима отежава повезивање правила у једну целину, па се много времена губи у њиховом сталном запиткивању наставника како се овај, а како онај глагол мења.

Осетила сам да је потребан некакав преглед, јаснија слика и мало упутство које ће мојим ђацима постати сигуран партнер већ од првог сусрета са обликом презента. Зато им на првом часу представљања презента поделим ову, до тог момента само започету табелицу, помоћу које они добију јасан увид у унутрашњу логику промена. Назначим им да ћемо све глаголе, које смо икада поменули и које ћемо у даљем раду помињати, разврставати у ове четири групице, и то тако што им дам јасно објашњење како се мења по један представник сваке колоне. Даље ће они сами, по мом упутству, како буду долазили у контакт са новим глаголом, знати којој групи он припада, односно, на основу првог глагола из припадајуће групе, препознаваће како се нови глагол мења, па ће га у ту колону и сврставати. На овај начин знатно је скраћено време које наставници током часа утроше одговарајући ђацима на пречесто постављана питања о промени сваког глагола појединачно. У даљем раду довољно је да наставник само каже ђацима, у моменту појављивања новог глагола: „Децо, овај глагол убаците у групу „срце“ (група са најједноставнијом променом) или у групу „киша“ (у којој их капљице асоцирају на две тачкице, тј. умлаут који ће ти глаголи имати) и сл.

Наравно, неопходно је на првом часу упознавања са новим градивом, дати и специфичности сваке од ових група, али се то објашњење запише само једном, те у даљем раду више нема потребе за његовим понављањем.

Резултати су били запањујуће добри: за око 40% повећана је успешност у савладавању облика презента, а деца су мотивисана да сама, уз минималано напоре, схвате и савладају предвиђено градиво.

Надам се да ће мојим колегама ова практична табелица бити од користи и да ће на прави начин искористити њен дидактички потенцијал.

Весна Мацић - Жунић, наставница немачког језика,
ОШ „Јован Јовановић Змај“, Сремска Митровица

Корисни извори знања:

- Од литературе, изузетно корисне за почетно учење немачког језика, издвојила бих једино Schritt für Schritt ins Grammatikland – Hueber, као најпрегледнији приручник са граматичким правилима и практичним кратким вежбама, који ће и наставницима и ученицима бити поуздан партнер у учењу и савладавању наставног програма, заснованог на потребама ученика које се остварују овладавањем комуникативним вештинама и развијањем способности и метода учења немачког језика.

Весна Мацић - Жунић, наставница немачког језика,
ОШ „Јован Јовановић Змај“, Сремска Митровица

РУСКИ ЈЕЗИК

Наставна тема	Гости в школе
Наставна јединица	Гости в школе
Тип часа	утврђивање
Школа	
Разред	пети
Број часа	5
Образовни циљ часа	– обрада лексике и усвајање основних комуникативних јединица представљања, поздрављања, дочекивања гостију – обрада слова Пп, Тт
Васпитни циљ часа	– развијање љубави према школи и осећаја за чување предмета у школи – развијање памћења – подстицање педантности и уредности
Облик рада	фронтални, индивидуални, у паровима
Наставне методе	дијалогска, писани радови, игровне активности
Корелација са другим предметима	српски језик
Активности наставника	Објашњава и даје упутства, поставља питања, пише и проверава да ли ученици правилно пишу, подстиче активност ученика, организује време на часу.
Активности ученика	Слушају и памте нову лексику, одговарају на питања, пишу, изводе дијалоге.
Наставна средства	уџбеник, радна свеска, табла, компакт-диск

ТОК ЧАСА

Уводни део часа

(14 минута)

1. Наставник се поздравља с ученицима, записује час и одсутне ученике.
2. Наставник враћа ученицима саставе које је проверавао.
3. Неколико ученика чита свој састав о Русији и познатим Русима. Наставник каже ученицима да за следећи час препишу своје саставе на други папир, јер ће на часу додатне наставе или секције правити пано.
4. Ученици на табли пишу писана слова Аа, Оо, Вв, и писаним словима реч Вова. Остали ученици пишу у своје свеске по један ред Аа, Оо, Вв, Вова.

Главни део часа

(30 минута)

Провера домаћег задатка задатог на претходном часу, што уједно представља и понављање градива обрађеног на претходном часу.

1. Ученици отварају радне свеске на стр. 5. Наставник пита: *Что здесь нарисовано? Стол висит? Стул стоит? Где стоит стул? Что на столе? Книга стоит на столе? А карандаш?* (Карандаш тоже лежит на столе.) *Что это?* (Это доска.) *Доска стоит? Что лежит на доске? Какой наш класс? Что в классе? Что лежит на твоём столе? Что висит на стене? Что лежит на доске? У вас на столе лежит ещё и пенал.* (Наставник показује перетоницу.) *Что в пенале?* Наставник показује: *В пенале карандаш, ручка, краски, фломастеры, ластик, точилка, линейка, циркуль.* Ученици понављају за наставником називе школског прибора.

2. Игра

Наставник изговара називе школског прибора, а ученици треба да подигну предмет чији назив наставник изговори.

3. Ученици изводе дијалоге. На пример:

- Мина, дай мне, пожалуйста, ластик/точилку/линейку/карандаш/ручку/циркуль.
- Пожалуйста.
- Спасибо.
- Не за что.

Писање

1. Наставник, на табли, у наслову, пише штампана слова **Пп** и **Тт**.
2. Наставник на табли пише писана слова Пп и Тт. Потом ученици, у свеске за школски рад, пишу писана слова Пп и Тт, по један ред великог слова П, два реда малог слова п, један ред великог слова Т, два реда малог слова т.
3. Наставник на табли пише писаним словима речи тот, папа, вот. Потом ученици у свеске за школски рад пишу писаним словима по један ред тих речи. (Наставник семантизује речи.)

Завршни део часа
(1 минута)

Домаћи задатак

Написати по два реда писаних слова *Пп, Тт* и речи *тот, папа, вот*.

Напомена: Ранија искуства су показала да ученици 5. разреда немају довољно знања о Русији и Русима. Сви одмах говоре: „В. В. Путин“! Да би се указало на циљ, значај и друштвену корисност наставе руског језика и познавања руске културе, на претходним часовима врши се мала припрема, односно примењује принцип очигледности. Ученицима се на уводним часовима доносе фотографије знаменитих Руса и топонима (Петар Велики, Шарапова, Давиденко, Абрамович, Михалков, Пушкин, Бајкалско језеро, Нева, Санкт Петербург...), које служе као извор информација, средство спознаје, усвајање садржаја везаних за језик и културу Русије.

Ана Марковић, наставница руског језика,
ОШ „Вељко Дугошевић“, Ранилуг

РУСКИ ЈЕЗИК КРОЗ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

„Човек који говори један језик вреди за једног човека, човек који говори два језика вреди за два човека, човек који говори три језика вреди читаво човечанство.“

Афричка пословица

Учење страних језика заузима важно место у нашем образовно-васпином систему. Образовни и васпитни циљеви наставе страног језика неоспорно доприносе формирању и развоју свестране личности ученика и његових моралних, естетских, културних, социјалних и других квалитета и вештина. Кажу да „Човек вреди колико језика говори“, а модерно доба и савремени начини комуникације у области образовања, културе, економије итд., то свакодневно потврђују. Савремено друштво то препознаје, па настава страног језика у нашем образовно-васпитном систему има веома важно место. Поред редовне наставе страног језика у основној школи могуће је развијати позитиван однос и интересовање

за учењем различитих језика и кроз друге активности. То се показало и потврдило у мојој школској пракси кроз двоструко искуство у раду са млађим школским узрастом - као професор руског језика и књижевности, а касније и као наставник разредне наставе.

Упознавање са страним језиком кроз ваннаставне активности не само да је могуће већ је и веома корисно. Тај спонтани начин откривања других култура и језика значајно доприноси буђењу интересовања за њихово учење, а посебно у млађем школском узрасту. Показало се да је такав начин ослобођен уобичајеног притиска (провере знања, тестова и сл.) па је жеља ученика да се укључе у ту врсту школских активности, као кључни мотивациони фактор, веома снажна и препознатљива. Прилика коју никако не траба пропустити су школске приредбе. Иако ученици најчешће имају додир и искуства (још из предшколских установа) са учењем енглеског језика који је у основној школи обавезан предмет, веома позитивно реагују на друге језике. Препознавши то интересовање код својих ученика осмислила сам начин да их упознам с руском културом и језиком који сам годинама предавала као наставник руског језика у основним школама. Музичко-сценски наступи били су одличан начин да се деца у том раном школском узрасту упознају с руском културом и језиком. Како се не ради о редовној настави, у центру пажње нису план и програм. Ученици спонтано, кроз креативне активности упознају језик, али се још увек не укључују у наставни процес, па самим тим њихов циљ није постизање одређеног резултата у учењу језика. То је веома корисна мотивациона припрема и снажан подстицај за избор страног језика. Поред учења дечјих рођенданских песама на руском („Крокодил Гена“) ученици учествују и у изради маски за сценски наступ што је често праћено усвајањем тематске лексике. Приликом припремања тачке „Половецке игре“ („*Половецкие пляски*“) за приредбу поводом Дана школе осмислили смо музичко сценски наступ проткан ритмичко-гимнастичким ефектима што је било праћено и креативном радионицом са задатком да се изради препознатљив део руске ношње „*кокошник*“. Иако се ови облици ваннаставних активности разликују од начина рада на часу, треба нагласити да се певање песама у методици наставе страног језика препоручује као допунско средство у раду на фонетици. Избор песама и у овим облицима ваннаставних активности мотивисан је узрастом ученика, али и темом (у нашем случају темом приредбе). Тако је наш овогодишњи избор била чувена песма „Маљчики“ популарне групе Идоли, а редитељска слобода спојила је неспојиво убацивши и костимираног Пушкина у овај музички времеплов.

Како се у методици наставе страног језика са читањем почиње већ у почетној етапи учења језика, ученици су добијали и текст који је био штампан руским писмом с паралелно датим изговором, али тако да се песма најпре усвоји усмено, кроз **аудирање**, а затим се прелази на **хорско читање**. Дат им је и превод текста с акцентом на историјским околностима и атмосфери. Ипак, читање само по себи није циљ, иако је у методици страног језика неизбежан сегмент сваког часа. У овом случају је само средство којим се код ученика буди интересовање за учењем рускиог језика кроз забаву, дружење, музичко-сценски израз. Такође изостаје и писање као продуктивни вид говорне делатности, већ се текст памти аудирањем као доминантним видом учења на овом узрасту (1.-4. разреда). Упорно и доследно развијање навике **слушања** води **препознавању**, а затим и ка **самосталној артикулацији**. Имајући у виду значај и улогу **имитативног метода**, учење песама се управо и зсанива на томе. Предност ове методе се додатно појачава чињеницом о емоционално-психолошкој вези која је веома доминантна у млађем школском узрасту између ученика и њихове учитељице, која је у том периоду њихов велики узор са којим често желе да се поистовете. На

питање шта желе да буду кад порасту, девојчице првог, другог, па и трећег и четвртог разреда најчешћи одговорају – учитељица. Не ретко се дешава и да девојчице почну да опонашају своје учитељице. Све то говори о веома развијеној имитативној способности ученика млађег школског узраста. Па зашто онда то не бисмо искористили као позитиван подстицај и за учење страног језика? Ипак, мали је број учитеља с одговарајућим компетенцијама и искуством у настави страног језика и познавањем методике исте. Зато треба пронаћи добар модел и начин да се учитељи оснаже и на том плану. Кроз музичко-сценске наступе и креативне радионице за израду маски, делова костима и сл. ученици спонтано упознају културу и језик једног великог, културно, језички и историјски блиског словенског народа, иако не можемо говорити о језичком систему и његовом усвајању. Такође, часови лектире могу бити неупоредиво занимљивији ако се обогате одговарајућим избором мултимедијалних садржаја. Тако на пример, Бајка о рибару и рибици, А. С. Пушкина, као обавезна лектира у другом разреду, може додатно да пробуди интересовање ученика ако им се пружи прилика да свој утисак о прочитаном делу продубе чувеном руском екранизацијом, а с циљем да се упознају с руским језиком и његовом специфичном интонацијом, мелодијом, ритмом, богатством колорита руског амбијента од трошне избушке до раскошне палате.

Занимљив начин упознавања ученика са страним језиком су и међујезички хомоними, лажни пријатељи, са којима се срећемо већ приликом упознавања праћено чувеним :

- *Как твоя фамилия?*
- *Добро.*

Објашњење је увек праћено буром смеха. Ученицима је то бескрајно занимљиво и привлачно, а радозналост да чују још неке смешне примере је главни покретач који их и мотивише да закораче у свет још једног страног језика.

У млађим разредима је веома присутно интересовање за **учење кроз игру**, а ваннаставне активности се управо и заснивају на игри, што их чини веома корисним, па чак и незамењивим. Имајући у виду неопходност прилагођавања свих чинилаца наставе узрасту, способностима, интересовањима и интелектуалном нивоу ученика, увођење оваквих садржаја у форми ваннаставних активности је од непроцењивог значаја за ученике и први корак ка упознавању садржаја које нуди и сама настава страног језика.

Стабло и учитељ познају се по плодовима.

Руска изрека

Корелација страног језика, нарочито руског, с другим наставним предметима најупечатљивије се осликава кроз сарадњу с вероучитељима. Тако на пример, вероучитељ Милош Пуача, руског порекла, често преводи руске анимиране филмове, титловано или синхронизовано („*Необыкновенное путешествие Серафимы*“, *Подвиги Георгия Победоносца...*), што је пријемчив начин да се деца млађег школског узраста упознају и с друштвено-историјским приликама у којима се нашао руски народ с почетка двадесетог века заједно са својом православном црквом, као и с положајем хришћанства у различитим историјским епохама.

Марија Алексић, наставница разредне наставе и
професор руског језика и књижевности,
ОШ „Драган Лукић“, Београд

Корисни извори знања:

- П. Пипер, Граматика руског језика у поређењу са српском. – Београд: Завет, 2012.
- А. Терзић, Фонетика руског језика. – Београд, Славистичко друштво Србије, 2003.
- R. Marojević, Gramatika ruskog jezika. – Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2002. (bilo koje izdanje)
- Князев С. В., Пожарицкая С. К, Современный русский литературный язык.
- Фонетика, графика, орфография, орфоэпия. – Москва, Академический проект, 2011.
- <http://new.gramota.ru>
- <http://www.russianedu.ru>
- Учебно-методические материалы для проведения занятий по русскому языку как иностранному на уровнях А2–В2 : электронное издание. — СПб. : Златоуст, 2013. — 54 с.

- Нестерова Н. Г., Сорокина В. С., Бердечникова Н.М., Русский язык как иностранный: литература и материалы. Томск: Томский гос. ун-т, 2009. - 76 с

Ана Марковић, наставница руског језика,
ОШ „Велько Дугошевић“, Ранилуг

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Наставни предмет:	Француски језик
Назив школе:	Гимназија „Таковски устанак“
Место школе:	Горњи Милановац
Наставник:	Оливера Стефановић
Разред и одељење:	II/4

Наставна тема:	Module 2, Art
Наставна јединица:	Il faut que ça bouge; le subjonctif (introduction)
Тип часа:	Обрада
Време за реализацију:	45 минута
Облици рада:	Фронтални, индивидуални, рад у групи
Наставне методе:	Дијалогска, монологска, аудио-визуелна, хеуристички приступ
Наставна средства:	Уџбеник, свеска, радна свеска, ЦД и ЦД плејер
Циљеви и задаци часа:	- образовни: - разумевање кључних речи у вези с темом - упознавање с основама субжонктива - васпитни: - развијање културе комуникације кроз вршњачку сарадњу у оквиру рада у групи. - развијање свести о значају уметности у модерном животу - функционални: оспособљавање ученика да самостално дођу до неког граматичког правила. - примена нових граматичких и лексичких структура у свакодневној комуникацији
Резултати – исходи часа:	Ученици су усвојили лексику неопходну за комуникацију на тему музике, као и основне облике и употребу субжонктива

Очекивани проблеми и могућа решења:	Глагол JOUER може да има више значења, али уз добре примере, ученици ће га сигурно усвојити. Иако се сваки страни језик стално предаје у корелацији с другим предметима, а нарочито с матерњим језиком, у случају коњуктива, можемо се осврнути на коњуктив у латинском језику будући да у српском језику не постоји. Такође, наставник ће, уколико процени да има мањак времена, модификовати излагање и активности.
Литература за ученике:	-Belleville 2, уџбеник и радна свеска за други разред средње школе, Vicki Moore, Odile Grand-Clément, Thierry Gallier, édition Clé international, 2004
Литература за наставнике	-Belleville 2, уџбеник и радна свеска за други разред средње школе, Vicki Moore, Odile Grand-Clément, Thierry Gallier, édition Clé international, 2004 - Belleville, књига за наставнике
Место извођења наставе:	Учионица или кабинет
Корелација:	Српски језик, латински језик, музичка култура

Делови часа	Фазе рада на часу	Облик рада	Метода рада	Наставна средства	Време трајања
Уводни део	Прегледање домаћег задатка Упознавање са темом часа и лексиком везаном за музику	фронтални, индивидуални,	монолошка, дијалошка, демонстра-тивна	Слике из уџбеника, аудио ЦД, текст из уџбеника	10 мин.

Главни део	Радећи на тексту лекције, ученици треба да препознају глаголске облике које до сада нису сусретали у француском језику и да закључе како се гради, који везници и који глаголи претходе новим облицима	Фронтални, индивидуални, рад у групи	монологшка, дијалогшка, аудио-визуелна, хеуристички приступ	учбеник, табла, креда	25 мин.
Завршни део	Сумирање градива рађеног у претходном делу часа кроз примере и задавање домаћег задатка	фронтални, индивидуални	монологшка, дијалогшка	радна свеска	10 мин.

ТОК ЧАСА

Уводни део часа: око 10 минута

- Поздравим ученике и уписујем час, прегледам домаћи, насумице бирајући 2-3 ученика и кроз аутоевалуацију понављамо градиво с претходног часа.
- Пре него што кажем ученицима да отворе књиге, постављам питања: Aimez-vous la musique? Quel type de musique préférez-vous? Jouez-vous d'un instrument? Connaissez-vous le solfège? Allez-vous aux concerts? Quels musiciens français connaissez-vous?
- Затим кажем да отворе књиге на страни 66 и опишу слику: (*Ouvrez vos livres à la page 66 et décrivez l'image* 😊 *Qui a organise le concert, pourquoi, quels instruments voyez-vous?*) После датих одговора, пишем наслов лекције на табли, а потом и примере употребе глагола *JOUER* с предлозима *à* и *de*, као и без предлога.

Главни део часа: око 25 минута

- Ученици опет затворе уџбенике, слушају текст лекције са цд-а, а затим га слушају још једанпут, професор прави паузу после сваке реченице, а ученици је у себи понављају више пута. Језички стручњаци сматрају да слушање свог еха има већи учинак од механичког понављања реченица наглас.
- Ученици отварају књиге, читају текст по улогама, делим их у групе од 4-5 ученика и тражим да издвоје реченице са глаголским облицима које до сада нису сусретали у француском језику. Будући да је субжонктив у реченицама лако препознатљив, овај задатак ће брзо решити. Уз моју помоћ, ученици долазе до закључка која је разлика између Индикатива који смо до сада радили и ових нових облика Субжонктива. Оно што је најважније је да схвате разлику између досадашње употребе, нпр. израз *IL FAUT*+инфинитив, ако је исти субјекат у обе реченице: *Il faut apprendre les langues étrangères*, али: *Il faut que tu apprennes les langues étrangères*, ако није исти субјекат. Један ученик из групе која је прва препознала како се гради субжонктив, пише то правило на табли. Професор пише субжонктив глагола који одступају од правила творбе, а често су у употреби. По један ученик из сваке групе пише на табли један свој пример.

Завршни део часа : око 10 минута

- Задајем домаћи задатак: 1. Уџбеник: Одговорите на питања после текста, 2. Радна свеска, стр. 43, вежбање 2.
- Затим кажем ученицима: Концентришите се, најбоље је када затворите очи и кажите ми шта сте данас научили, које нове речи, изразе, облике и дајте ми примере.
- Похваљујем ученике и питам их шта је било најтеже и тешко разумљиво, истичемо циљ часа. Евалуација наставника и евентуална припрема за корекцију ако је то неопходно.

Напомена: Предавање је на француском језику осим у ситуацији када ученици не разумеју нека објашњења.

Оливера Стефановић, професорка француског језика,
Гимназија „Таковски устанак“, Горњи Милановац

Корисни извори знања:

- apprendre.tv5monde.com/
- www.bonjourdefrance.com/
- www.lepointdufle.net/
- Dictionnaire LAROUSSE ili HACHETTE (monolingue)
- BERNIER J. P., 2002, „L’approche des pratiques langagières à travers la notion de communautés discursive“,
- DUMORTIER J. L., 2009, „Le rôle de la discipline scolaire“.
- LEGAULT J.P. , 2009, „Former des enseignants réflexifs“

Корисни сајтови:

- Fle.fr
- EduFle
- Le café pédagogique

Оливера Стефановић, професорка француског језика,
Гимназија „Таковски устанак“, Горњи Милановац

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

ПИСАНА ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

Назив школе	VIII београдска гимназија
Наставни предмет	Шпански језик
Разред и одељење	III2
Наставник	Катарина Крстић
Датум реализације часа	17. IV 2015.

МЕТОДИЧКО-ДИДАКТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЧАСА

Наставна тема	<i>El viaje de fin de curso</i> (Путовања)
Наставна јединица	<i>La aventura es la aventura</i>
Тип часа	Обрада
Облик рада	Фронтални, индивидуални, рад у пару, рад у малој групи
Наставне методе	Комбинована метода: разговор, постављање питања и давање одговора, аудитивна, монологска, демонстративна, дијалогска
Наставна средства	Уџбенички комплет <i>Club Prisma nivel B1</i> (intermedio-alto), ЦД плејер и аудио диск, штампани материјал
Циљ часа	Оспособљавање ученика да препознају и правилно употребе временске зависно-сложене реченице у индикативу и коњунктиву са основним везником <i>Cuando</i> .

Задаци часа	Образовни	Артикулацијски	Усвајање правилног изговора и интонације
		Лексички	Усвајање вокабулара из лекције
		Граматички	Усвајање временских зависно-сложених реченица у индикативу и коњунктиву
	Васпитни	Неговање мотивације код ученика за учење шпанског језика кроз различите начине приступа језичким садржајима, подстицање самосталности у раду, неговање културе дијалога	
	Функционални	Примена усвојених садржаја у усменој и писаној комуникацији	
Очекивани исходи		Ученици препознају и правилно употребљавају у говору и у писаном облику временске зависно- сложене реченице у индикативу и коњунктиву.	
Активности наставника		Координише радом на часу, иницира конверзацију на циљном језику, иницира дијалог, објашњава, надгледа рад у пару и исправља грешке.	
Активности ученика		Учествују у раду, прихватају дијалог, дају одговоре на наставникове захтеве, активно учествују у раду на часу	
Самоевалуација			
Могући проблеми		Уколико се догоди да ученицима нису довољно јасна упутства, наставница ће прилагодити своје излагање њиховом темпу и више пута понављати, користећи додатна објашњења. Такође, наставница ће, уколико процени да има мањак или вишак времена, модификовати излагање и активности.	

ТОК ЧАСА

Уводни део:

око 5 минута

Наставница улази у учионицу, поздравља ученике и представља се: *¡Hola, chicos! ¿Cómo estáis? Mi nombre es Katarina Krstić y en esta clase voy a ser vuestra profesora de español.* Наставница даје ученицима листиће како би написали своје име у циљу лакше комуникације током часа. Док ученици пишу своја имена, наставница уписује час и одсутне ученике у дневник.

Наставница уводи ученике у тему дијалога који ће у наставку часа слушати, тако што им поставља питања о путовањима након завршетка школске године. Најављује да ће сада слушати дијалог ученика који планирају активности на путовању и пише на табли наслов наставне јединице: *La aventura es la aventura.*

Централни део:

око 30 минута

Активност 1: (око 4 мин.)

Наставница објашњава ученицима шта се од њих очекује током слушања и пушта аудио запис. Ученици слушају 6 дијалога. У уџбенику на страни 60, вежбање 2.1 обележавају за сваки од 6 дијалога да ли је временска зависно-сложена реченица с везником *Cuando* употребљена у садашњем, прошлом или будућем времену.

Циљ активности 1: Ученици рецептивно препознају врсте временске зависно-сложене реченице с везником *Cuando* и одређују време у коме су употребљене.

Активност 2: (око 11 мин.)

Ученици поново слушају дијалог, али овог пута записују временске реченице из дијалога у уџбеник (вежба 2.1.1). Наставница зауставља дијалог након што је временска реченица изговорена како би ученици имали времена да је запишу. Након што су записали реченице, подвлаче глаголе и испод сваког пишу време и начин у којима су употребљени.

Циљ активност 2: Ученици посматрајући реченице које су написали покушавају да изведу закључке о употреби глаголских времена и начина.

Након завршетка ове вежбе наставница тражи од ученика да изведу закључке о употреби глаголских времена и начина у временским зависно-сложеним реченицама с везником *Cuando*. Ученици попуњавају табелу у уџбенику (вежба 2.1.2). Наставница их подсећа да се будућа радња може поред употребе глагола у футуру исказати и посредством глаголских перифраза за изражавање будућности, намере и обавезе.

Активност 3: (око 5 мин.)

Ученици се групишу у парове и сваки пар добија листу временских реченица. Наставница објашњава да поред сваке, на празном простору треба да упишу да ли се реченица односи на садашње, прошло или будуће време.

Циљ активности 3: Ученици обнављају употребу глаголских времена и начина у временским реченицама и утврђују претходно научена правила.

Активност 4: (око 5 мин.)

Ученици, такође у паровима попуњавају вежбу коју им наставница даје. Од њих се очекује да заокруже тачно промењен глагол у одговарајућем глаголском времену и начину.

Циљ активности 4: Ученици поред употребе глаголских времена и начина у временским реченицама такође обнављају и њихово грађење.

Активност 5: (око 5 мин.)

Ученици се деле у мале групе и наставница их пита да ли су упознати с игром *Un curculio vicioso*. Након објашњавања о чему се ради (Свака наредна реченица почиње онако као што се претходна завршила, облик глагола се мења у складу с наученим правилима образовања временских реченица. Последња реченица је иста као и прва, круг се завршио и све почиње поново.), наставница свакој групи подели папире с игром. Ученици попуњавају и свака група чита своје одговоре.

Циљ активности 5: Ученици увежбавају временске реченице које ће се реализовати у будућности и обнављају грађење коњуктива презента и футура.

Циљеви активности 3, 4 и 5: Ученици посредством градације садржаја (**Активност 3:** *Одређивање типа временских реченица. Активност 4:* *Препознавање тачног облика глагола у одређеном типу временских реченица, бирање између два понуђена облика. Активност 5:* *Самостално формирање реченица у складу с одговарајућим типом временских реченица.*) овладавају правилном употребом временских зависно-сложених реченица у индикативу и коњунктиву.

Завршни део:

око 10 минута

Активност 6: (око 5 мин.) Наставница бодри неког од ученика да укратко резимира циљ и активности часа. Помаже ученику да формулише реченице и на крају сама још једном понавља.

Активност 7: *Deberes en casa*

Наставница задаје ученицима домаћи задатак и објашњава им шта се од њих очекује да ураде. Даје сваком ученику причу *El cuento de la lechera*. Пита их да ли им је прича позната и зашто мисле да је добра за увежбавање временских реченица. Очекиван одговор ученика је: *Зато што Млекарица прави планове шта ће урадити када буде продала млеко.* Задатак ученика је да попуне празнине у тексту тако што ће одабрати један од три понуђена облика глагола за свако празно поље и да изведу поуку приче (*la moraleja*).

На крају часа им се захвали на пажњи и поздрављају се.

Muchísimas gracias por su atención. Habéis sido perfectos. Adiós.

Катарина Крстић, наставница шпанског језика,
VIII београдска гимназија, Београд

Корисни извори знања:

Alonso, Encina 1994. ¿Cómo ser profesor/a y querer a seguir siéndolo? Madrid: Edelsa.

Concejo de Europa. 2002. Marco de Referencia europeo para el aprendizaje, la enseñanza y la evaluación de lenguas. Madrid: Instituto Cervantes.

Council of Europe. 2001. Common European Framework for Languages: learning, teaching assessment. Cambridge University Press.

Filipović, Jelena. 2000. Integralni pristup evaluaciji znanja u nastavi stranih jezika. *Primenjena lingvistika* 1: 118-128.

Filipović, Jelena. 2001. Fokus na formu (FnaF) u savremenoj metodici nastave stranih jezika. *Savremene tendencije u učenju i nastavi stranih jezika*. Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore, Nikšić, str. 91-110.

Filipović, Jelena. 2001. Interlanguage and error analysis in SLA theory: an account of the ESL syllable structure acquisition by Serbian native speakers. *Filološki pregled* XXVIII 1-2: 177-189.

Grupo de autores. 1990. *Didáctica de las segundas lenguas*. Madrid: Santillana.

Richards, Jack C. y Theodore S. Rodgers. 2001. *Enfoques y métodos en la enseñanza de lenguas*. Madrid: Cambridge University Press.

Savić, Jelena M. 1996. "Komunikativna kompetencija u nastavi stranih jezika", *Glossa*, II (1): 27-34.

Beacco, Jean-Claude & Michael Byram. 2003. *Guide for the Development of Language Education Policies in Europe. From Linguistic Diversity to Plurilingual Education*. Strasbourg: Language Policy Division/Council of Europe.

Concejo de Europa. 2002. Marco de Referencia europeo para el aprendizaje, la enseñanza y la evaluación de lenguas. Madrid: Instituto Cervantes.

Filipović, Jelena. 2009. *Jezička politika i jezička obrazovna politika*. U: *Moć reči: Ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd: Zadužbina Andrejević. (Može se nabaviti kod izdavača), str. 54-73.

Hornberger, N. H. & S. L. McKay. 2010. *Sociolinguistics and language Education*. Bristol, UK: Multilingual Matters.

Kelly, M. et al. 2004. European Profile for Language Teacher Education – A Frame of Reference. Online publication, European Commission. http://ec.europa.eu/languages/documents/doc477_en.pdf (25. 10. 2012.)

Mc Pake, Joanna & Teresa Tinsley (coord.). 2007. Valuing All Languages in Europe. Graz: European Centre for Modern Languages.

Филиповић Јелена & Оливера Дурбаба (ур). 2014. Језици у образовању и језичке образовне политике. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду/Чигоја.

др Јелена Филиповић, редовна професорка шпанског језика и
социолингвистике,

Филолошки факултет у Београду

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Свако од вас може проширивати овај џепни подсетник оним што је њему важно. Он је само помоћно средство за развој и побољшавање вашег педагошког промишљања и професионалног јачања у превладавању изазова с којима се сусрећете у свакодневном, може се слободно рећи, истраживачком раду са својим ученицима. Не постоји једноставан рецепт, универзална формула, метода или техника којом се постиже идеално. Али, оно што можете, јесте да будете достојанствени и истакнути представници своје струке, јер сте ви ти на које се млади угледају, с вама се идентификују, слика о вама је представа о држави и култури чији језик предајете, речју, ви сте генератори сложеног феномена који се зове успешна настава страних језика. А то је много више од самог преношења знања.

На самом крају, покушајте искрено да одговорите себи на следеће питање:

Да ли је професија наставник страног језика била мој основни избор и жеља или алтернатива?

Какав год да је ваш одговор он ће вам показати да ли свој посао радите с одговорним професионалним ентузијазмом, неопходним да бисте образовали и васпитавали генерације и генерације младих нараштаја, или бисте били одличан професионалац и стручњак у некој другој врсти занимања.

ИЗБОР ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ

Vigotski L, *Mišljenje i govor* /Prev. Jovan Janićijević. – Beograd: Nolit, 1977, 313-314.

Гинић Ј., Раичевић В., *Практикум из методике наставе руског језика*. - Београд: Завод за уџбенике, 2011.

Dimitrijević N., *Metodika nastave stranih jezika na kraju XX veka*. (sa naučnog skupa održanog 9. i 10. X 2000. u Nikšiću)/Priredila Julijana Vučo. Nikšić, Filozofski fakultet, 2001, 13-53.

Ђорђевић М., *Individualizacija vaspitno-obrazovnog rada u školi*.- Beograd, 1985.

Žiropađa Lj., *Samoevaluacija u nastavi stranih jezika*. Zbornik radova: Evaluacija u nastavi stranih jezika i književnosti /priredila Julijana Vučo.- Nikšić: Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, 2008, 15-23.

Zajednički evropski okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocjenjivanje/ured. S. Backović; prir. D. Bogojević.- Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke, 2003.

Закон о основама система образовања и васпитања, (Сл. гласник РС, бр. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015, 68/2015 и 62/2016)

Кончаревић К., *Савремена настава руског језика: садржаји, организација, облици*. Београд: Славистичко друштво Србије, 2004.

Костић С., *Методика наставе руског језика*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1968.

Крстић Д., *Психолошки речник*. 3. доп. изд. - Београд: Савремена администрација, 1996.

Ментор и приправник, Водич за наставнике, васпитаче и стручне сараднике – друго издање, Центар за професионални развој запослених у образовању, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд, 2012.

Ostojić B., *Kreativnost u nastavi stranih jezika*. I izdanje.- Sarajevo: Svjetlost – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1983.

Остојић Б., *Психолошки и други фактори и настава страних језика*, *Свјетлост*, Сарајево 1980.

Пассов Е. И., Кибирева Л. В., Колларова Э., *Концепция коммуникативного иноязычного образования (теория и её реализация)*. Методическое пособие для русистов. - Санкт-Петербург: Златоуст, 2007.

Pedagoška enciklopedija/u red. N. Potkonjaka i P. Šimleše.- Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1989, t. 2: [M-Ž].

Практическая методика обучения русскому языку как иностранному/ под ред. А.Н.Щукина. – Москва: Русский язык, 2003.

Раичевић В., *Опишта методика наставе словенских језика у инословенској средини*. -

Београд: Завод за уџбенике, 2007.

Skljarov M., *Jezik i govor u nastavi stranih jezika*. Zagreb, Školska knjiga, 1987.

Terhart E., *Metode podučavanja i učenja, Uvod u probleme metodičke organizacije podučavanja i učenja*, Educa, Zagreb 2001.

Хавелка Н., Ученик и наставник у образовном процесу, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2000.

Шотра Т., *Дидактика француског језика као страног*.- Београд: Филолошки факултет, 2010.

Неколико речи о ауторима Подсетника

Др Вучина Раичевић је редовни професор Филолошког факултета у Београду, у пензији. Бави се општом методиком наставе страних језика, образовном ефикасношћу, питањима лингвистичке русистике, унапређивањем рада наставника страних језика и њиховим професионалним развојем.

Мср Виолета Влајковић Бојић је дипломирани филолог, саветник-координатор за страни језик у Заводу за унапређивање образовања и васпитања. Бави се стручним пословима који се односе на припремање програма образовања и васпитања, давање стручне оцене уџбеника и наставних средстава и унапређивање рада наставника и њиховог професионалног развоја.

САДРЖАЈ

РЕЧ УНАПРЕД	5
ПРВИ ДЕО	
ПОДСЕТНИК ИЗ ТЕОРИЈЕ НАСТАВЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА	9
Зашто учимо стране језике?	9
УЧЕСНИЦИ НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА.....	13
Наставник - кључни чинилац и креатор процеса наставе.....	13
Познавање методичких појмова и термина	15
Познавање и праћење научне и стручне литературе.	
Истраживање у настави	15
Ученик - субјект наставног процеса.....	16
Мотивација и мотиви учења.....	19
ПРЕПАРАТИВНА И ОПЕРАТИВНА ЕТАПА	
НАСТАВЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА.....	21
Наставни програм	21
Писмена припрема наставника за час.....	21
Уџбеник	22
Оцењивање и/или рецензија уџбеника. Како изабрати уџбеник?.....	24
Рад са текстом.....	24
Говорне делатности - карактеристике, организација.	
Формирањеговорних навика и умења.....	27
Говорење - усмено изражавање (дијалог, монолог).....	29
Аудирање (разумевање одслушног текста)	32
Читање. Разумевање прочитаног	34
Писање (писмено изражавање).....	35
Језички аспекти.....	37
Рад са речником у настави страног језика	45
ЧАС СТРАНОГ ЈЕЗИКА	47
Грешке ученика. О чему говоре? Како их исправљати?.....	50
Дидактичке игре.....	54
Савремене технологије у настави страног језика.....	55

Праћење напредовања, проверавање, самопроверавање и оцењивање ученика.....	56
---	----

ДРУГИ ДЕО

ИЗАЗОВИ ПРОФЕСИЈЕ НАСТАВНИКА

У САВРЕМЕНОЈ НАСТАВИ	59
НАСТАВНИК, УЧЕНИК, ЧАС СТРАНОГ ЈЕЗИКА	61
ПАДАГОШКИ АСПЕКТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ	
ЧАСА СТРАНОГ ЈЕЗИКА	63
ПОДСЕТНИК бр. 1.....	65
Добар избор уџбеничке и приручне литературе.....	65
ПОДСЕТНИК бр. 2.....	67
Главна улога.....	67
ПОДСЕТНИК бр. 3.....	69
Микроклима у учионици	69
ПОДСЕТНИК бр. 4.....	71
Партнерство	71
ПОДСЕТНИК бр. 5.....	73
Личност се формира у колективу.....	73
ПОДСЕТНИК бр. 6.....	75
Заинтересовати, стимулисати ученика	75
ПОДСЕТНИК бр. 7.....	79
Говор наставника и корисност говорних формула	79
ПОДСЕТНИК бр. 8.....	81
Паралингвистичка средства наставе (мимика, гестови)	81
ПОДСЕТНИК бр. 9.....	83
Захтевност и доследност.....	83
ПОДСЕТНИК бр. 10.....	85
О грешкама.....	85
ПОДСЕТНИК бр. 11	87
Наставник почетник	87
ПОДСЕТНИК бр. 12.....	89
Млади наставник	89
ПОДСЕТНИК бр. 13.....	91

Искусни наставник/ментор и његов млади колега/приправник.....	91
ПОДСЕТНИК бр. 14.....	93
Портфолио наставникастраног језика	93

ТРЕЋИ ДЕО

ПРИПРЕМАЊЕ НАСТАВНИКА

И ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА	97
-------------------------------------	----

Зашто је важно да се припремате за сваки час	97
--	----

НАСТАВНИЦИ НАСТАВНИЦИМА.....	99
------------------------------	----

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК.....	99
---------------------	----

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК	105
-------------------------	-----

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК	111
---------------------	-----

РУСКИ ЈЕЗИК	115
-------------------	-----

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК	125
-----------------------	-----

ШПАНСКИ ЈЕЗИК.....	131
--------------------	-----

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА	139
-----------------------	-----

ИЗБОР ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ.....	141
--------------------------	-----

**ПОДСЕТНИК ЗА НАСТАВНИКЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА –
ИНСТРУКТИВНИ ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКИ ПРИРУЧНИК**

Издавач

Завод за унапређивање образовања и васпитања

За издавача

Мр Златко Грушановић

Лектор

Даниела Стефановић

Техничко уређивање

Срђан Мијалковић

Дизајн корица

Виолета Влајковић Бојић

Програмски прелом и штампа

Штампарија „Терција“ д.о.о. Бор

Улица 7. јули бр.58

и-мејл:tercijabor@yahoo.com

Тираж

300